

Współpraca sądowa w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej

Przewodnik dla prawników praktyków

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	4	4. Niewypłacalność	32
1.1. „Współpraca sądowa w sprawach cywilnych” – tworzenie powiązań między systemami sądowymi w UE	5	4.1. Kontekst	33
1.2. W kierunku rzeczywistego europejskiego obszaru wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych	5	4.2. Europejskie rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego	33
1.3. Szczególne stanowisko Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa	7	5. Prawo właściwe	38
1.4. Wzmocniona współpraca	7	5.1. Problem ustalenia prawa właściwego	39
1.5. „Dorobek prawny” w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych	7	5.2. Prawo właściwe dla zobowiązań umownych – rozporządzenie „Rzym I”	39
1.6. Zasada wzajemnego uznawania i zniesienie procedury „exequatur”	8	5.3. Prawo właściwe mające zastosowanie do czynu niedozwolonego – rozporządzenie Rzym II	45
2. Jurysdykcja oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych – rozporządzenie Bruksela I	10	6. Odpowiedzialność rodzicielska i sprawy rozwodowe	52
2.1. Wprowadzenie ogólne	11	6.1. Rozporządzenie „Bruksela II bis”	53
2.2. Rozporządzenie Bruksela I i rozporządzenie Bruksela I wersja przekształcona	12	6.2. Prawo właściwe dla rozwodu – rozporządzenie Rzym III	61
3. Europejskie postępowania w sprawach cywilnych i handlowych	24	7. Zobowiązania alimentacyjne	64
3.1. Ogólny zarys	25	7.1. Kontekst rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych – rozporządzenie Bruksela I i Konwencja z 2r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny	65
3.2. Europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych	25	7.2. Cel rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych	65
3.3. Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty	27	7.3. Zakres terytorialny stosowania	66
3.4. Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń	28	7.4. Jurysdykcja	67
3.5. Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym	30	7.5. Prawo właściwe – art. 15	68
		7.6. Uznawanie i wykonywanie	70
		7.7. Pomoc prawna i zwolnienie z kosztów – art. 44–47	71
		7.8. Organy centralne – art. 49–63	72

8. Dziedziczenie 74

- 8.1. Kontekst i cele rozporządzenia w sprawie dziedziczenia 75
- 8.2. Jurysdykcja w sprawach dotyczących dziedziczenia 76
- 8.3. Prawo właściwe 78
- 8.4. Uznawanie i wykonywanie 82
- 8.5. Europejskie poświadczenie spadkowe – art. 62–73 83
- 8.6. Informacje dotyczące ustawodawstwa i procedur państw członkowskich – art. 77–79 85

9. Doręczanie dokumentów 88

- 9.1. Kontekst rozporządzenia w sprawie doręczania dokumentów 89
- 9.2. Rozporządzenie w sprawie doręczania dokumentów 89

10. Przeprowadzenie dowodu 94

- 10.1. Kontekst rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodu 95
- 10.2. Rozporządzenie w sprawie przeprowadzania dowodu 95

11. Pomoc prawna 98

- 11.1. Kontekst 99
- 11.2. Dyrektywa w sprawie pomocy prawnej 99

12. Mediacja 102

- 12.1. Pozasądowe rozstrzyganie sporów – alternatywne metody rozwiązywania sporów cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej 103
- 12.2. Europejski kodeks postępowania dla mediatorów 103
- 12.3. Europejska dyrektywa w sprawie mediacji 103

13. Wykonywanie orzeczeń 106

- 13.1. Kontekst 107
- 13.2. Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym 107
- 13.3. Jurysdykcja 109
- 13.4. Uzyskiwanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym 109
- 13.5. Co następuje po przyznaniu europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym 111
- 13.6. Środki odwoławcze i inne przepisy dotyczące ochrony interesów dłużnika 113

14. Ułatwianie współpracy sądowej i dostępu do informacji w praktyce 114

- 14.1. Europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych 115
- 14.2. Udostępnianie informacji na europejskim portalu „e-Sprawiedliwość” 117

Wykaz instrumentów, o których mowa w niniejszym przewodniku 120

Wprowadzenie

1.1. „Współpraca sądowa w sprawach cywilnych” – tworzenie powiązań między systemami sądowymi w UE

W ciągu ostatnich 15 lat w dziedzinie prawa europejskiego nastąpił istotny rozwój, który pozostaje jednak w dużej mierze niezauważony przez prawników praktyków. Dziedzina prawa prywatnego międzynarodowego lub – zgodnie z określeniem użytym w Traktacie – „współpraca sądowa w sprawach cywilnych” osiągnęła rangę niezależnej i odrębnej dziedziny prawa europejskiego. Od momentu, w którym w traktacie z Amsterdamu nadano Unii Europejskiej kompetencje legislacyjne w obszarze prawa prywatnego międzynarodowego, przyjęto znaczną liczbę europejskich aktów ustawodawczych w tej dziedzinie. Podobnie jak w przypadku innych obszarów prawa Unii Europejskiej instrumenty przyjęte w tej dziedzinie mają pierwszeństwo przed przepisami krajowymi państw członkowskich i są powiązane z prawem krajowym poprzez ustanowienie wspólnych minimalnych standardów proceduralnych w określonych dziedzinach prawa na szczeblu unijnym.

Europejskie prawo prywatne międzynarodowe ma praktyczne znaczenie dla prawników praktyków – sędziów, adwokatów, notariuszy i innych przedstawicieli zawodów prawniczych – którzy podejmują decyzje w sprawach cywilnych i handlowych, doradzają klientom w takich sprawach lub występują w ich imieniu. Zasady swobodnego przepływu towarów, usług, kapitału i osób sprzyjają mobilności obywateli europejskich oraz rozwojowi działalności gospodarczej w całej Unii Europejskiej. W rezultacie prawnicy praktycy coraz częściej mają do czynienia z sytuacjami o skutkach transgranicznych oraz problemami i kwestiami prawnymi regulowanymi

prawem UE. Takie sytuacje mogą dotyczyć na przykład realizacji umów na dostawę towarów i świadczenie usług na poziomie transgranicznym, kwestii prawnych związanych z przepływem turystów i wypadkami drogowymi za granicą, kwestii związanych z nabywaniem i zbywaniem nieruchomości i ruchomości przez osoby fizyczne oraz przedsiębiorstwa w co najmniej jednym państwie członkowskim Unii Europejskiej innym niż państwo, w którym znajduje się ich miejsce zamieszkania lub siedziba, a także dziedziczenia po osobach, które posiadają nieruchomości w kilku państwach członkowskich i powiązania z kilkoma państwami członkowskimi. Również w obszarze prawa rodzinnego wielonarodowe stosunki osobiste są coraz częstsze, a kwestie prawne regularnie pojawiają się w sprawach dotyczących transgranicznych stosunków rodzinnych i odpowiedzialności rodzicielskiej. Również małe i średnie przedsiębiorstwa – MŚP – które stanowią znaczną część europejskiego rynku wewnętrznego, w dzisiejszych czasach niemal automatycznie dokonują transakcji transgranicznych, często przez internet. W rezultacie prawnicy praktycy w państwach członkowskich nie mogą pozwolić sobie na braki w pozyskiwaniu bieżących informacji na temat ostatnich osiągnięć w tym coraz bardziej złożonym i istotnym obszarze działalności Unii Europejskiej.

1.2. W kierunku rzeczywistego europejskiego obszaru wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych

Zasady współpracy sądowej w sprawach cywilnych opierają się na założeniu równej wartości, równych kompetencji i równego statusu systemów prawnych i sądowych poszczególnych państw członkowskich oraz orzeczeń ich sądów, a także na **zasadzie wzajemnego zaufania** do sądów i systemów

prawnych funkcjonujących w pozostałych państwach. Wzajemne uznawanie orzeczeń sądowych przez państwa członkowskie stanowi podstawę wspomnianej zasady, która obejmuje również koncepcję realizowania w praktyce **transgranicznej współpracy między poszczególnymi sądami i organami sądowymi**. Istotnym celem jednolitych przepisów w tej dziedzinie jest wspieranie pewności prawa i przewidywalności sytuacji prawnych mających skutki transgraniczne: gdyby każde państwo członkowskie miało indywidualnie ustalać, które prawo powinno mieć zastosowanie i który sąd powinien być właściwy w poszczególnych transgranicznych stosunkach prawnych, oraz które orzeczenia, których innych państw członkowskich miałyby być uznawane, skutkowało to brakiem pewności prawa dla obywateli i przedsiębiorstw w odniesieniu zarówno do jurysdykcji, jak i prawa właściwego.

Podczas posiedzenia **Rady Europejskiej w Tampere**, które odbyło się w dniach 15–16 października 1999 r., Rada sformułowała cel zakładający utworzenie „prawdziwej europejskiej przestrzeni sprawiedliwości”, którego podstawę stanowi zasada, że niezgodność lub złożoność systemów sądowych i administracyjnych w państwach członkowskich nie powinny utrudniać osobom fizycznym i przedsiębiorstwom korzystania z przysługujących im praw ani zniechęcać ich do tego. Jako priorytety działań w tym obszarze Rada wskazała w szczególności **lepszyny dostęp do wymiaru sprawiedliwości** w Europie, **wzajemne uznawanie orzeczeń sądowych** i większą **zbieżność** w dziedzinie prawa cywilnego.

Pojęcie **współpracy sądowej w sprawach cywilnych** po raz pierwszy zastosowano w **traktacie z Maastricht**, tj. w Traktacie o Unii Europejskiej, w którym określono współpracę sądową w sprawach cywilnych jako

przedmiot wspólnego zainteresowania państw członkowskich. Wskutek wejścia w życie **traktatu z Amsterdamu** wspomniana polityka współpracy, która do tego momentu była ukierunkowana wyłącznie na działania podejmowane przez państwa członkowskie, stała się przedmiotem działań ustawodawczych podejmowanych przez instytucje Wspólnoty Europejskiej. W **Traktacie z Lizbony** wyraźnie odniesiono się do **zasady wzajemnego uznawania** orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych, ale zasadniczo nie uwzględniono uprawnień ustawodawczych. W **art. 81** Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej określono wyczerpujący wykaz działań, które mogą być przedmiotem regulacji. Wiele z tych działań jest znanych z treści wcześniejszych traktatów, jednak obecnie w wykazie wyraźnie zawarto również umożliwianie skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości i wspieranie szkolenia sędziów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości. W art. 81 wyjaśniono również, że współpraca sądowa w sprawach cywilnych może obejmować przyjmowanie środków w celu zbliżenia przepisów ustawowych i wykonawczych państw członkowskich. Z wyjątkiem środków z zakresu prawa rodzinnego wszystkie przepisy dotyczące powyższych kwestii obecnie przyjmuje się w ramach zwykłej procedury ustawodawczej, w ramach której prawodawstwo Unii przyjmowane jest wspólnie przez Parlament Europejski i Radę jako współprawodawców. Środki z zakresu prawa rodzinnego przyjmuje się zgodnie ze specjalną procedurą ustawodawczą, w ramach której Rada stanowi jednomyślnie po konsultacji z Parlamentem Europejskim.

1.3. Szczególne stanowisko Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa

Stosując europejskie instrumenty prawa prywatnego międzynarodowego, prawnicy praktycy muszą pamiętać, że nie wszystkie instrumenty mają zastosowanie do wszystkich państw członkowskich. W odniesieniu do przepisów przyjmowanych w obszarze wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych Dania, Irlandia i Zjednoczone Królestwo są objęte na mocy Traktatu szczególnymi ustaleniami. Dania nie uczestniczy w przyjmowaniu jakichkolwiek instrumentów w tym obszarze ani nie jest nimi związana. Szereg instrumentów rozszerzono jednak na Danię w drodze dwustronnej umowy z UE. Irlandia i Zjednoczone Królestwo mają prawo decydować o przystępowaniu do instrumentów prawnych we wspomnianym obszarze i są związane danym instrumentem, wyłącznie jeżeli zgłoszą chęć jego przyjęcia. Irlandia i Zjednoczone Królestwo wyraziły zgodę na przyjęcie większości, ale nie wszystkich aktów ustawodawczych w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i handlowych. Irlandia i Zjednoczone Królestwo nie przyłączyły się na przykład do przyjęcia rozporządzenia w sprawie dziedziczenia. Stosując instrument prawny w tym obszarze warto sprawdzić, czy instrument ten ma zastosowanie do jednego lub obu tych państw oraz w jakim zakresie Dania uczestniczy w jego stosowaniu.

1.4. Wzmocniona współpraca

Ponadto zgodnie z postanowieniami o **wzmocnionej współpracy** określonymi w Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej co najmniej dziewięć państw członkowskich może podejmować środki mające na celu wzmocnienie wzajemnej współpracy poprzez podjęcie działań, które przyczynią się do realizacji celów UE, ale wyłącznie w ostateczności, tj. jeżeli

wykazane zostanie, że cele takiej współpracy nie mogą zostać osiągnięte przez państwa członkowskie jako całość. W obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych jedyny dotychczasowo przyjęty w ten sposób środek dotyczy prawa mającego zastosowanie do rozwodów (rozporządzenie Rzym III).

1.5. „Dorobek prawny” w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych

Tak zwany „wspólnotowy dorobek prawny”, tj. zbiór aktów prawnych w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, zwiększył się w znacznym stopniu w ciągu ostatnich piętnastu lat. Wprowadzono już instrumenty prawne regulujące jurysdykcję, wzajemne uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych oraz prawo właściwe mające zastosowanie do szerokiego zakresu spraw, począwszy od spraw związanych z umowami, a skończywszy na sprawach dotyczących dziedziczenia i zobowiązań alimentacyjnych. Prawodawstwo europejskie przewiduje również bezpośrednią współpracę między sądami a właściwymi organami państw członkowskich, na przykład przy przeprowadzaniu dowodu za granicą lub w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach o charakterze transgranicznym uległ poprawie dzięki ustanowieniu przepisów w zakresie pomocy prawnej, mediacji oraz uproszczonych i niedrogich procedur dotyczących niewielkich i bezspornych roszczeń. W celu ułatwienia stosowania „dorobku prawnego” w praktyce utworzono europejską sieć sądową w sprawach cywilnych i handlowych.

Dojrzałość „**dorobku prawnego**” jest obecnie na tyle wystarczająca, że przyjmowane są instrumenty „drugiej”, a nawet „trzeciej” generacji. Potrzeba

zaktualizowania istniejących środków odzwierciedla doświadczenie związane z ich funkcjonowaniem w praktyce **oraz** nowatorski sposób myślenia o tym, jak należy dostosować instrumenty, aby odpowiadały one warunkom społecznym i gospodarczym.

1.6. Zasada wzajemnego uznawania i zniesienie procedury „exequatur”

Zasada **wzajemnego uznawania** stanowi fundament polityki w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych na szczeblu UE. Rozszerzenie zakresu wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i wyroków oraz niezbędne zbliżenie przepisów mają na celu ułatwienie współpracy między organami oraz sądową ochronę praw jednostki. Ostatecznym celem polityki wzajemnego uznawania orzeczeń jest swobodne rozpowszechnianie wszelkich rodzajów orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych we wszystkich państwach członkowskich oraz ich uznawanie i wykonywanie w innych państwach członkowskich, bez potrzeby podejmowania jakichkolwiek działań pośrednich.

Kluczowym elementem w opracowywaniu przepisów UE w tym zakresie jest stopniowe usuwanie przeszkód utrudniających uznawanie i wykonywanie orzeczeń między systemami sądowymi państw członkowskich. Rada Europejska na szczycie w Tampere w październiku 1999 r. wezwała do dalszego ograniczenia stosowania środków pośrednich wciąż wymaganych w celu umożliwienia uznawania i wykonywania orzeczeń lub wyroków w państwie, wobec którego został wysunięty wniosek, oraz do całkowitego zniesienia procedury wymaganej do stwierdzenia wykonalności orzeczeń zagranicznych (procedury exequatur).

W pierwszej kolejności zniesiono środki pośrednie w odniesieniu do drobnych roszczeń konsumenckich lub handlowych oraz roszczeń bezspornych. Zmianą rozporządzenia „Bruksela I” posunięto się o krok dalej i zniesiono procedurę „exequatur” ogólnie w odniesieniu do orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych. Procedurę exequatur zniesiono również w odniesieniu do niektórych orzeczeń związanych ze sprawami w dziedzinie prawa rodzinnego oraz sprawami alimentacyjnymi.

Przyjęte dotychczas instrumenty opisano na kolejnych stronach niniejszego przewodnika. Opis każdego instrumentu ma na celu podsumowanie treści danego instrumentu, lecz jego lektura nie ma zastępować odniesienia do tekstu samego instrumentu ani jego analizy. W niniejszym przewodniku zawarto również odniesienia do oddzielnych przewodników dotyczących niektórych z poszczególnych instrumentów.

Jurysdykcja oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych
w sprawach cywilnych i handlowych – rozporządzenie Bruksela I

2.1. Wprowadzenie ogólne

Jurysdykcja sądów państw członkowskich oraz przepisy prawa właściwego w **sprawach cywilnych i handlowych** stanowią podstawę współpracy sądowej w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej. Poszczególne państwa członkowskie stosują różne krajowe przepisy prawa prywatnego międzynarodowego i międzynarodowe procedury w zakresie prawa cywilnego. Może utrudniać to należyte funkcjonowanie rynku wewnętrznego w Unii Europejskiej. Aby zapobiec takiej sytuacji, istotne jest ustanowienie jednolitych przepisów w UE, które określą właściwy sąd w danej sprawie, oraz uproszczonych formalności proceduralnych w celu zapewnienia szybkiego i prostego uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych wydawanych w innym państwie członkowskim. Pozwoli to na zapewnienie, by orzeczenia sądowe swobodnie przepływały z jednego państwa członkowskiego do drugiego.

Przykład 1

Przedsiębiorstwo A z siedzibą w państwie członkowskim 1 zawiera umowę z organizatorem targów, tj. przedsiębiorstwem B, którego centralna administracja znajduje się w państwie członkowskim 2, zgodnie z którą przedsiębiorstwo A rezerwuje 500 metrów kwadratowych powierzchni ekspozycyjnej i powiązane usługi za ustaloną cenę podczas trzydniowych targów w państwie członkowskim 2, w których planuje ono uczestniczyć jako wystawca. Pięć dni przed rozpoczęciem targów główny klient przedsiębiorstwa A informuje, że nie będzie mógł w nich uczestniczyć. W związku z tym przedsiębiorstwo A odwołuje rezerwację u przedsiębiorstwa B. Z powodu przekazania informacji

w zbyt późnym terminie przedsiębiorstwo B nie udaje się wynająć 500 metrów kwadratowych powierzchni ekspozycyjnej innemu wystawcy i żąda ono od przedsiębiorstwa A zapłaty ustalonej w umowie kwoty. Przedsiębiorstwo A odmawia zapłaty należności. Przedsiębiorstwo B pragnie wytoczyć powództwo przeciwko przedsiębiorstwu A i pyta, jak oraz gdzie najlepiej tego dokonać.

W takich przypadkach europejskie przepisy postępowania cywilnego w sprawach cywilnych i handlowych, które w odniesieniu do jurysdykcji sądów opierają się zasadniczo na rozporządzeniu nr 44/2001⁽¹⁾, zwanym potocznie i określanym dalej **rozporządzeniem Bruksela I**, znacznie zwiększyły możliwości dochodzenia praw w takich sytuacjach. Przepisy dotyczące jurysdykcji zawarte w rozporządzeniu Bruksela I są takie same we wszystkich państwach członkowskich⁽²⁾. Każde orzeczenie wydane w jednym państwie członkowskim na podstawie tego rozporządzenia jest tak samo uznawane i wykonywane we wszystkich innych państwach członkowskich, których to dotyczy. Oddzielnie przepisy w Unii Europejskiej określające zasady dotyczące prawa właściwego zapewniają, by sądy i trybunały podejmowały decyzje o tym, które prawo reguluje stosunki prawne w związku z różnymi kwestiami poprzez stosowanie takich samych przepisów.

Poprzez zastosowanie przepisów dotyczących jurysdykcji zawartych w rozporządzeniu Bruksela I przedsiębiorstwo B może skorzystać z dwóch alternatywnych procedur: po pierwsze może wystąpić na drogę sądową przed sądem, pod którego jurysdykcję podlega przedsiębiorstwo A z uwagi na posiadaną siedzibę w państwie członkowskim 1: zgodnie z ogólną

- (1) Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych.
- (2) Dania, której bezpośrednio nie obowiązują przepisy rozporządzenia Bruksela I, uczestniczy jednak w stosowaniu tego instrumentu na mocy oddzielnej umowy zawartej w tym celu z UE i jej państwami członkowskimi: zob. Dz.U. L 299 z 16.11.2005, s. 62.

zasadą określoną w art. 2 sprawę można złożyć w sądzie właściwym dla miejsca, w którym pozwany prowadzi działalność gospodarczą. Przedsiębiorstwo B może jednak woleć złożyć sprawę w sądzie w swoim państwie członkowskim 2, który posiada jurysdykcję zgodnie z art. 5 ust. 1 lit. b) rozporządzenia Bruksela I, będącym miejscem, w którym usługi zgodnie z umową miały być świadczone. Przychylnie orzeczenie wydane przez sąd w państwie członkowskim 2 zostanie uznane, a w stosunkowo prostych postępowaniach może podlegać wykonaniu, w dowolnym państwie członkowskim, w którym przedsiębiorstwo A posiada składniki majątku. Przedsiębiorstwo B nie musi obawiać się, że sądy te mogą wydać orzeczenie w sprawie poprzez stosowanie różnych przepisów właściwego prawa, ponieważ na mocy rozporządzenia Rzym I, które obowiązuje w większości państw członkowskich UE⁽³⁾, te same przepisy określają, które prawo jest właściwe (por. rozdział 5 dotyczący prawa właściwego w dalszej części poradnika).

(3) We wszystkich oprócz Danii.

2.2. Rozporządzenie Bruksela I i rozporządzenie Bruksela I wersja przekształcona

2.2.1. Ogólny zarys

Rozporządzenie Bruksela I weszło w życie w dniu 1 marca 2002 r. Zastąpiło ono wcześniejszą konwencję brukselską z 1968 r., która dotyczyła tych samych kwestii i nadal ma zastosowanie wobec niektórych terytoriów zamorskich należących do określonych państw członkowskich. Rozporządzenie Bruksela I następnie zmieniono i w grudniu 2012 r. przyjęto nową – „przekształconą”

– wersję tego rozporządzenia⁽⁴⁾, zawierającą szereg istotnych zmian oryginalnego tekstu rozporządzenia Bruksela I, do których odniesiono się w dalszej części tego rozdziału⁽⁵⁾. Po przyjęciu „wersji przekształconej” przyjęto kolejną zmianę w celu uwzględnienia rozpoczęcia stosowania europejskiego porozumienia w sprawie patentów oraz zezwolenia na jurysdykcję Jednolitego Sądu Patentowego⁽⁶⁾.

W latach 80. XX wieku postanowienia konwencji brukselskiej rozszerzono na państwa członkowskie Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) za pośrednictwem konwencji międzynarodowej. Konwencję tę, znaną jako konwencja lugańska, renegocjowano w momencie, kiedy rozporządzenie Bruksela I obowiązywało już przez kilka lat, w wyniku czego powstała zmieniona wersja konwencji. Obecnie konwencja lugańska ma zastosowanie

(4) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r.; zob. Dz.U. L 351 z 20.12.2012, s. 1; rozporządzenie to, zwane dalej w niniejszym przewodniku „rozporządzeniem Bruksela I wersja przekształcona”, będzie obowiązywało od dnia 10 stycznia 2015 r.; Dania podała do wiadomości, że w ramach umowy, jaką zawarła z UE zamierza stosować rozporządzenie Bruksela I wersja przekształcona w odniesieniu do państw członkowskich UE; zob. Dz.U. L 79 z 21.3.2013, s. 4.

(5) W niniejszym przewodniku odniesień do różnych artykułów dokonano zgodnie z numeracją w „wersji przekształconej” przedmiotowego rozporządzenia; oprócz zmian merytorycznych wprowadzonych „wersją przekształconą” przedmiotowego rozporządzenia, w nowej wersji rozporządzenia zmieniono numerację artykułów i tę właśnie numerację zastosowano w niniejszym przewodniku; w „wersji przekształconej” zawarto w załączniku III pomocną tabelę korelacji przedstawiającą równoważne artykuły obu wersji przedmiotowego rozporządzenia. Technika zastosowaną w celu sporządzenia projektu „wersji przekształconej” było przerebadowanie całego instrumentu, a nie wprowadzenie szeregu zmian tekstowych.

(6) Zob. pkt 2.2.8 poniżej, aby uzyskać pełniejszy opis postanowień instrumentu „Sądu Patentowego”.

w postępowaniach prowadzonych między państwami członkowskimi UE a Islandią, Norwegią i Szwajcarią⁽⁷⁾.

2.2.2. Zakres stosowania rozporządzenia Bruksela I

Rozporządzenie ma zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych, z wyłączeniem spraw skarbowych, celnych i administracyjnych. Nie ma ono zastosowania w niektórych obszarach prawa cywilnego, takich jak stan cywilny lub zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osób fizycznych, sprawy małżeńskie, testamenty i dziedziczenie lub upadłość. Nie ma ono również zastosowania w odniesieniu do kwestii alimentacyjnych (innych niż sprawy przejściowe) w przeciwieństwie do pierwotnej wersji rozporządzenia Bruksela I, ponieważ świadczenia alimentacyjne są obecnie objęte rozporządzeniem dotyczącym konkretnie tej dziedziny⁽⁸⁾.

2.2.3. System sądownictwa w rozumieniu rozporządzenia Bruksela I

W rozporządzeniu Bruksela I określono zamknięty system sądownictwa, w którym rozdzielono kompetencje jurysdykcyjne na sądy państw członkowskich w zakresie rozstrzygania sporów o zasięgu transgranicznym w sprawach cywilnych i handlowych. Właściwy sąd w ramach systemu sądowego państwa członkowskiego posiadający jurysdykcję zgodnie

z przedmiotowym rozporządzeniem zostaje następnie wyznaczony na mocy przepisów krajowych regulujących postępowanie cywilne obowiązujących w danym państwie członkowskim. Między państwami członkowskimi UE można stosować wyłącznie przepisy rozporządzenia Bruksela I dotyczące jurysdykcji, natomiast niektórych przepisów dotyczących jurysdykcji zawartych w prawie krajowym państw członkowskich nie należy stosować wobec osób mających miejsce zamieszkania w państwie członkowskim⁽⁹⁾, chociaż nadal mają one zastosowanie wobec osób, których miejsce zamieszkania znajduje się poza UE⁽¹⁰⁾. Te tzw. „nadmierne” przepisy dotyczące jurysdykcji muszą zostać wymienione w Dzienniku Urzędowym, a następnie zgłoszone Komisji⁽¹¹⁾.

(9) Zob. art. 5.

(10) Zob. art. 6.

(11) Zob. artykuł 76. Przepisy te były wcześniej wymienione w załączniku I do rozporządzenia Bruksela I.

Przykład 2

Przedsiębiorstwo C z państwa członkowskiego 3 sprzedało maszynę przedsiębiorstwu D z państwa członkowskiego 4. Przedsiębiorstwo D przedłożyło ofertę zakupu, w której zawarło między innymi oświadczenie, że kupno podlega ogólnym warunkom sprzedaży, ustalonym przez przedsiębiorstwo D i przedstawionym na odwrócie oferty.

Warunki te obejmowały klauzulę prorogacyjną, ustanawiającą jurysdykcję sądu E w państwie członkowskim 4 w odniesieniu do rozstrzygania wszelkich sporów wynikających z umowy. Przedsiębiorstwo C zaakceptowało ofertę za pośrednictwem pisma potwierdzającego. Po dostarczeniu towaru przedsiębiorstwo

(7) Pierwotną wersję konwencji lugańskiej, zwanej tak, ponieważ negocjowano ją i podpisano w Lugano w Szwajcarii, podpisano w dniu 16 września 1988 r. Nową konwencję podpisano w dniu 30 października 2007 r. i ratyfikowano w UE oraz rozpoczęto jej stosowanie między UE a jej państwami członkowskimi, w tym Danią i Królestwem Norwegii, w dniu 1 stycznia 2010 r. Następnie konwencję ratyfikowała Szwajcaria z mocą od dnia 1 stycznia 2011 r. oraz Islandia z mocą od dnia 1 maja 2011 r.

(8) Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r.; od tego rozporządzenia odniesiono się oddzielnie w rozdziale 7 poniżej.

D stwierdziło znaczne wady w działaniu maszyny i wszczęło przeciwko przedsiębiorstwu C postępowanie o odszkodowanie z tytułu niewykonania umowy przed sądem E. W postępowaniu przedsiębiorstwo C stwierdziło, że sąd E nie ma jurysdykcji. Przedsiębiorstwo C stwierdziło, że zgodnie z prawem państwa członkowskiego 3 klauzula prorogacyjna zawarta w ogólnych warunkach sprzedaży jednej ze stron jest ważna, wyłącznie jeżeli druga strona wyraźnie zatwierdzi ją swoim podpisem.

Zgodnie z art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I strony, niezależnie od miejsca zamieszkania, mogą uzgodnić, że sąd lub sądy państwa członkowskiego posiadają jurysdykcję w zakresie rozstrzygania dowolnego sporu już wynikłego lub sporu przyszłego mogącego wynikać z określonego stosunku prawnego.

Tak określona jurysdykcja jest jurysdykcją wyłączną, o ile strony nie uzgodniły inaczej. Zgodnie z rozporządzeniem Bruksela I ważność ze względu na formę klauzuli prorogacyjnej musi wynikać wyłącznie z tego rozporządzenia, które przewiduje niezależny zbiór przepisów. Przepisy te mają pierwszeństwo przed odpowiadającymi im krajowymi przepisami dotyczącymi postępowania cywilnego państw członkowskich (por. poniższe sekcje). W związku z tym przedsiębiorstwo D będzie musiało wykazać, że forma ogólnych warunków sprzedaży jest zgodna z przepisami art. 25 ust. 1, w przypadku gdy przeważać ma argument dotyczący wyłącznej jurysdykcji sądu E.

2.2.3.1. Podstawowa zasada: jurysdykcja sądu w miejscu zamieszkania pozwanego

Zgodnie z art. 4 rozporządzenia Bruksela I **podstawowa zasada dotycząca jurysdykcji** stanowi, że w odniesieniu do osób mających miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego jurysdykcję wykonują sądy państwa członkowskiego, którym **pozwany ma miejsce zamieszkania**, niezależnie od jego obywatelstwa. Miejsce zamieszkania określa się zgodnie z prawem krajowym państwa członkowskiego, w którym znajduje się sąd rozpatrujący pozew. W przypadku osób prawnych lub przedsiębiorstw krajem, w którym znajduje się ich siedziba, jest państwo, w którym znajduje się ich siedziba statutowa, centralna administracja lub główne przedsiębiorstwo. W przypadku gdy pozwany nie ma miejsca zamieszkania w państwie członkowskim, art. 6 stanowi, że jurysdykcja sądów każdego państwa członkowskiego będzie określana przez prawo krajowe, z zastrzeżeniem zawartych w art. 18 przepisów „ochronnych” o jurysdykcji dotyczących konsumentów oraz przepisów dotyczących pracowników zawartych w art. 21, a także przepisów dotyczących jurysdykcji wyłącznej i umowy dotyczącej jurysdykcji, o których mowa odpowiednio w art. 24 i 25.

2.2.3.2. Alternatywne i szczególne przepisy dotyczące jurysdykcji

W art. 7–9 rozporządzenia zawarto przepisy dotyczące jurysdykcji szczególnej stanowiące alternatywę dla przepisów ogólnych art. 4. Niektóre z tych przepisów pozwalają powodowi na dokonanie wyboru, czy wytoczyć powództwo w sądach państwa członkowskiego będącego miejscem zamieszkania pozwanego, czy też w sądach innego państwa członkowskiego, które posiadają szczególną podstawę jurysdykcyjną. W praktyce najważniejszy przepis w zakresie jurysdykcji szczególnej zawarto w art. 7 pkt 1 i dotyczy on spraw związanych z umowami innymi niż umowy

o pracę, umowy ubezpieczenia lub umowy z konsumentami. Jurysdykcję międzynarodową w odniesieniu do podstaw powództwa posiadają sądy miejsca **wykonania** danego **zobowiązania** zgodnie z umową. W przypadku dwóch rodzajów umów najczęściej stosowanych w praktyce europejskiej na poziomie transgranicznym wszystkie zobowiązania wynikające z tej samej umowy podlegają danemu miejscu wykonania. O ile nie uzgodniono inaczej, miejscem wykonania zobowiązania w przypadku sprzedaży rzeczy ruchomych jest miejsce w państwie członkowskim, w którym rzeczy te zgodnie z umową zostały albo miały zostać dostarczone, natomiast w przypadku świadczenia usług jest to miejsce, w którym usługi zgodnie z umową były świadczone lub miały być świadczone.

W art. 7 zawarto dalsze szczególne przepisy dotyczące jurysdykcji w zakresie szeregu szczególnych spraw, jak na przykład spraw dotyczących cywilnoprawnych roszczeń odszkodowawczych lub roszczeń o przywrócenie stanu poprzedniego lub spraw dotyczących sporów wynikających z działalności filii, agencji lub innego oddziału⁽¹²⁾. Większe znaczenie zyskał art. 7 pkt 2 obejmujący jurysdykcję w sprawach dotyczących czynu niedozwolonego. Powództwa w sprawach dotyczących czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego można wnosić do sądów miejsca, w którym nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę. Trybunał Sprawiedliwości ustalił, że jest to miejsce, w którym szkoda ma miejsce, lub ewentualnie miejsce, w którym odbyły się czyny przynoszące szkodę.

2.2.3.3. *Umowa dotycząca jurysdykcji i stawiennictwo pozwanego*

Umowa dotycząca jurysdykcji odnosi się do sytuacji, w której strony umowy uzgadniają, aby wszelkie spory wynikające z umowy były kierowane do określonego sądu lub określonych sądów w konkretnym systemie prawnym. Takie uzgodnienie można uwzględnić w szerszej umowie dotyczącej istoty stosunku prawnego między stronami lub może ono stanowić oddzielną umowę. Może ono również dotyczyć sporów innych niż spory wynikające z umowy. Zgodnie z rozporządzeniem nie istnieje żaden przepis ograniczający stosowanie umowy dotyczącej jurysdykcji do sytuacji, w których dany spór wynika z kontekstu umownego. Inaczej jest jednak w przypadku gdy spór dotyczy sytuacji, w której strony nie są połączone wcześniejszym stosunkiem prawnym, jak na przykład w przypadku sporów wynikających z czynu niedozwolonego. Właściwie bardzo często w takich przypadkach wspomnianą umowę można zawrzeć wyłącznie po zaistnieniu sporu⁽¹³⁾.

Zasada odnosząca się do umów dotyczących jurysdykcji określona w art. 25 jest jedną z najważniejszych i najczęściej stosowanych zasad zawartych w rozporządzeniu Bruksela I. Stosowanie umowy dotyczącej jurysdykcji jest na ogół dozwolone. Istnieją jednak pewne ograniczenia działające na korzyść stron zabezpieczonych „ochronnymi” przepisami o jurysdykcji w odniesieniu do spraw dotyczących ubezpieczeń, konsumentów i pracowników⁽¹⁴⁾. Należy zauważyć, że umowa dotycząca jurysdykcji nie może przeważać nad podstawami jurysdykcji wyłącznej określonej w art. 24⁽¹⁵⁾.

(12) Artykuł 5 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 zawierał wcześniej przepis dotyczący jurysdykcji szczególnej w sprawach alimentacyjnych; od chwili wejścia w życie rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych w dniu 18 czerwca 2011 r. zastosowanie mają zawarte w nim przepisy dotyczące jurysdykcji.

(13) Przykładowo zazwyczaj nie jest możliwe zawarcie umowy dotyczącej jurysdykcji w celu rozpatrzenia spornego roszczenia wynikającego z czynu niedozwolonego zanim nastąpi zdarzenie powodujące powstanie roszczenia.

(14) Zob. przepisy art. 15, 19 i 23.

(15) Zob. art. 27.

Zgodnie z poprzednią wersją rozporządzenia Bruksela I⁽¹⁶⁾ umowa dotycząca wyboru sądu w państwie członkowskim zawarta między stronami, z których przynajmniej jedna miała miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, skutkowała tym, że żaden inny sąd, poza sądem wybranym, nie mógł prowadzić danej sprawy, nawet jeżeli w umowie dotyczącej jurysdykcji nadano mu jurysdykcję wyłączną, pod warunkiem, że najpierw wytoczono powództwo przed innym sądem. Rozporządzenie Bruksela I wersja przekształcona⁽¹⁷⁾ zmienia powyższy przepis w taki sposób, że umowa dotycząca jurysdykcji sądu państwa członkowskiego, jeżeli jest ważna, będzie przeważała niezależnie od miejsca zamieszkania stron⁽¹⁸⁾. W rozporządzeniu Bruksela I dodano również przepisy stanowiące, że ważność umowy dotyczącej jurysdykcji pod względem materialnym określa się zgodnie z prawem państwa członkowskiego, którego sądy wybrano⁽¹⁹⁾ oraz że umowę dotyczącą jurysdykcji, która stanowi część umowy podstawowej, traktuje się jak umowę niezależną od innych postanowień umowy podstawowej, a także, że ważności umowy jurysdykcyjnej nie można podważać, opierając się jedynie na przesłance nieważności umowy podstawowej⁽²⁰⁾. Przewiduje się również, aby wszelkie kwestie związane z ważnością umowy dotyczącej jurysdykcji regulowano zgodnie z prawem państwa członkowskiego wybranego sądu⁽²¹⁾.

(16) Art. 23 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001; stanowisko to można zestawiać z sytuacją, w której żadna ze stron umowy dotyczącej jurysdykcji nie ma miejsca zamieszkania w państwie członkowskim; w takiej sytuacji żaden inny sąd w państwie członkowskim, poza sądem wybranym, nie ma żadnej jurysdykcji w zakresie sporów między stronami umowy, chyba że uzgodniony sąd sam stwierdził brak jurysdykcji; zob. art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 44/2001.

(17) Rozporządzenie nr 1215/2012.

(18) Zob. art. 25 ust. 1.

(19) Ibid.

(20) Zob. art. 25 ust. 5.

(21) Zob. motyw 20.

Rozporządzenie Bruksela I zawiera kolejną istotną zmianę, która umacnia „autonomię stron” w związku z umowami dotyczącymi jurysdykcji poprzez zakazanie sądowi, do którego skierowano sprawę i który nie jest sądem uzgodnionym przez strony w ramach umowy ustanawiającej jurysdykcję wyłączną, wszczęcia postępowania w danej sprawie, dopóki wybrany sąd, niezależnie od tego, czy najpierw przed nim wytoczono powództwo, czy też nie, nie stwierdzi, czy posiada jurysdykcję w ramach umowy dotyczącej jurysdykcji. W następstwie stwierdzenia jurysdykcji przez wybrany sąd, każdy inny sąd, przed którym wytoczono powództwo, musi stwierdzić brak swej jurysdykcji⁽²²⁾.

(22) Zob. art. 31 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona.

Przykład 2 – ciąg dalszy

W przypadku przedstawionym w przykładzie 2 powyżej dwa przedsiębiorstwa pochodzące z różnych państw członkowskich spierają się o prawomocność klauzuli dotyczącej jurysdykcji zawartej w ogólnych warunkach sprzedaży jednej ze stron, tj. przedsiębiorstwa D. Rozwiązanie można uzyskać na podstawie art. 25 rozporządzenia Bruksela I.

W odniesieniu do wymogów formalnych w zakresie klauzuli dotyczącej jurysdykcji art. 25 zawiera zestaw różnych przepisów. W oparciu o podstawową zasadę strony muszą zatwierdzić na piśmie klauzulę dotyczącą właściwości sądu, chociaż podpisanie dokumentu przez obie strony nie jest wymagane. Wymiana pisemnych oświadczeń lub porozumień ustnych potwierdzonych na piśmie jest również zgodna z wymogami. Taka sama sytuacja ma miejsce w przypadku formy, która odpowiada praktyce przyjętej między stronami, oraz, w handlu międzynarodowym, w przypadku formy odpowiadającej zwyczajowi handlowemu, który strony powszechnie znają i którego stale przestrzegają w określonej dziedzinie handlu, oraz który strony te znały lub musiały znać.

W ramach przypomnienia faktów przedstawionych w przykładzie 2 przedsiębiorstwo D przedłożyło pisemną ofertę kupna, którą przedsiębiorstwo C zatwierdziło na piśmie. W ofercie kupna przedsiębiorstwo D zawarło wyraźne odniesienie do swoich ogólnych warunków sprzedaży, które zostały udostępnione przedsiębiorstwu C w języku stosowanym przez obie strony. Klauzula prorogacyjna zawarta w warunkach sprzedaży przedsiębiorstwa D spełnia zatem wymogi określone w art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona. W konsekwencji udziela ona sądowi E jurysdykcji wyłącznej do rozpoznania sprawy, w związku z czym argument przedsiębiorstwa D ma charakter nadrzędny.

Poza jurysdykcją na podstawie innych przepisów rozporządzenia Bruksela I, sąd, przed którym pozwany wda się w spór, będzie uznawany za posiadający jurysdykcję na mocy art. 26. Powyższy przepis nie ma zastosowania w przypadku, gdy pozwany wdał się w spór, aby podnieść zarzut braku jurysdykcji lub jeżeli inny sąd ma jurysdykcję wyłączną na mocy art. 24. Przepis ten jest istotny w praktyce, ponieważ zmusza pozwanego do sprawdzenia jurysdykcji danego sądu przed wdaniem się w spór. Po zatwierdzeniu, jurysdykcji nie można uznać za nieważną, a jurysdykcja sądów zostaje ostatecznie ustalona.

W rozporządzeniu Bruksela I wersja przekształcona dodano istotne zabezpieczenie w związku z powyższym przepisem, według którego w odniesieniu do umów ubezpieczenia, umów o pracę i umów konsumenckich, w których pozwany jest, w zależności od przypadku, ubezpieczonym, ubezpieczającym lub uposażonym z tytułu ubezpieczenia, wdanie się w spór nie będzie stanowiło zatwierdzenia przez tego pozwanego kompetencji jurysdykcyjnych danego sądu, dopóki sąd, przed którym wytoczono powództwo, nie zapewni, aby pozwany został poinformowany

o prawie do zakwestionowania jurysdykcji sądu oraz o skutkach wdania lub niewdania się w spór⁽²³⁾.

2.2.3.4. Szczególne przepisy dotyczące spraw związanych z umowami ubezpieczenia, umowami konsumenckimi i indywidualnymi umowami o pracę

Szczególne przepisy określono w odniesieniu do spraw związanych z umowami ubezpieczenia, umowami konsumenckimi i indywidualnymi umowami o pracę. Zasadę leżącą u podstaw powyższych umów stanowi powszechnie uznana potrzeba ochrony słabszej strony, którą do celów niniejszego przewodnika jest ubezpieczony, konsument i pracownik. Rozporządzenie Bruksela I przewiduje szczególne przepisy mające zastosowanie do takich przypadków z zamiarem udostępnienia odpowiedniejszego sądu właściwego słabszej stronie zasługującej na ochronę. W większości przypadków taka słabsza strona może wnieść powództwo do sądu państwa członkowskiego swojego zamieszkania i może być pozywana jedynie w tym państwie.

(23) Zob. art. 26 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona.

Przykład 3

Pani A mająca miejsce zamieszkania w państwie członkowskim 1 zamówiła w księgarni internetowej książkę, za którą zapłaciła z góry 26,80 EUR. Książka nie została doręczona. Pani A dowiedziała się, że księgarnia internetowa jest przedsiębiorstwem mającym siedzibę w państwie członkowskim 2. Podjęła decyzję o wystąpieniu na drogę sądową i pyta, gdzie należy wnieść pozew. Księgarnia twierdzi, że zgodnie z jej ogólnymi warunkami sprzedaży podlega jurysdykcji sądów państwa członkowskiego 2.

Zgodnie z art. 18 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I konsument może wytoczyć powództwo przeciwko swojemu kontrahentowi przed sądem państwa członkowskiego, na którego terytorium kontrahent ten ma miejsce zamieszkania lub siedzibę, albo przed sądem miejsca, w którym konsument ma miejsce zamieszkania. Artykuł 17 ust. 1 lit. c) stanowi, że konsument może dokonać takiego wyboru, jeżeli umowę zawarto z osobą, która prowadzi działalność gospodarczą lub zawodową w państwie członkowskim będącym miejscem zamieszkania konsumenta lub w jakikolwiek sposób kieruje taką działalność do tego państwa członkowskiego lub do kilku państw włącznie z tym państwem członkowskim, a umowa wchodzi w zakres tej działalności. Ponieważ zgodnie z art. 17 nie można odstąpić od tego przepisu poprzez zawarcie umowy przed zaistnieniem sporu, oraz ponieważ księgarnia prowadziła stronę internetową utworzoną przede wszystkim w celu przyciągnięcia klientów w państwie członkowskim 1, a tym samym kierowała ona swoją działalność gospodarczą do państwa członkowskiego będącego miejscem zamieszkania Pani A, może ona wytoczyć przeciwko tej księgarni powództwo przed sądem, który jest właściwy dla jej miejsca zamieszkania ⁽²⁴⁾.

(24) Kwestia ta jest przedmiotem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, który zasugerował, że w celu określenia, iż działalność jest kierowana do państwa członkowskiego za pośrednictwem strony internetowej, należy ustalić istnienie pewnych elementów. Elementy te obejmują stosowanie języka danego państwa członkowskiego, który jest inny niż język stosowany przez przedsiębiorstwo, ustalenie cen w walucie tego państwa, podanie wskazówek dojazdu z przynajmniej jednego państwa członkowskiego do lokali przedsiębiorstwa, w którym usługi mają być świadczone, zastosowanie nazwy domeny najwyższego poziomu, innego niż poziom państwa będącego siedzibą przedsiębiorcy oraz zaznaczenie międzynarodowej bazy klientów obejmującej osoby mające miejsce zamieszkania w różnych państwach członkowskich; elementy te stanowią pewne faktyczne przesłanki, które mogą wskazywać na zamiar kierowania działalności do państwa członkowskiego konsumenta. Zob. wyrok w sprawach połączonych *Pammer przeciwko Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG (C-585/08)* i *Hotel Alpenhof GesmbH przeciwko Oliverowi Hellerowi (C-144/09)*.

2.2.3.5. *Jurysdykcja wyłączna*

W art. 24 rozporządzenia Bruksela I przedstawiono wykaz okoliczności zapewniających jurysdykcję wyłączną w przypadkach, w których istnieje przypuszczenie szczególnie ścisłego powiązania z sądami określonego państwa członkowskiego lub w których istnieje szczególna potrzeba pewności prawa. Obejmują one między innymi sprawy, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach lub najem lub dzierżawa nieruchomości lub sprawy, których przedmiotem jest rejestracja lub ważność patentów lub innych praw własności przemysłowej. We wszystkich przypadkach wymienionych w art. 24 zabrania się wnoszenia spraw do innych sądów, takich jak sąd państwa będącego miejscem zamieszkania pozwanego lub jakikolwiek inny sąd, który strony mogły zatwierdzić w ramach klauzuli prorogacyjnej ⁽²⁵⁾.

2.2.4. *Tymczasowe środki zaradcze i środki ochrony tymczasowej*

Artykuł 35 rozporządzenia Bruksela I przewiduje również, że w odniesieniu do środków tymczasowych wniosek może zostać wniesiony do sądu państwa członkowskiego, jeżeli takie środki są dostępne na mocy prawa tego państwa członkowskiego. Ma to zastosowanie nawet wówczas, gdy sądy innego państwa członkowskiego mają właściwość orzekania co do istoty sprawy. Należy zauważyć, że w rozporządzeniu Bruksela I wersja przekształcona określono nową definicję „orzeczenia”, zgodnie z którą pojęcie to rozszerzono w celu objęcia nim orzeczenia, na mocy którego sąd mający zgodnie z rozporządzeniem właściwość orzekania co do istoty sprawy przyznaje środek tymczasowy lub ochronny; nie obejmuje to środka, który został zarządzony przez taki sąd bez wezwania pozwanego – będącego prawdopodobnie osobą, przeciwko której przyznaje się dany środek – do

(25) Zob. art. 27.

stawienia się zanim środek zostanie przyznany, chyba że orzeczenie dotyczące tych środków zostało pozwanemu doręczone przed wykonaniem. Orzeczenie przyznające środek tymczasowy i ochronny wydane przez sąd niemający właściwości orzekania co do istoty sprawy zgodnie z rozporządzeniem Bruksela I nie jest uznawane ani wykonywane na podstawie tego rozporządzenia.

2.2.5. Zapobieganie występowaniu równoległych postępowań – europejska zasada zawisłości sprawy

Nawet w ramach przepisów dotyczących jurysdykcji zawartych w rozporządzeniu Bruksela I nadal możliwe jest, aby więcej niż jeden sąd w Unii Europejskiej posiadał jurysdykcję w tym samym sporze cywilnym. Europejska zasada zawisłości sprawy zapobiega powstaniu sytuacji, w której sądy dwóch państw członkowskich lub większej ich liczby jednocześnie rozpatrują sprawę dotyczącą tej samej przyczyny wniesienia powództwa oraz tych samych stron, pociągając za sobą ryzyko wydania sprzecznych orzeczeń oraz marnotrawstwo zasobów sądowych i innych. W przypadku wniesienia takich spraw przed sądy różnych państw członkowskich, każdy inny sąd, poza sądem, przed którym najpierw wytoczono powództwo, z urzędu zawiesza postępowanie do czasu stwierdzenia jurysdykcji sądu, przed którym najpierw wytoczono powództwo. Jeżeli stwierdzona zostanie jurysdykcja sądu, przed którym najpierw wytoczono powództwo, sąd, przed który wytoczono powództwo później, stwierdza brak swej jurysdykcji na rzecz tego sądu⁽²⁶⁾. Zasada ta jest szczególnie istotna w transgranicznych praktykach prawnych. W rozporządzeniu Bruksela I wersja przekształcona wprowadzono istotne zmiany w przepisach dotyczących zawisłości sprawy; po pierwsze sąd, przed który wytoczono powództwo, może wystąpić z wnioskiem do innego sądu, przed który wytoczono powództwo, o przekazanie informacji o dacie wniesienia

sprawy, co wezwany musi niezwłocznie uczynić. Kolejno, w przypadku gdy powództwo wytoczono przed kilka sądów posiadających jurysdykcję wyłączną na mocy art. 26, każdy sąd, przed który wytoczono powództwo później, musi stwierdzić brak swej jurysdykcji na rzecz tego sądu. Następnie szczególne znaczenie ze względu na umowę dotyczącą jurysdykcji ma następująca zmiana wspomnianej zasady wprowadzona w ramach rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona w odniesieniu do umów ustanawiających jurysdykcję wyłączną⁽²⁷⁾: w przypadku gdy powództwo wytoczono przed sąd wybrany przez strony i sąd ten ma jurysdykcję wyłączną w ramach umowy dotyczącej jurysdykcji, każdy inny sąd, przed który wytoczono powództwo, musi zawiesić postępowanie oraz, jeżeli stwierdzona zostanie jurysdykcja wybranego sądu, musi stwierdzić brak swej jurysdykcji na rzecz tego wybranego sądu⁽²⁸⁾. Ponadto przepisy dotyczące zawisłości sprawy mają również zastosowanie, aczkolwiek w zmienionej formie, do spraw w państwach nienależących do UE, w których powództwo wytoczono przed sądem w państwie członkowskim na podstawie przepisów art. 4 lub art. 7–9 włącznie, a postępowanie toczy się między tymi samymi stronami i dotyczy tej samej przyczyny wniesienia powództwa⁽²⁹⁾.

2.2.6. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń wydanych przez sądy innych państw członkowskich na mocy rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona

W rozporządzeniu Bruksela I uproszczono formalności związane z uznawaniem i wykonywaniem w określonym państwie członkowskim („wezwanego państwa

(27) Zob. pkt 2.2.3.3 i przypis 15.

(28) Zob. art. 31 i motyw 22.

(29) Zob. art. 33; istnieje podobny przepis w odniesieniu do spraw pozostających ze sobą w związku; przepisy te wprowadzono częściowo, aby umożliwić UE ratyfikację Konwencji o umowach dotyczących właściwości sądu; zob. również motyw 23 i 4.

(26) Zob. art. 29; art. 30 zawiera podobny przepis w odniesieniu do powiązanych spraw, które określono w art. 30 ust. 3.

członkowskie") wszelkich orzeczeń wydanych przez sąd w innym państwie członkowskim („państwo członkowskie pochodzenia”) ⁽³⁰⁾. W rozporządzeniu wprowadzono nieskomplikowaną i jednolitą procedurę dotyczącą stwierdzenia wykonalności orzeczenia w innym państwie członkowskim, zwaną również procedurą „exequatur”. W rozporządzeniu Bruksela I wersja przekształcona posunęło się o krok dalej i całkowicie zniesiono procedurę exequatur. Od dnia 10 stycznia 2015 r. strona żądająca wykonania orzeczenia nie będzie musiała już wnioskować o stwierdzenie wykonalności; może ona dochodzić bezpośredniego wykonania orzeczenia ⁽³¹⁾.

2.2.6.1. *Uznawanie*

Zgodnie z art. 36 orzeczenie wydane w jednym państwie członkowskim jest automatycznie uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania. Uznania można odmówić w kilku wyjątkowych przypadkach, z których najważniejszym pod względem praktyki prawniczej jest przypadek obecnie regulowany przepisami art. 45 ust. 1 lit. b), dotyczący orzeczeń wydanych zaocznie.

2.2.6.2. *Wykonywanie*

Jak wspomniano powyżej, w rozporządzeniu Bruksela I wersja przekształcona wprowadzono istotną zmianę w procedurze dotyczącej stwierdzenia, że orzeczenie wydane w jednym państwie członkowskim podlega wykonaniu w innym państwie członkowskim. Zamiast konieczności wystąpienia przez stronę dochodzącą wykonania orzeczenia – „stronę żądającą wykonania orzeczenia”

– o stwierdzenie wykonalności, orzeczenie to będzie podlegało bezpośredniemu wykonaniu w danym państwie członkowskim, jeżeli zostaną przekazane odpowiednie dokumenty. Strona żądająca wykonania orzeczenia występuje do sądu pochodzenia o wydanie zaświadczenia potwierdzającego wykonalność, które zawiera szczegółowe informacje na temat orzeczenia ⁽³²⁾. Zaświadczenie i odpis orzeczenia zapewniają następnie wystarczające uprawnienie do wykonania orzeczenia w wezwanym państwie członkowskim ⁽³³⁾.

Oprócz uprawnienia strony żądającej wykonania orzeczenia do wykonania tego orzeczenia w wezwanym państwie członkowskim zgodnie z prawem tego państwa oraz na takich samych warunkach obowiązujących w przypadku wykonywania orzeczenia wydanego w tym państwie ⁽³⁴⁾, wykonalne orzeczenie upoważnia do zastosowania wszelkich środków tymczasowych, w tym środków ochronnych, zgodnie z prawem wezwanego państwa członkowskiego ⁽³⁵⁾. Jeżeli orzeczenie zawiera zarządzenie nieznane w prawie wezwanego państwa członkowskiego, to zarządzenie to należy dostosować do zarządzenia, które ma równorzędne skutki w tym państwie ⁽³⁶⁾.

2.2.6.3. *Odmowa uznania i wykonania*

Uznania można odmówić, jeżeli istnieje podstawa odmowy uznania, o której mowa w art. 45. Orzeczenie nie zostanie uznane, jeżeli a) jeżeli uznanie takie jest w sposób oczywisty sprzeczne z porządkiem publicznym (ordre public) państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie; b) w przypadku wydania

(30) Zob. definicja w art. 2 lit. d).

(31) Zob. art. 39.

(32) Zob. art. 53 i załącznik I.

(33) Zob. art. 37.

(34) Zob. art. 41.

(35) Zob. art. 40.

(36) Zob. art. 54.

wyroku zaocznego zostanie wykazane, że pozwanemu nie doręczono dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiający mu przygotowanie obrony lub c) jeżeli jest sprzeczne z przepisami dotyczącymi wyłącznej jurysdykcji lub szczególnymi przepisami dotyczącymi kwestii związanych z umowami ubezpieczenia lub umowami konsumentskimi⁽³⁷⁾.

We wszystkich pozostałych przypadkach sąd w wezwanym państwie członkowskim musi przyjąć ustalenia faktyczne dotyczące jurysdykcji dokonane przez sąd pochodzenia i wyraźnie zabrania się mu przeprowadzenia ponownego badania jurysdykcji tego sądu⁽³⁸⁾. Artykuł 36 stanowi, że orzeczenie zagraniczne nie może być w żadnym wypadku przedmiotem kontroli merytorycznej⁽³⁹⁾. Każda zainteresowana osoba może wystąpić o wydanie orzeczenia stwierdzającego, że w odniesieniu do określonego orzeczenia nie zachodzą podstawy do odmowy uznania⁽⁴⁰⁾. Każda zainteresowana strona może wystąpić z wnioskiem przeciwko uznaniu, a każdy dłużnik egzekwowany może wystąpić z wnioskiem przeciwko wykonaniu do jednego z sądów wskazanych do tego celu przez Komisję⁽⁴¹⁾. Odnosi się to wyłącznie do wykonania orzeczenia, a nie do istoty danej sprawy⁽⁴²⁾. Dodatkowo dłużnik egzekwowany może wystąpić do sądu z wnioskiem o odmowę uznania lub wykonania orzeczenia w oparciu o jedną z podstaw do odmowy

uznania⁽⁴³⁾. Każda ze stron może w drodze specjalnej procedury wnieść środek zaskarżenia od decyzji w sprawie wniosku o odmowę wykonania⁽⁴⁴⁾.

2.2.7. Wykonywanie dokumentów urzędowych i ugod sądowych

W ramach większości systemów prawnych państw członkowskich możliwe jest wyrażenie zobowiązania do zapłaty określonej kwoty lub wykonania innego rodzaju zobowiązania umownego w umowie lub innym dokumencie sporządzonym przez notariusza lub w inny sposób, po uzyskaniu władzy publicznej i uwierzytelnienia, przykładowo poprzez rejestrację w rejestrze publicznym lub w sądzie. Takie umowy lub instrumenty zwane są dokumentami urzędowymi. Zgodnie z wcześniejszymi przepisami rozporządzenia Bruksela I⁽⁴⁵⁾, jeżeli taki dokument podlegał wykonaniu w państwie członkowskim pochodzenia, w którym został sporządzony lub zarejestrowany, podlegał on bezpośrednio wykonaniu we wszystkich innych państwach członkowskich na takich samych warunkach jak orzeczenie. Niewątpliwą zaletą powyższego przepisu było to, że stanowił on stosunkowo szybki i bezpośredni sposób zabezpieczania płatności lub wykonania innych zobowiązań, ponieważ taki dokument urzędowy podlegał wykonaniu bezpośrednio po uzyskaniu przez wierzyciela stwierdzenia wykonalności. Jediną podstawą do sprzeciwienia się wykonaniu jest stwierdzenie, że wykonanie byłoby oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym wezwanego państwa członkowskiego.

Zgodnie z rozporządzeniem Bruksela I wersja przekształcona, wskutek zniesienia wymogu stwierdzenia wykonalności, wierzyciel potrzebuje jedynie samego dokumentu oraz zaświadczenia wydanego przez właściwy organ lub, w zależności

(37) Zob. art. 45 lit e

(38) Zob. art. 45 ust. 2 i 3.

(39) Zob. art. 52.

(40) Zob. art. 36 ust. 2; procedura dotycząca takiego wniosku jest taka sama jak w przypadku wniosku o odmowę wykonania, w odniesieniu do której zob. art. 46–51.

(41) Zob. art. 47 i 75; Komisja zapewni przepływ informacji za pośrednictwem europejskiej sieci sądowej.

(42) Zob. art. 52.

(43) Zob. art. 46–48 i motyw 29.

(44) Zob. art. 49–51.

(45) Zob. art. 57.

od przypadku, sąd państwa członkowskiego pochodzenia⁽⁴⁶⁾. W rozporządzeniu Bruksela I wersja przekształcona zawarto również definicję dokumentu urzędowego⁽⁴⁷⁾. Do ugod sądowych zastosowanie mają podobne przepisy jak w przypadku wykonywania dokumentów urzędowych⁽⁴⁸⁾.

2.2.8. Szczególne ustalenia dotyczące Jednolitego Sądu Patentowego i Trybunału Sprawiedliwości Beneluxu

Nowe rozporządzenie stosuje się równolegle z rozporządzeniem Bruksela I wersja przekształcona od dnia 15 stycznia 2015 r. w celu ustanowienia specjalnych zasad dotyczących stosunku między postępowaniami prowadzonymi z jednej strony przed Jednolitym Sądem Patentowym i Trybunałem Sprawiedliwości Beneluxu (zwanymi dalej łącznie „wspólnymi sądami”) oraz sądami państw członkowskich w ramach rozporządzenia Bruksela I, z drugiej strony⁽⁴⁹⁾. Zawarto w nim również przepisy dotyczące stosunków z sądami państw trzecich, tj. państw nienależących do UE. W czerwcu 2014 r. Parlament Europejski i Rada przyjęli wniosek stanowiący podstawę rozporządzenia. W akcie tym zawarto przepisy dotyczące relatywnych kompetencji jurysdykcyjnych sądów państw członkowskich wynikających z przepisów dotyczących jurysdykcji zawartych w rozporządzeniu Bruksela I oraz stosunku między tymi przepisami a jurysdykcją wspólnych sądów, jak również zawarto w nim przepisy dotyczące zasady zawisłości sprawy oraz uwzględniono kwestię uznawania i wykonywania orzeczeń w ramach tych dwóch systemów.

Zmiana rozporządzenia Bruksela I stała się konieczna, aby umożliwić wdrożenie „pakietu patentowego” składającego się z dwóch rozporządzeń⁽⁵⁰⁾ („jednolite rozporządzenia patentowe”) oraz międzynarodowego porozumienia („porozumienie w sprawie Jednolitego Sądu Patentowego”, „porozumienie o JSP”), które tworzą jednolity system ochrony patentowej w Unii Europejskiej. W ramach porozumienia o JSP i rozporządzeń będzie możliwe otrzymanie patentu europejskiego o jednolitym skutku – będzie to dokument gwarantujący jednolitą ochronę wynalazku w 25 państwach członkowskich⁽⁵¹⁾, wydawany zgodnie z zasadą kompleksowej obsługi, zapewniający przewagę cenową i zmniejszający obciążenia administracyjne.

Trybunał Sprawiedliwości Beneluxu jest sądem wspólnym dla Belgii, Luksemburga i Niderlandów, który ustanowiono w 1965 r. i którego zadaniem jest zapewnienie jednolitego stosowania zasad wspólnych dla państw Beneluxu, dotyczących różnych kwestii, takich jak własność intelektualna (w szczególności określone rodzaje praw związanych ze znakami towarowymi, modelami i wzorami). Do dziś zadania Trybunału Beneluxu polegają głównie na wydawaniu orzeczeń wstępnych dotyczących interpretacji tych zasad. W 2012 r. wspomniane trzy państwa członkowskie stworzyły możliwość rozszerzenia kompetencji Trybunału Sprawiedliwości Beneluxu, tak by objęły one kompetencje jurysdykcyjne w szczególnych sprawach, wchodzących w zakres stosowania rozporządzenia Bruksela I.

(46) Zob. art. 58 i 60 rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona.

(47) Zob. art. 2 lit. c).

(48) Zob. art. 57 oraz art. 59 i 60, a także definicję w art. 2 lit. b) rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona.

(49) Zob. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 542/2014.

(50) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1257/2012 wprowadzające wzmocnioną współpracę w dziedzinie tworzenia jednolitego systemu ochrony patentowej; rozporządzenie Rady (UE) nr 1260/2012 wprowadzające wzmocnioną współpracę w dziedzinie tworzenia jednolitego systemu ochrony patentowej w odniesieniu do mających zastosowanie ustaleń dotyczących tłumaczeń.

(51) Jednolite rozporządzenia patentowe przyjęto w ramach wzmocnionej współpracy we wszystkich państwach członkowskich oprócz Włoch i Hiszpanii.

Celem zmian do rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona jest zapewnienie zgodności między porozumieniem dotyczącym wspólnych sądów a rozporządzeniem Bruksela I (wersja przekształcona) oraz rozwiązanie kwestii dotyczącej zasad jurysdykcji obejmującej pozwanych w państwach nienależących do Unii Europejskiej.

Główna zasada jurysdykcji stanowi, że wspólny sąd ma jurysdykcję na mocy rozporządzenia Bruksela I w sytuacji, gdy taką jurysdykcję, na mocy tych przepisów, przekazano by sądom państwa członkowskiego będącego stroną porozumienia ustanawiającego dany wspólny sąd w odniesieniu do sprawy wchodzącej w zakres tego porozumienia. W odniesieniu do stron posiadających miejsce zamieszkania poza UE przepisy rozporządzenia Bruksela I rozszerzono, tak aby miały one zastosowanie do pozwanych posiadających miejsce zamieszkania w państwach trzecich w przypadku spraw objętych jurysdykcją wspólnych sądów. Ponadto wspólne sądy mogą przesłuchiwać pozwanych posiadających miejsce zamieszkania poza UE na podstawie dodatkowej zasady jurysdykcji: jeżeli wspólny sąd ma jurysdykcję w sprawie spornej dotyczącej naruszenia patentu europejskiego, wskutek czego powstała szkoda w UE, może on również rozpatrzyć powództwo odszkodowawcze, wytoczone w wyniku takiego naruszenia poza UE przeciwko pozwanemu nieposiadającemu miejsca zamieszkania w UE, jeżeli nieruchomość należąca do tego pozwanego jest położona w państwie członkowskim będącym stroną porozumienia dotyczącego wspólnych sądów⁽⁵²⁾. Przepisy dotyczące zawisłości sprawy zawarte w rozporządzeniu Bruksela I wersja przekształcona mają zastosowanie do spraw wnoszonych jednocześnie do wspólnego sądu oraz do sądu państwa członkowskiego niebędącego stroną odpowiedniego porozumienia⁽⁵³⁾. Ogólnie w odniesieniu do uznawania

i wykonywania zastosowanie będą miały przepisy rozporządzenia Bruksela I, z wyjątkiem przypadków, w których orzeczenie wydane przez wspólny sąd podlega wykonaniu w państwie członkowskim będącym stroną odpowiedniego porozumienia, które zawiera postanowienia dotyczące uznawania i wykonywania, przy czym w takim przypadku zastosowanie mają te postanowienia⁽⁵⁴⁾.

(52) Zob. art. 71b.

(53) Zob. art. 71c.

(54) Zob. art. 71d.

Europejskie postępowania w sprawach cywilnych i handlowych

3.1. Ogólny zarys

Unia Europejska przyjęła cztery odrębne rozporządzenia, które ułatwiają szybkie i skuteczne odzyskiwanie niespłaconych długów (zwane dalej łącznie „europejskimi postępowaniami”). Trzy rozporządzenia ustanawiają jednolite postępowania europejskie, które są dostępne dla stron postępowania, stanowiące alternatywę dla postępowań istniejących w ramach prawa krajowego. W czwartym rozporządzeniu przewiduje się, że sąd, który wydał orzeczenie, poświadczają spełnienie wymogów minimalnych standardów proceduralnych. Orzeczenia wydawane w ramach tych postępowań są uznawane i wykonywane w innym państwie członkowskim bez konieczności stwierdzania wykonalności (exequatur). Postępowania, jakie w ten sposób ustanowiono, w kolejności ich przyjęcia, to: europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych⁽⁵⁵⁾, europejski nakaz zapłaty⁽⁵⁶⁾, europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń⁽⁵⁷⁾ oraz europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym⁽⁵⁸⁾. Postępowania te są dostępne wyłącznie w odniesieniu do spraw o charakterze transgranicznym.

(55) Rozporządzenie (WE) nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r.

(56) Rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r.

(57) Rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r.

(58) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014.

3.2. Europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych

Celem **rozporządzenia** w sprawie utworzenia **europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych**⁽⁵⁹⁾ była rezygnacja ze stosowania środków tymczasowych podejmowanych przed wykonaniem orzeczenia w państwie członkowskim, innym niż państwo, w którym je wydano, poprzez ustanowienie minimalnych standardów proceduralnych. Rozporządzenie to ma zastosowanie, przy zachowaniu pewnych wyjątków, w sprawach cywilnych i handlowych bez względu na rodzaj sądu lub trybunału.

Pojęcie „**roszczenia bezsporne**” obejmuje wszystkie sytuacje, w których wierzyciel, wobec braku możliwego do zweryfikowania zakwestionowania przez dłużnika rodzaju lub wysokości roszczenia pieniężnego, uzyskał orzeczenie sądu przeciwko dłużnikowi albo podlegający wykonaniu dokument określający lub zatwierdzający dług, który wymaga wyraźnej zgody dłużnika, w formie dokumentu urzędowego lub ugody sądowej zatwierdzonej przez sąd.

Jeżeli orzeczenie w sprawie roszczenia bezspornego wydano w państwie członkowskim i musi ono zostać uznane i wykonane w innym państwie członkowskim, dłużnik ma dwie możliwości: może on wystąpić z wnioskiem o nadanie temu orzeczeniu zaświadczenia europejskiego tytułu egzekucyjnego lub może on wystąpić z wnioskiem o stwierdzenie wykonalności zgodnie z rozporządzeniem Bruksela I. Orzeczenie w sprawie roszczenia bezspornego, któremu nadane zostało zaświadczenie europejskiego tytułu egzekucyjnego w państwie członkowskim wydania, jest uznawane

(59) Rozporządzenie ma zastosowanie w odniesieniu do wszystkich państw członkowskich z wyjątkiem Danii.

i wykonywane w innych państwach członkowskich bez potrzeby stwierdzania wykonalności. W przypadku orzeczeń wydanych w postępowaniach sądowych wszczętych po dniu 10 stycznia 2015 r., procedurę exequatur zniesiono na mocy rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona. W przypadku takich orzeczeń europejski tytuł egzekucyjny będzie miał szczególne znaczenie w odniesieniu do egzekwowania roszczeń alimentacyjnych w odniesieniu do Zjednoczonego Królestwa, ponieważ w rozporządzeniu w sprawie zobowiązań alimentacyjnych podtrzymano potrzebę stwierdzania wykonalności w związku z tym państwem członkowskim.

Przykład 4

Pan A zgłosił roszczenie pieniężne przeciwko Panu B poprzez wystąpienie na drogę sądową w państwie członkowskim 1, w którym obaj panowie mają miejsce zamieszkania. Sąd nakazał Panu B, który nie zakwestionował roszczenia w trakcie postępowania sądowego, zapłatę 10 000 EUR na rzecz Pana A. Ponieważ Pan B niedawno przełał wszystkie swoje aktywa pieniężne do banku w państwie członkowskim 2, Pan A pyta, w jaki sposób może dochodzić wykonania orzeczenia w państwie członkowskim 2.

Obecnie Pan A ma dwie możliwości: może on wystąpić z wnioskiem do sądu pierwotnego w państwie członkowskim 1 o nadanie orzeczeniu zaświadczenia europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych; w taki sposób przedmiotowe orzeczenie, wraz z zaświadczeniem, zostanie uznane i będzie podlegało wykonaniu w państwie członkowskim 2 bez konieczności przeprowadzenia dalszego specjalnego postępowania. Druga możliwość przewiduje, że Pan A, zgodnie z rozporządzeniem Bruksela I, wystąpi w państwie członkowskim 2, tj. państwie wykonania, z wnioskiem o stwierdzenie wykonalności orzeczenia. Zastosowanie procedury exequatur określonej

w tym rozporządzeniu wiązałyby się z przeprowadzeniem postępowania w państwie członkowskim 2, oddzielnego od postępowania przeprowadzonego w państwie członkowskim 1, w ramach którego wydano orzeczenie. Pociąga to za sobą pewne opóźnienia i powoduje dodatkowe koszty.

W przyszłości zgodnie z rozporządzeniem Bruksela I wersja przekształcona Pan A, w ramach drugiej możliwości, nie będzie musiał wnioskować o stwierdzenie wykonalności w państwie członkowskim 2, ponieważ od dnia 10 stycznia 2015 r. orzeczenie będzie podlegało uznaniu i wykonaniu w państwie członkowskim 2 bez konieczności zastosowania środków pośrednich, obecnie obowiązujących na mocy rozporządzenia Bruksela I.

Postępowanie w sprawie europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych zapewnia wymierne korzyści dla wierzycieli, którzy zyskują za jego pomocą dostęp do szybkiego i skutecznego wykonywania orzeczeń dotyczących bezspornych roszczeń w innych państwach członkowskich bez potrzeby angażowania wymiaru sprawiedliwości państwa członkowskiego będącego państwem wykonania ani bez towarzyszących temu opóźnień i dodatkowych kosztów. Ponadto postępowanie to na ogół nie wymaga tłumaczenia, ponieważ przy wystawianiu zaświadczeń stosuje się wielojęzyczne standardowe formularze. Sąd pochodzenia wydaje zaświadczenie europejskiego tytułu egzekucyjnego przy użyciu standardowego formularza zawartego w załączniku I w tym samym języku, co orzeczenie. W rozporządzeniu w sprawie utworzenia europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych ustanowiono minimalne standardy dla postępowań prowadzących do wydania orzeczenia w celu zapewnienia, aby dłużnik został poinformowany o toczącym się przeciwko niemu postępowaniu sądowemu, wymogach aktywnego uczestnictwa

w postępowaniu celem zakwestionowania roszczenia oraz o konsekwencjach wynikających z nieuczestniczenia, w odpowiednim czasie oraz w sposób umożliwiający mu zorganizowanie obrony. Sądom państwa członkowskiego wydania powierzono zadanie badania pełnej zgodności z minimalnymi standardami proceduralnymi przed wydaniem standardowego zaświadczenia europejskiego tytułu egzekucyjnego, które czyni to badanie i jego wyniki przejrzystymi. Interesy dłużnika egzekwowanego są chronione na etapie wykonania poprzez dopuszczenie ograniczonego prawa do odmowy wykonania nakazu w państwie członkowskim wykonania, którego nie zbadano co do istoty.

Rozporządzenie w sprawie utworzenia europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych weszło w życie w dniu 21 października 2005 r. Więcej informacji na temat postępowania w sprawie europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych można znaleźć w przewodniku praktycznym dotyczącym zastosowania rozporządzenia w sprawie europejskiego tytułu egzekucyjnego, który opublikowano pod auspicjami europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych ⁽⁶⁰⁾.

3.3. Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty

Postępowanie to wykazuje pewne podobieństwo do postępowania w sprawie europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych, ponieważ dotyczy ono transgranicznych roszczeń pieniężnych, które nie są kwestionowane, i prowadzi do wydania nakazu podlegającego wykonaniu w innych państwach członkowskich bez konieczności stosowania środków tymczasowych określonych

w rozporządzeniu Bruksela I. W przeciwieństwie do europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych nie jest jednak konieczne uzyskanie w pierwszej kolejności orzeczenia sądowego lub dokumentu stwierdzającego dług, takiego jak dokument urzędowy, ani ugody sądowej. Z postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty można korzystać wyłącznie w celu dochodzenia roszczeń pieniężnych o oznaczonej wysokości, które są wymagalne w chwili wniesienia pozwu o wydanie nakazu. Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty jest postępowaniem wyłącznie pisemnym i jako takie nie przewiduje rozprawy sądowej, o ile lub dopóki taki nakaz nie zostanie zakwestionowany lub nie spotka się z odmową wykonania. W przypadku odmowy wykonania europejskiego nakazu zapłaty sprawa zostaje zawieszona w ramach postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty; jeżeli powód chce kontynuować postępowanie, musi się ono odbyć zgodnie z inną odpowiednią procedurą.

Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty jest fakultatywne, ponieważ to do powoda należy wybór zastosowania tego postępowania zamiast innych dostępnych możliwości wniesienia takiego samego roszczenia, w tym w ramach krajowego prawa procesowego. Postępowanie to wszczyna się po prostu poprzez wypełnienie formularza wniosku, tj. formularza A, zawartego w załączniku do rozporządzenia. Formularz A i inne formularze dotyczące postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty są również dostępne w wersjach elektronicznych na stronach internetowych europejskiego portalu „e-Sprawiedliwość” ⁽⁶¹⁾:

Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty jest przedmiotem szczególnego zainteresowania dla powodów posiadających wiele

(60) Przewodnik dostępny jest na stronie internetowej: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_european_enforcement_order_pl.pdf

(61) https://e-justice.europa.eu/content_dynamic_forms-155-pl.do

roszczeń o stosunkowo niskiej wartości, wobec których istnieje niewielkie prawdopodobieństwo odmowy ich wykonania, w szczególności w sprawach między przedsiębiorstwami a konsumentami. Należy jednak pamiętać, że przepisy dotyczące jurysdykcji mające zastosowanie w odniesieniu do roszczeń wobec konsumentów w ramach postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty są zmodyfikowane w stosunku do przepisów zawartych w rozporządzeniu Bruksela I, które w przeciwnym razie miałyby zastosowanie. Jeżeli roszczenie w ramach postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty wynika z umowy konsumenckiej, a konsument jest pozwanym, właściwym sądem posiadającym jurysdykcję musi być sąd państwa członkowskiego, w którym pozwany ma miejsce zamieszkania, jak określono w art. 59 rozporządzenia Bruksela I.

Jeżeli pozwany przyjmie roszczenie w ramach postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty i nie odmówi jego wykonania, sąd wyda nakaz oraz zaświadczenie, co następnie pozwoli na wykonanie nakazu w innych państwach członkowskich bez konieczności przeprowadzenia dodatkowego postępowania i bez potrzeby zastosowania europejskiej procedury exequatur zgodnie z rozporządzeniem Bruksela I. W takim zakresie rozporządzenie ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty znosi procedurę exequatur⁽⁶²⁾. Wykonanie odbywa się na warunkach zbliżonych do warunków, na jakich wykonuje się europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych.

Rozporządzenie ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty weszło w życie w dniu 12 grudnia 2008 r. Więcej informacji na temat postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty można znaleźć

w przewodniku praktycznym dotyczącym zastosowania rozporządzenia w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, który opublikowano pod auspicjami europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych⁽⁶³⁾.

3.4. Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń

Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń jest trzecim postępowaniem, w którym środki pośrednie wymagane do uznawania i wykonywania orzeczeń zostały ograniczone, co umożliwiło realizację wezwania Rady Europejskiej na posiedzeniu w Tampere⁽⁶⁴⁾. W tym zakresie postępowanie to jest zbliżone do postępowania w sprawie europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych i postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, ale pod innymi względami znacznie się od nich różni.

Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń dotyczy przede wszystkim zarówno spraw, w których zgłoszono sprzeciw, jak i spraw, w których go nie zgłoszono, w związku z czym obejmuje ono zapisy o charakterze proceduralnym, w tym zapisy dotyczące przeprowadzenia rozprawy i postępowania dowodowego. Postępowanie to obejmuje również szereg terminów, które, jeżeli będą dotrzymywane, powinny umożliwić znacznie szybsze niż w odniesieniu do innych postępowań zakończenie procedury, nawet w przypadku spraw, w których prowadzi się obronę. Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń jest zasadniczo postępowaniem pisemnym i jest przeznaczone do tego, aby powodowie

(62) Zob. art. 19 rozporządzenia ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty.

(63) Przewodnik można pobrać ze strony internetowej: http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm

(64) Zob. pkt 1.5.

i pozwani mogli z niego korzystać bez utrudnień i bez konieczności zastępstwa procesowego, aczkolwiek nie wyklucza takiej możliwości.

Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, podobnie jak postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty jest dostępne wyłącznie w odniesieniu do spraw transgranicznych i stanowi rozwiązanie alternatywne dla postępowań krajowych o podobnym charakterze. Strona wygrywająca w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń może oczekiwać odzyskania kosztów od drugiej strony, lecz wyłącznie jeżeli koszty te są proporcjonalne do wartości roszczenia. Ograniczenie kosztów postępowania jest kluczowe dla osiągnięcia celu, zgodnie z którym europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń powinno ułatwić dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności dla indywidualnych konsumentów i właścicieli małych przedsiębiorstw, którzy nie są skłonni lub nie są w stanie w inny sposób dochodzić swoich roszczeń w państwach członkowskich innych niż ich własne.

Najważniejszym elementem europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń jest określenie roszczeń, jakie można wnosić w ramach tego postępowania. Po pierwsze ich wartość nie może przekraczać 2 000 EUR. Kwotę tę należy obliczyć w momencie wnoszenia powództwa i nie obejmuje ona odsetek od roszczenia ani kosztów. W przypadku wniesienia powództwa wzajemnego w sprawie, w której prowadzi się obronę, jego wartość również nie może przekroczyć pułapu 2 000 EUR, przy czym powództwa i powództwa wzajemnego nie łączy się przy obliczaniu pułapu. W odniesieniu do istoty sprawy roszczeń o charakterze cywilnym i handlowym można dochodzić w ramach europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, z zastrzeżeniem podobnych wyjątków jak w przypadku rozporządzenia Bruksela I. Istnieją pewne dodatkowe sprawy wyłączone z zakresu stosowania tego postępowania, w tym sprawy dotyczące roszczeń

pracowniczych, roszczeń z tytułu najmu lub dzierżawy nieruchomości oraz roszczeń z tytułu czynów niedozwolonych związanych z naruszeniem prawa do prywatności i zniesławieniem.

Wykonanie nakazu w ramach europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń jest zbliżone do wykonywania nakazów w ramach europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych i europejskiego nakazu zapłaty; zgodnie z rozporządzeniem sąd, który wydał nakaz, wydaje zaświadczenie, a następnie wyrok zostaje doręczony stronom. Po udostępnieniu zaświadczenia i orzeczenia, przed wykonaniem nakazu w innym państwie członkowskim, nie wymaga się przeprowadzenia dalszego postępowania. Podobnie jak w przypadku europejskiego nakazu zapłaty formularze dotyczące europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń są dostępne w internecie w różnych wersjach językowych; wersje elektroniczne formularzy można wypełnić na stronie internetowej, oraz, jeżeli sąd mający jurysdykcję wyrazi na to zgodę, można je przesłać do tego sądu drogą elektroniczną⁽⁶⁵⁾.

Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń weszło w życie dnia 1 stycznia 2009 r. i ma zastosowanie od tej daty. Więcej informacji na temat europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń można znaleźć w praktycznym przewodniku dotyczącym stosowania przepisów rozporządzenia ustanawiającego europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, który opublikowano pod auspicjami europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych⁽⁶⁶⁾.

(65) Zob. https://e-justice.europa.eu/content_small_claims_forms-177-pl.do, aby uzyskać dostęp do internetowych formularzy dotyczących europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń.

(66) Przewodnik dostępny jest na stronie internetowej: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/small_claims_practice_guide_pl.pdf

Rozporządzenie ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, w momencie opracowywania niniejszego przewodnika, stanowi przedmiot wniosku Komisji dotyczącego wprowadzenia pewnych zmian w postępowaniu⁽⁶⁷⁾.

3.5. Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym

Wraz z wprowadzeniem w życie rozporządzenia Bruksela I wersja przekształcona, rozporządzenia w sprawie utworzenia europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych, rozporządzenia ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty oraz rozporządzenia ustanawiającego europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń dorobek prawny UE w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych został rozwinięty w takim stopniu, że w przypadku roszczeń dotyczących wypłaty wierzyciel, który zabezpiecza zaspokojenie nakazu podlegającego wykonaniu w jednym państwie członkowskim, może w sposób prosty i tani dochodzić wykonania tego nakazu w innym państwie członkowskim, podejmując niewielkie dodatkowe działania proceduralne lub nie podejmując ich wcale. Dotychczas faktyczne wykonywanie nakazu było jednak kwestią regulowaną prawem krajowym i podlegało postępowaniom, które w znacznym stopniu różnią się w poszczególnych państwach członkowskich. Jeżeli chodzi o metody wykonywania, jedną z najpowszechniej stosowanych procedur jest „zamrażanie” rachunków bankowych, aby uniemożliwić uchylającemu się od płatności dłużnikowi egzekwowanemu przenoszenie środków finansowych z rachunków bankowych lub między rachunkami ze szkodą dla interesów wierzycieli. Stanowi to w szczególności problem dla wierzyciela, który dąży do

jednoczesnego zabezpieczenia rachunków bankowych dłużnika znajdujących się w różnych państwach członkowskich. Podejmowanie takich działań w ramach różnych postępowań krajowych może być uciążliwe i kosztowne. W związku z powyższym Komisja Europejska rozpoczęła prace nad wnioskiem w sprawie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym. W oparciu o ten wniosek w dniu 15 maja 2014 r. przyjęto rozporządzenie, które będzie obowiązywało od dnia 18 stycznia 2017 r.⁽⁶⁸⁾. Istotną cechą postępowania w sprawie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym jest fakt, iż postępowanie to pozwala na wydanie pojedynczego nakazu w sądach jednego państwa członkowskiego, którym będzie można „zamrozić” dowolny rachunek bankowy dłużnika w każdym państwie członkowskim. Nakaz powinien zostać wydany przed przesłuchaniem dłużnika, aby uniemożliwić mu przeniesienie środków finansowych podlegających zabezpieczeniu w czasie potrzebnym do wykonania nakazu. W ramach przeciwwagi postępowanie to przewiduje odpowiednie środki ochrony dla dłużników mające na celu zapewnienie, aby „zamrożona” kwota odpowiadała kwocie uzasadnionego roszczenia wierzyciela oraz aby dłużnik otrzymał możliwość, z odpowiednim wyprzedzeniem, stawienia się w sądzie i zakwestionowania nakazu. Bardziej szczegółowe wyjaśnienie tego postępowania przedstawiono w rozdziale 13 dotyczącym wykonywania orzeczeń.

(67) Zob. tekst wniosku z dnia 19 listopada 2013 r.; COM(2013) 794 final, 2013/0403(COD).

(68) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014 z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiające procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych.

Niewypłacalność

4.1. Kontekst

Niewypłacalność stanowiła jedną z kwestii wyłączonych z zakresu stosowania rozporządzenia Bruksela I. Uznano jednak, że istnieje pilna potrzeba ustanowienia instrumentu europejskiego przewidującego możliwość uznawania i wykonywania nakazu w sprawach z zakresu prawa dotyczącego niewypłacalności we wszystkich państwach członkowskich, którego stosowanie nie byłoby ograniczone granicami państw członkowskich ani bardzo zróżnicowanymi postępowaniami krajowymi. Działalność przedsiębiorstw ma w coraz większym stopniu skutki międzynarodowe i transgraniczne wynikające z rozwoju rynku wewnętrznego. Dodatkowo niezbędne było zniesienie wszelkich zachęt dla przedsiębiorstw do przenoszenia aktywów z jednego państwa członkowskiego do drugiego w celu uzyskania korzystniejszej sytuacji prawnej ze szkodą dla interesów wierzycieli. Ponadto prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego wymaga skutecznego i efektywnego działania transgranicznych postępowań w związku z prowadzeniem postępowań upadłościowych w UE. Na poziomie państw członkowskich osiągnięcie w wystarczającym stopniu celów o takim charakterze było oczywiście niemożliwe, pociągając za sobą konieczność wyrażenia przepisów dotyczących jurysdykcji, uznawania i prawa właściwego w postępowaniu w związku z niewypłacalnością w instrumencie prawa europejskiego. Negocjacje w tej sprawie rozpoczęto między państwami członkowskimi na początku lat 90. po wejściu w życie traktatu z Maastricht i zakończono je wraz z przyjęciem tekstu międzynarodowej konwencji przez ówczesne państwa członkowskie w dniu 23 listopada 1995 r. Konwencja ta nigdy nie weszła w życie, ale stanowiła faktyczną podstawę dla kolejnego rozporządzenia, które przyjęto w dniu 29 maja 2000 r.

4.2. Europejskie rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego⁽⁶⁹⁾

Europejskie rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego zawiera przepisy regulujące współzależność między postępowaniami upadłościowymi w poszczególnych państwach członkowskich UE. **Rozporządzenie** to weszło w życie w dniu 31 maja 2002 r. i ma zastosowanie do wszystkich postępowań wszczętych po tej dacie.

4.2.1. Zakres stosowania europejskiego rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego

Rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego stosuje się do zbiorowych postępowań upadłościowych, niezależnie od tego czy dłużnik jest osobą fizyczną, czy też osobą prawną, przedsiębiorcą czy osobą fizyczną, w których dłużnik zostaje całkowicie lub częściowo pozbawiony majątku i w których w odniesieniu do dłużnika powołuje się zarządcę lub administratora. Przedmiotowe postępowania określono w art. 1 ust. 1 rozporządzenia oraz wyszczególniono w załącznikach A i B do tego rozporządzenia. W celu stosowania rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego postępowanie musi być oficjalnie uznawane i prawnie skuteczne w państwie członkowskim, w którym zostało wszczęte.

4.2.2. Zasady jurysdykcji zawarte w rozporządzeniu – art. 3

W rozporządzeniu zawarto zasady jurysdykcji ustanawiające, który sąd w jakim państwie członkowskim jest właściwy do wszczęcia i prowadzenia postępowania

(69) Rozporządzenie Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego.

upadłościowego. Opiera się to na zasadzie, która stanowi, że w UE powinno istnieć tylko jedno postępowanie w związku z niewypłacalnością konkretnego dłużnika. Powinno ono składać się z głównego postępowania o zakresie uniwersalnym oraz ewentualnych dalszych wtórnych postępowań upadłościowych. Właściwość do wszczęcia głównego postępowania powinna należeć do sądów państwa członkowskiego, na terytorium którego znajduje się główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika ⁽⁷⁰⁾. Poza głównym postępowaniem upadłościowym dostępne są również krajowe postępowania obejmujące jedynie majątek znajdujący się w państwie ich wszczęcia, nazywane „wtórnymi postępowaniami upadłościowymi” ⁽⁷¹⁾. W przypadku gdy postępowanie krajowe wszczęto przed postępowaniem głównym, nazywane jest ono „postępowaniem ubocznym”, które trwa do momentu wszczęcia postępowania głównego.

4.2.3. Główne, wtórne i uboczne postępowanie upadłościowe

Główne postępowanie upadłościowe i wtórne postępowanie upadłościowe są prowadzone oddzielnie, zazwyczaj przez różnych zarządców. Postępowania te mogą przyczynić się do efektywnej likwidacji masy tylko wówczas, jeżeli prowadzone równolegle postępowania będą ze sobą skoordynowane. Osiągnięcie tego wymaga ścisłej współpracy poszczególnych zarządców, w szczególności poprzez wystarczającą wymianę informacji na temat przebiegu odpowiednich postępowań. Zarządcy muszą przekazywać między innymi informacje o przebiegu zgłaszania i sprawdzania wierzytelności, jak również o środkach mających na celu ukończenie postępowania upadłościowego ⁽⁷²⁾. W celu zapewnienia dominującej roli głównego postępowania upadłościowego zarządca w takim postępowaniu posiada

szereg możliwości wpływania na toczące się w tym samym czasie wtórne postępowanie upadłościowe.

4.2.4. Wierzyciele

Każdy wierzyciel posiadający miejsce zwykłego pobytu, miejsce zamieszkania lub siedzibę statutową w państwie członkowskim jest uprawniony do zgłoszenia swojej wierzytelności w każdym z toczących się w państwie członkowskim postępowań upadłościowych dotyczących majątku dłużnika ⁽⁷³⁾. Jednakże w celu zapewnienia równego traktowania wierzycieli podział funduszów masy musi być skoordynowany. Każdy wierzyciel może zatrzymać to, co otrzymał w toku postępowania upadłościowego, jednakże jest on uprawniony do uczestnictwa w podziale masy majątkowej w innym postępowaniu tylko wówczas, jeżeli wierzyciele tej samej kategorii uzyskali zaspokojenie swoich wierzytelności w takiej samej części (art. 20 ust. 2). Czy i na jakich warunkach wierzyciel może wnioskować o wszczęcie wtórnego postępowania upadłościowego, określa prawo państwa członkowskiego, na terytorium którego wszczęto dane postępowanie ⁽⁷⁴⁾. Podobnie skutki tego postępowania są ograniczone do majątku dłużnika znajdującego się na terytorium państwa członkowskiego, na którym prowadzone jest wtórne postępowanie upadłościowe ⁽⁷⁵⁾.

(73) Zob. art. 40.

(74) Zob. art. 29.

(75) Zob. art. 27.

(70) Zob. art. 3 ust. 1.

(71) Zob. art. 3 ust. 2 i 3

(72) Zob. art. 31.

Przykład 5

Przedsiębiorstwo A ustanowiono na podstawie prawa państwa członkowskiego 1, w którym znajduje się jego siedziba i w którym prowadzi ono swoją główną działalność. Przedsiębiorstwo to

złożyło wniosek o ogłoszenie niewypłacalności do właściwego sądu w państwie członkowskim 1, który wszczął postępowanie upadłościowe i powołał zarządcę. Przedsiębiorstwo B, którego siedziba znajduje się w państwie członkowskim 2, posiada istotne roszczenia wobec przedsiębiorstwa A. Przedsiębiorstwo B wie, że przedsiębiorstwo A posiada oddział w państwie członkowskim 2, łącznie z dużym magazynem i nieruchomościami. Przedsiębiorstwo B pyta, w jaki sposób może najlepiej chronić swoje interesy w trakcie trwania postępowania upadłościowego.

Przed wejściem w życie rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego przedsiębiorstwo B mogło dążyć do uzyskania nakazu sądowego, pozwalającego na wykonanie orzeczenia względem majątku przedsiębiorstwa A w państwie członkowskim 2. Skutki orzeczeń sądowych w związku z postępowaniem upadłościowym ograniczały się wówczas jednak do państwa członkowskiego, w którym zostały one wydane i często nie zapobiegały indywidualnym działaniom egzekucyjnym w innych państwach członkowskich. Ze względu na przepisy wspomnianego rozporządzenia, sytuacja ta znacznie się zmieniła. Obecnie zgodnie z przepisami tego rozporządzenia, od dnia wszczęcia postępowania upadłościowego w jednym państwie członkowskim, wyklucza się podejmowanie działań egzekucyjnych we wszystkich innych państwach członkowskich. W rezultacie obecnie w przykładzie przedsiębiorstw A i B w oparciu o przepisy rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego przedsiębiorstwo B musi zgłosić swoje roszczenie w postępowaniu upadłościowym dotyczącym przedsiębiorstwa A wszczętym w państwie członkowskim 1.

W sytuacji, w jakiej znajduje się przedsiębiorstwo A, w przypadku gdy niewypłacalne przedsiębiorstwo posiada znaczny majątek w innym państwie członkowskim niż państwo, w którym prowadzone jest główne postępowanie upadłościowe, rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego przewiduje możliwość wszczęcia tzw.

„wtórnego postępowania upadłościowego”. Takie postępowanie może zostać wszczęte na określonych warunkach. Skutki postępowania ograniczają się do majątku dłużnika znajdującego się na terytorium tego innego państwa członkowskiego. W związku z tym zaleca się, aby przedsiębiorstwo B zbadało, czy w państwie członkowskim 2 wszczęto wtórne postępowanie upadłościowe lub czy zostały spełnione specjalne warunki pozwalające wierzycielowi na złożenie wniosku o wszczęcie takiego postępowania.

4.2.5. Prawo właściwe w postępowaniu upadłościowym – art. 4

Zgodnie z zasadą określoną w art. 4 ust. 1 rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego dla postępowania upadłościowego i jego skutków właściwe jest prawo państwa członkowskiego, w którym zostaje wszczęte takie postępowanie. *Lex concursus* określa wszystkie procesowe i materialne skutki postępowania upadłościowego w odniesieniu do dotkniętych nimi osób oraz stosunków prawnych. Ponadto rozporządzenie określa, w kwestiach objętych tych rozporządzeniem, **jednolite normy kolizyjne** zastępujące – w zakresie ich stosowania – wewnętrzne przepisy prawa prywatnego międzynarodowego. Przewiduje ono szczególne przepisy dotyczące prawa właściwego w przypadku praw i stosunków prawnych o szczególnym znaczeniu, takich jak prawa rzeczowe, potrącenie, zastrzeżenie własności i umowy o pracę⁽⁷⁶⁾. Te wyjątki od ogólnej zasady przewidziano w celu ochrony uzasadnionych oczekiwań wierzycieli i pewności transakcji w państwach członkowskich innych niż państwo, w którym wszczęto postępowanie.

(76) Zob. art. 5–10.

4.2.6. Uznanie postępowań upadłościowych – art. 16–18 i art. 26

Rozporządzenie przewiduje **bezpośrednie uznanie orzeczeń** dotyczących wszczęcia, prowadzenia oraz ukończenia postępowań upadłościowych wchodzących w jego zakres zastosowania oraz orzeczeń wydanych w bezpośrednim związku z takimi postępowaniami upadłościowymi. Orzeczenie o wszczęciu postępowania upadłościowego co do zasady podlega uznaniu we wszystkich państwach członkowskich z chwilą, gdy orzeczenie to stanie się skuteczne w państwie wszczęcia postępowania⁽⁷⁷⁾. Wszczęcie takiego postępowania wywoła w każdym innym państwie członkowskim, bez potrzeby dopełnienia dodatkowych formalności, skutki, które wynikają z prawa państwa wszczęcia postępowania⁽⁷⁸⁾, chyba że uznanie to pozostawałoby w oczywistej sprzeczności z porządkiem publicznym tego państwa⁽⁷⁹⁾. Ponadto powołanie zarządcy oraz jego uprawnienia przysługujące mu na podstawie prawa państwa wszczęcia postępowania będą w pełni uznawane w innych państwach członkowskich⁽⁸⁰⁾.

4.2.7. Proponowana reforma rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego

Komisja Europejska opublikowała wniosek dotyczący zmiany rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego tego samego dnia, w którym opublikowała sprawozdanie z dnia 12 grudnia 2012 r. dotyczące stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie

postępowania upadłościowego⁽⁸¹⁾. Obecnie trwają końcowe etapy negocjacji dotyczących tego wniosku. Reforma będzie zasadniczo obejmowała następujące elementy:

- **zakres:** rozszerzenie zakresu stosowania rozporządzenia, zmieniając definicję postępowania upadłościowego tak, aby obejmowała ona postępowania hybrydowe i postępowania przedupadłościowe, a także postępowania dotyczące umorzenia zadłużenia i inne postępowania upadłościowe dotyczące osób fizycznych, które obecnie nie odpowiadają tej definicji; przyjęcie tych zmian w większym stopniu dostosowałoby przedmiotowe rozporządzenie do podejścia przyjętego w ustawie modelowej UNCITRAL w zakresie niewypłacalności transgranicznej⁽⁸²⁾;
- **właściwość:** wyjaśnienie przepisów dotyczących właściwości przede wszystkim poprzez uzupełnienie definicji koncepcji głównego ośrodka podstawowej działalności (COMI) oraz poprawa ram proceduralnych w zakresie określania właściwości poprzez zobowiązanie sądów i zarządców do badania podstaw w zakresie właściwości w odniesieniu do postępowania upadłościowego;
- **postępowanie wtórne:** przepisy pozwalające na skuteczniejsze zarządzanie postępowaniami upadłościowymi poprzez umożliwienie sądowi odmowy wszczęcia postępowania wtórnego, w przypadku gdy spełnione zostaną określone warunki, a w szczególności jeżeli nie jest ono konieczne do ochrony interesów miejscowych wierzycieli, poprzez zniesienie wymogu, aby postępowanie wtórne było postępowaniem

(77) Zob. art. 16.

(78) Zob. art. 17.

(79) Zob. art. 26.

(80) Zob. art. 18.

(81) COM(2012) 743 final i COM(2012) 744 final: 2012/0360 (COD).

(82) Zob. http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model.html

likwidacyjnym, a także poprzez poprawę koordynacji postępowania głównego z postępowaniem wtórnym, w szczególności poprzez objęcie zaangażowanych sądów wymogami w zakresie współpracy;

- **jawność postępowań i zgłaszanie wierzytelności:** wymóg, aby państwa członkowskie ogłaszały odpowiednie orzeczenia sądowe w sprawach dotyczących niewypłacalności transgranicznej w publicznie dostępnych rejestrach elektronicznych oraz wymóg integracji rejestrów postępowań upadłościowych;
- **grupy przedsiębiorstw:** utworzenie ram prawnych w celu zajęcia się kwestią niewypłacalności dotyczącą różnych członków tej samej grupy przedsiębiorstw, w szczególności poprzez wprowadzenie grupowej koordynacji postępowań oraz zobowiązanie zarządców i sądów, uczestniczących w poszczególnych postępowaniach głównych, do wzajemnej współpracy i komunikowania się między sobą.

Prawo właściwe

5.1. Problem ustalenia prawa właściwego⁽⁸³⁾

Potrzeba zapewnienia, aby na rynku wewnętrznym obywatele i przedsiębiorstwa mogli z całą pewnością ustalać, jakie prawo będzie miało zastosowanie w odniesieniu do różnych stosunków prawnych, które powstają lub są tworzone, jest równie ważna, jeśli nie ważniejsza, jak potrzeba ustanowienia zasad dotyczących jurysdykcji w zakresie postępowań sądowych. Każdego dnia zawierane są niezliczone miliony transakcji lub powstają sytuacje prawne, w których faktycznie lub potencjalnie występują kwestie prawa właściwego. Za każdym razem gdy osoba fizyczna dokonuje zakupu przez granicę między dwoma państwami członkowskimi, pojawia się pytanie, które prawo ma zastosowanie do tej transakcji. W przypadku gdy przedsiębiorstwa zawierają umowy na dostawy towarów lub świadczenie usług, kwestia prawa właściwego jest, lub powinna być, poddawana rozpatrzeniu w celu określenia, na podstawie którego prawa ustalone zostaną skutki prawne umowy oraz w celu zapewnienia, aby strony znały te skutki. W sytuacji, w której rodzina wyjeżdża na wakacje do innego państwa członkowskiego i podróżuje samochodem trasą prowadzącą przez kilka państw członkowskich i podczas tej podróży ulega nieszczęśliwemu wypadkowi drogowemu spowodowanemu z winy osoby trzeciej, w wyniku którego członkowie tej rodziny odnoszą obrażenia, a samochód i jego wyposażenie ulegają uszkodzeniu, niezmiennie istotne jest, aby wiedzieli oni, na podstawie którego prawa rozpatrywana będzie ich

skarga. Celem uczynienia tej kwestii bardziej przewidywalną, ujednolicone przepisy dotyczące prawa właściwego zastąpiły przepisy zawarte w prawie państw członkowskich.

5.2. Prawo właściwe dla zobowiązań umownych – rozporządzenie „Rzym I”

5.2.1. Konwencja o prawie właściwym dla zobowiązań umownych z 1980 r. i rozporządzenie Rzym I

Pierwsze kroki w kierunku harmonizacji przepisów dotyczących prawa właściwego poczyniono w procesie negocjacji i przyjęcia Konwencji rzymskiej o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, którą zawarto w dniu 19 czerwca 1980 r. Konwencja weszła w życie w dniu 1 kwietnia 1991 r., a jej ratyfikacji dokonało osiem państw członkowskich. W późniejszym czasie konwencję zastąpiono, z wyłączeniem kwestii związanych z Danią, rozporządzeniem Rzym I w tym samym przedmiocie. W związku z tym konwencja wciąż obowiązuje w odniesieniu do stosunków między Danią a pozostałymi państwami członkowskimi UE.

Konwencja przewiduje zharmonizowane zasady dotyczące wspomnianej kwestii, aczkolwiek pewne ich elementy wykazywały znaczne różnice, w szczególności ze względu na fakt, iż państwa członkowskie mogły wnosić zastrzeżenia w odniesieniu do niektórych postanowień konwencji. W celu zapewnienia większej jednolitości i pewności prawa w tym obszarze w dniu 17 czerwca 2008 r. przyjęto rozporządzenie, które obowiązuje od dnia 17 grudnia 2009 r.

(83) Istnieją również inne instrumenty zawierające przepisy dotyczące prawa właściwego; do takich instrumentów zaliczają się rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego, rozporządzenie w sprawie zobowiązań alimentacyjnych, rozporządzenie w sprawie prawa właściwego dla rozvodu i rozporządzenie w sprawie prawa dziedzicznego. Kwestię prawa właściwego w odniesieniu do powyższych rozporządzeń poruszono w rozdziałach dotyczących poszczególnych instrumentów.

5.2.2. Zakres stosowania rozporządzenia Rzym I

Przedmiotowe rozporządzenie ma zastosowanie do zobowiązań umownych w sprawach cywilnych i handlowych. Określone kwestie są wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia i obejmują one, ogólnie mówiąc, wszelkie kwestie związane z prawem rodzinnym i statusem osób fizycznych, postępowaniem polubownym, prawem spółek, funduszami powierniczymi, dziedziczeniem oraz agencjami. Przepisy rozporządzenia Rzym I mają zastosowanie wyłącznie do celów określania prawa właściwego w sprawach objętych zakresem jego stosowania, nawet jeżeli prawem przez nie wskazanym nie jest prawo państwa członkowskiego.

5.2.3. Zasada autonomii stron i jej ograniczenia – art. 3

Podstawową zasadą określoną w rozporządzeniu, podobnie jak w przypadku konwencji, jest zasada „autonomii stron”, która stanowi, że strony umowy mogą dokonać wyboru prawa regulującego daną umowę. Strony mogą dokonać wyboru prawa właściwego dla całej umowy lub tylko dla jej części. Strony mogą dokonać wyboru prawa wyraźnie lub wybór ten może w sposób jednoznaczny wynikać z postanowień umowy lub okoliczności sprawy. Istnieje możliwość zmiany dokonanego wyboru. W przypadku gdy wszystkie elementy umowy, oprócz wyboru prawa właściwego, są zlokalizowane w państwie innym niż państwo, którego prawo zostało wybrane, można stosować wszelkie przepisy prawa tego państwa, których nie można umownie wyłączyć. Istnieją określone rodzaje umów, w odniesieniu do których zasada autonomii stron jest ograniczona, i w przypadku których zastosowanie mają przepisy szczególne, które w większości przypadków ograniczają wybór prawa właściwego do prawa pewnych określonych państw. Dotyczy to umów przewozu, umów ubezpieczenia i umów o pracę oraz umów, w których jedna

ze stron jest konsumentem. Szczegółowe informacje na temat przepisów dotyczących tych umów przedstawiono w dalszej części tego rozdziału.

5.2.4. Prawo właściwe w przypadku braku wyboru prawa – art. 4

Jeżeli strony nie dokonały wyraźnego wyboru prawa właściwego, rozporządzenie przewiduje przepisy określające prawo obowiązujące w przypadku pewnych określonych rodzajów umów. Podstawowa zasada, na której opierają się te przepisy, stanowi, że umowę reguluje prawo państwa, z którym umowa ta pozostaje w ściślejszym związku. W odniesieniu do określonych rodzajów umów obowiązujące przepisy określono w poniższej tabeli:

Rodzaj umowy	Prawo właściwe	
Umowa sprzedaży towarów	prawo państwa będącego miejscem zwykłego pobytu:	sprzedającego
Umowa o świadczenie usług		usługodawcy
Umowa franczyzowa		franczyzobiorcy
Umowa dystrybucji		dystrybutora
Umowa, której przedmiotem jest prawo rzeczowe na nieruchomości lub prawo do korzystania z nieruchomości	- prawo państwa, w którym nieruchomość jest położona - jeżeli jednak umowa dotyczy czasowego korzystania z nieruchomości, podlega ona prawu państwa, w którym oddający nieruchomość do korzystania ma miejsce zwykłego pobytu, jeśli biorący do korzystania jest osobą fizyczną i ma miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie	

Umowa sprzedaży towarów w drodze licytacji	prawo państwa, w którym odbywa się licytacja, jeżeli miejsce to można ustalić
Określone rodzaje umów zawartych w ramach wielostronnego systemu dotyczącego kupna i sprzedaży instrumentów finansowych	prawo regulujące system wielostronny, w ramach którego zawarto daną umowę, jeżeli podlega on jednemu prawu

Umowy, które nie są objęte tymi kategoriami lub które wchodziłyby w zakres więcej niż jednej kategorii, podlegają prawu państwa, w którym strona zobowiązana do spełnienia świadczenia charakterystycznego dla umowy ma miejsce zwykłego pobytu. Jeżeli umowa pozostaje w znacznie ściślejszym związku z państwem innym niż państwo wskazane w powyższych przepisach, zastosowanie ma prawo tego innego państwa. Ponadto, jeżeli nie można ustalić prawa właściwego zgodnie z powyższymi przepisami, umowa podlega prawu państwa, z którym wykazuje najściślejszy związek.

W przypadku omówionym w przykładzie 1 dotyczącym umowy najmu powierzchni ekspozycyjnej zawartej z organizatorem targów, tj. przedsiębiorstwem B, którą przedsiębiorstwo A rozwiązało pięć dni przed planowanym otwarciem targów (zob. przykład 1 w pkt 2.1), przedsiębiorstwo B pragnie upewnić się, że umowa zawarta z przedsiębiorstwem A podlega przepisom prawa państwa będącego jego miejscem zwykłego pobytu, tj. państwa 2.

Organizatorzy targów zazwyczaj określają w swoich ogólnych warunkach uczestnictwa w targach, że umowy z wystawcami podlegają prawu państwa będącego miejscem prowadzenia działalności przez organizatora. W rozporządzeniu Rzym I, podobnie jak w poprzedzającej je konwencji, określono zasadę autonomii stron zapewniającą stronom

swobodę dokonywania wyboru prawa właściwego dla umowy (zob. art. 3 ust. 1). Jeżeli w umowie zawartej między przedsiębiorstwami A i B strony dokonały wyboru prawa państwa 2, tj. miejsca zwykłego pobytu przedsiębiorstwa B, umowa ta będzie podległa prawu tego państwa.

W przypadku niedokonania wyboru konieczne jest odwołanie się do tzw. „domyślnych” przepisów zawartych w rozporządzeniu, aby ustalić zasadę, która w przypadku niedokonania wyboru może pozwolić na określenie prawa właściwego. Aby to uczynić, należy koniecznie ustalić charakter umowy, ponieważ jeżeli miałyby ona zaliczać się do jednej z kategorii określonych w art. 4, prawem właściwym w takiej sytuacji byłoby prawo wskazane w tym artykule. Spośród różnych umów wskazanych we wspomnianym artykule umową, która jest najbardziej zbliżona do umowy najmu powierzchni ekspozycyjnej na targach, jest prawdopodobnie umowa określona w art. 4. ust. 1 lit. b), tj. umowa o świadczenie usług. Jeśli tak jest, a zależeć to będzie od warunków umowy, prawem właściwym w przypadku niedokonania wyboru będzie prawo miejsca zwykłego pobytu usługodawcy, a mianowicie państwo przedsiębiorstwa B, tj. również państwo 2.

Jeżeli nie można ustalić charakteru umowy, w następnej kolejności należy odnieść się do prawa państwa będącego miejscem zwykłego pobytu strony zobowiązanej do spełnienia świadczenia najbardziej charakterystycznego dla umowy. Istnieje prawdopodobieństwo, że prawem właściwym znowu okaże się prawo państwa 2, ponieważ najbardziej charakterystycznymi elementami umowy były wynajem powierzchni ekspozycyjnej oraz powiązane usługi w ramach targów, które miały być świadczone przez przedsiębiorstwo B. Różni się to oczywiście od obowiązku przedsiębiorstwa A do zapłaty, który stanowi obowiązek o charakterze najbardziej ogólnym. Na tej podstawie prawem właściwym dla umowy raz jeszcze byłoby zatem prawo państwa członkowskiego 2, tj. państwa będącego miejscem, w którym przedsiębiorstwo B ma siedzibę swojego głównego organu zarządzającego, a zarazem będącego miejscem jego zwykłego pobytu, zgodnie z przepisem zawartym w art. 19 ust. 1 rozporządzenia.

5.2.5. Przepisy szczególne i przepisy chroniące słabszą stronę – art. 5–8

Istnieją szczególne przepisy obejmujące umowy przewozu towarów i osób oraz umowy, takie jak umowy dotyczące konsumentów, ubezpieczających i pracowników w ramach indywidualnych umów o pracę.

5.2.5.1. Umowy przewozu – art. 5

W odniesieniu do umów przewozu, które często zawierają standardowe warunki, obowiązuje ogólna zasada umożliwiająca dokonanie wyboru prawa właściwego, lecz ze względu na konieczność przestrzegania określonych konwencji międzynarodowych zasada ta różni się w przypadku przewozu towarów i osób. W przypadku przewozu towarów możliwość wyboru prawa właściwego jest nieograniczona zgodnie z ogólnymi zasadami dotyczącymi autonomii stron. W przypadku niedokonania wyboru prawem właściwym jest prawo państwa, w którym przewoźnik ma miejsce zwykłego pobytu, jeżeli miejsce to pokrywa się z miejscem zwykłego pobytu nadawcy; w przypadku gdy warunki te nie są spełnione, stosuje się prawo państwa, w którym znajduje się miejsce dostawy towarów. W przypadku umów przewozu osób strony mogą wybrać wyłącznie prawo państwa, w którym:

- podróżny ma miejsce zwykłego pobytu;
- przewoźnik ma miejsce zwykłego pobytu;
- znajduje się siedziba głównego organu zarządzającego przewoźnika;
- znajduje się miejsce wyjazdu;
- znajduje się miejsce przeznaczenia.

W przypadku niedokonania wyboru prawa prawem właściwym jest prawo państwa będącego miejscem zwykłego pobytu podróżnego, jeżeli jest to miejsce wyjazdu albo miejsce przeznaczenia podróży. Jeżeli żadne z powyższych kryteriów nie zostanie spełnione, prawem właściwym jest prawo państwa będącego miejscem zwykłego pobytu przewoźnika.

5.2.5.2. Ochrona słabszej strony

5.2.5.2.1. Umowy konsumenckie – art. 6

Umowa zawarta między konsumentem a przedsiębiorcą, jak określono w art. 6 ust. 1, podlega prawu państwa, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu, jeżeli przedsiębiorca wykonuje swoją działalność gospodarczą lub zawodową w tym państwie albo w jakikolwiek sposób kieruje taką działalność do tego państwa. Wszelki wybór prawa właściwego dokonany w ramach umowy między takimi stronami nie może prowadzić do pozbawienia konsumenta ochrony, która byłaby zapewniona, jeżeli prawem właściwym byłoby prawo państwa będącego miejscem zwykłego pobytu konsumenta. Powyższe przepisy nie mają zastosowania w przypadku niektórych umów o świadczenie usług, które mają być świadczone na rzecz konsumenta w państwie innym niż państwo, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu, umów przewozu innych niż umowy dotyczące imprez turystycznych, umów dotyczących nieruchomości innych niż umowy odnoszące się do nabywania praw do korzystania z nieruchomości w oznaczonym czasie oraz określonych instrumentów finansowych.

W przypadku przedstawionym w powyższym przykładzie 3 w pkt 2.2.3.4 pani A, która ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim 1 i która zamówiła książkę w księgarni

internetowej oraz zapłaciła z góry 26,80 EUR, po czym książki nie otrzymała, dowiedziała się, że księgarnia internetowa jest przedsiębiorstwem z siedzibą w państwie członkowskim 2. Pani A zdecydowała się wystąpić na drogę sądową, aby odzyskać swoje pieniądze, jako że w międzyczasie dokonała zakupu tej książki u innego sprzedawcy internetowego. Oprócz kwestii jurysdykcji poruszonej w przykładzie 1, pojawia się również kwestia związana z prawem właściwym, ponieważ pani A pragnie skorzystać ze szczególnej ochrony przyznanej kupującym przez internet w państwie członkowskim 1, zapewniającej, by ciężar dowodu, że zamówione towary zostały doręczone spoczywał na przedsiębiorcy, a nie na konsumencie.

Pani A przeczytała jednak sformułowanie zapisane drobnym drukiem w umowie internetowej, której warunki zatwierdziła przed złożeniem zamówienia, i zauważyła, że podlega ona prawu państwa członkowskiego 2, które nie zapewnia konsumentom takiej ochrony. Przedsiębiorca zajmujący się sprzedażą książek twierdzi, że ogólne warunki sprzedaży obejmują całą sprzedaż sprzedającego, w tym sprzedaż internetową, a zatem to nie on musi wykazać, że książkę doręczono, lecz pani A musi wykazać, że jej nie otrzymała. Pani A zastanawia się, czy rozporządzenie może stanowić dla niej pomoc w tej sprawie.

Stosując do tej sprawy warunki określone w art. 6, po pierwsze przedmiotowa umowa jest umową konsumencką, ponieważ pani A przy dokonywaniu zakupu książki nie realizuje działalności gospodarczej ani zawodowej, w przeciwieństwie do sprzedającego, który, sprzedając tę książkę, taką działalność realizuje. Po drugie można stwierdzić, że w taki czy inny sposób sprzedawca książek prowadzi działalność gospodarczą w państwie, w którym pani A ma miejsce

zwykłego pobytu, lub przynajmniej kieruje taką działalność do tego państwa. Oznacza to, iż akceptując wybór prawa państwa 2, pani A zostaje objęta warunkami określonymi w art. 6 ust. 2, według których wybór nie może prowadzić do pozbawienia jej ochrony przyznanej na mocy prawa państwa 1. Ponieważ sprzedawca książek nie może udowodnić doręczenia zamówionej książki, pani A ma duże szanse na uzyskanie nakazu zapłaty uiszczonej przez nią kwoty.

5.2.5.2.2. Umowy ubezpieczenia – art. 7

Szczególne przepisy dotyczące prawa właściwego w związku z umowami ubezpieczenia dzielą się na dwie kategorie: przepisy dotyczące umów ubezpieczenia obejmujących duże ryzyko, zgodnie z definicją tego pojęcia zawartą w odpowiednim akcie prawnym UE ⁽⁸⁴⁾, oraz przepisy dotyczące pozostałych rodzajów umów ubezpieczenia. W odniesieniu do umów ubezpieczenia obejmujących duże ryzyko obowiązuje zasada autonomii stron, a strony mogą dokonać wyboru prawa właściwego. W przypadku braku wyboru zastosowanie mają dwie zasady domyślne: prawem właściwym jest prawo państwa, w którym ubezpieczyciel ma miejsce zwykłego pobytu, lub prawo innego państwa, jeżeli z okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że umowa pozostaje w znacznie ściślejszym związku z tym państwem. W przypadku umów ubezpieczenia innych niż umowy obejmujące duże ryzyko, jako prawo właściwe strony mogą wybrać jedynie:

- prawo państwa członkowskiego, w którym umiejscowione jest ryzyko ubezpieczeniowe w chwili zawarcia umowy;

(84) Pierwsza dyrektywa Rady 73/239/EWG z dnia 24 lipca 1973 r.

- prawo państwa, w którym ubezpieczający ma miejsce zwykłego pobytu;
- w przypadku ubezpieczenia na życie – prawo państwa członkowskiego, którego obywatelem jest ubezpieczający;
- w przypadku umowy ubezpieczenia obejmującej ryzyko ograniczone do zdarzeń występujących w jednym państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie, w którym umiejscowione jest ryzyko ubezpieczeniowe – prawo tego państwa;
- w przypadku umów obejmujących ryzyko związane z działalnością handlową, przemysłową lub zawodową prowadzoną w różnych państwach członkowskich – prawo jednego z tych państw członkowskich lub prawo państwa, w którym ubezpieczający ma miejsce zwykłego pobytu.

Z pierwszym, drugim i piątym przypadkiem może wiązać się większa swoboda wyboru prawa właściwego, o ile dane państwo na to pozwoli. Jeżeli w powyższych przypadkach strony nie dokonają wyboru, prawem właściwym ponownie jest prawo państwa członkowskiego, w którym umiejscowione jest ryzyko ubezpieczeniowe w chwili zawarcia umowy. Istnieją pewne reguły dodatkowe w przypadku gdy zgodnie z prawem państwa członkowskiego zawarcie umowy ubezpieczenia jest obowiązkowe oraz w celu określenia państwa, w którym umiejscowione jest ryzyko, przy czym w takiej sytuacji w przypadku umów innych niż umowy ubezpieczenia na życie należy odnieść się do drugiej dyrektywy Rady dotyczącej ubezpieczeń⁽⁸⁵⁾, a w przypadku

umów ubezpieczenia na życie – do dyrektywy WE dotyczącej ubezpieczeń na życie⁽⁸⁶⁾.

5.2.5.2.3. Umowy o pracę – art. 8

Umowy o pracę podlegają prawu wybranemu przez strony, natomiast w przypadku niedokonania wyboru, podlegają one prawu państwa, w którym lub z którego pracownik zazwyczaj świadczy pracę w wykonaniu umowy. Jeżeli nie można w ten sposób ustalić prawa właściwego, przykładowo ponieważ pracownik nie świadczy zazwyczaj pracy w jednym i tym samym państwie, umowa podlega prawu państwa, w którym znajduje się przedsiębiorstwo, za pośrednictwem którego zatrudniono pracownika. Jeżeli ze wszystkich okoliczności wynika jednak, że umowa wykazuje ściślejszy związek z innym państwem, to umowa ta podlega prawu tego innego państwa. W przypadku dokonania wyboru prawa właściwego pracownika nie można pozbawić ochrony wynikającej z obowiązujących przepisów prawa pracy na mocy prawa, jakie, w przypadku braku wyboru, byłoby właściwe w odniesieniu do umowy zgodnie z rozporządzeniem.

5.2.6. Zakres prawa właściwego – art. 12

Prawo właściwe ma zastosowanie do:

- wykładni umowy i wykonywania wynikających z niej zobowiązań;
- skutków całkowitego lub częściowego niewykonania tych zobowiązań oraz określenia wysokości szkody;

(85) Zob. art. 2 lit. d) drugiej dyrektywy Rady 88/357/EWG z dnia 22 czerwca 1988 r. zmienionej dyrektywą 2005/14/WE.

(86) Zob. art. 1 ust. 1 lit. g) dyrektywy 2002/83/WE z dnia 5 listopada 2002 r. dotyczącej ubezpieczeń na życie; Dz.U. L 345 z 19.12.2002, s. 1.

- wygaśnięcia zobowiązań przez przedawnienie oraz utraty praw wynikającej z upływu terminów;
- skutków nieważności umowy.

W odniesieniu do sposobu wykonania oraz nienależytego wykonania, stosuje się prawo państwa, w którym następuje wykonanie.

5.2.7. Inne przepisy dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań umownych

W rozporządzeniu zawarto inne istotne przepisy dotyczące pewnych określonych kwestii związanych z prawem właściwym obejmujące obowiązkowe przepisy państwa, w którym umowa ma zostać wykonana, którym należy przyznać skuteczność z zastrzeżeniem rozważenia ich charakteru i skutków oraz konsekwencji ich zastosowania, przede wszystkim w zakresie, w jakim przepisy te spowodowałyby, że wykonanie umowy byłoby niezgodne z prawem. Przepisy te pozwalają chronić interesy danego państwa i są uważane za niezbędne do tego celu. Do pozostałych kwestii objętych zakresem szczególnych przepisów należą kwestie związane z ważnością materialną i ważnością ze względu na formę umowy, kwestie związane z brakiem zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, przelewem wierzytelności i subrogacją, wielością dłużników, potrąceniem oraz ciężarem dowodu. Istnieją przepisy mające na celu określenie miejsca zwykłego pobytu osób prawnych i osób fizycznych działających w ramach prowadzonej przez nie działalności gospodarczej, wyłączenie odesłania w odniesieniu do norm prawa prywatnego międzynarodowego obowiązujących w dowolnym państwie, którego prawo jest właściwe na mocy rozporządzenia, a także określenie zakresu stosowania rozporządzenia w odniesieniu do państw posiadających niejednolity system prawny, stosunku do innych przepisów prawa UE oraz stosunku do konwencji rzymskiej.

5.3. Prawo właściwe mające zastosowanie do czynu niedozwolonego – rozporządzenie Rzym II

5.3.1. Kontekst

Mimo iż zarówno konwencja brukselska, jak i rozporządzenie Bruksela I zawierają przepisy dotyczące jurysdykcji dla zobowiązań umownych oraz zobowiązań pozaumownych, w ramach konwencji rzymskiej zharmonizowano jedynie przepisy dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań umownych. Po zakończeniu prac nad konwencją rzymską, poczyniono pewne postępy w kierunku negocjacji konwencji o prawie właściwym mającym zastosowanie do czynu niedozwolonego. Prac tych nie zakończono jednak przed wejściem w życie traktatu z Amsterdamu w 1999 r., co spowodowało odroczenie projektu na kilka lat. Nieco później Komisja Europejska przedłożyła wniosek w sprawie instrumentu dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych, a rozporządzenie będące przedmiotem tego wniosku, potocznie zwane rozporządzeniem Rzym II, przyjęto w dniu 11 lipca 2007 r. i obowiązuje ono od dnia 11 stycznia 2009 r.

5.3.2. Zakres stosowania rozporządzenia Rzym II – art. 1 i 2

Przedmiotowe rozporządzenie dotyczy prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych związanych ze sprawami cywilnymi i handlowymi. Podobnie jak w przypadku innych instrumentów w tym obszarze zakres stosowania rozporządzenia Rzym II nie obejmuje spraw podatkowych, celnych ani administracyjnych. Zamierzonym celem jest, aby rozporządzenia Rzym I i Rzym II wspólnie obejmowały wszelkie zobowiązania cywilnoprawne, z zastrzeżeniem co najmniej tych i innych wyłączeń z zakresu stosowania.

W odniesieniu do terytorialnego zakresu zastosowania rozporządzenia, obowiązuje ono we wszystkich państwach członkowskich oprócz Danii. Należy zauważyć, że przepisy tego rozporządzenia mają również zastosowanie do sytuacji, w których potencjalne zobowiązanie, np. w przypadku przewidywanych naruszeń prawa, może prowadzić do powstania odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę.

5.3.2.1. Znaczenie „zobowiązania pozaumownego” – art. 2

Do celów przedmiotowego rozporządzenia w art. 2 określono znaczenie zobowiązań pozaumownych. Obejmują one tradycyjne kategorie przypadków naruszenia prawa wchodzących w zakres czynu niedozwolonego. Zobowiązania pozaumowne obejmują również zobowiązania, które w przeszłości nie mogły być określane jako zobowiązania deliktowe lub kontraktowe, wynikające na przykład z bezpodstawnego wzbogacenia, prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia lub prawa do rekompensaty wydatków poniesionych w związku z dobrowolnym wykonaniem usługi na rzecz innej osoby, oraz zobowiązania powstające w związku z zerwaniem negocjacji dotyczących umowy, w wyniku czego strona, która liczyła na zawarcie umowy w ramach tych negocjacji, poniosła szkodę, przez wykonywanie czynności wymaganych zgodnie z umową, co określa się mianem *culpa in contrahendo*. Ostatnie trzy kategorie zobowiązań są tak szczegółowe, że w rozporządzeniu przewidziano dla nich szczególne przepisy.

5.3.2.2. Wyłączenia z zakresu stosowania – art. 1

Niektóre obszary zobowiązań pozaumownych są wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia, jak na przykład zobowiązania pozaumowne wynikające ze stosunków rodzinnych i podobnych, zobowiązania pozaumowne

wynikające z małżeńskich ustrojów majątkowych oraz trustów i dziedziczenia. Wyłączone są również zobowiązania wynikające z różnych stosunków handlowych, takie jak zobowiązania wynikające z weksli i innych zbywalnych papierów wartościowych oraz spraw z zakresu prawa spółek. Kwestia zobowiązań wynikających ze szkód jądrowych jest również wyłączona, ponieważ jest ona przedmiotem konwencji międzynarodowych o szerszym zakresie i sama w sobie jest kwestią bardzo kontrowersyjną dla niektórych państw członkowskich. Szczególnie istotny jest fakt, iż rozporządzenie nie ma zastosowania do odpowiedzialności państwa za działania i zaniechania w wykonywaniu władzy publicznej. Ponadto z zakresu stosowania w przyjętym instrumencie wyłączono kwestie, które w momencie, w którym instrument ten był przedmiotem wniosku, były objęte zakresem jego stosowania, tj. zniesławienie oraz naruszenie prawa do prywatności i praw osobistych⁽⁸⁷⁾.

5.3.3. Przepisy dotyczące właściwości prawa

Rozporządzenie zawiera różne przepisy dotyczące określania prawa właściwego w odniesieniu do dwóch rodzajów zobowiązań pozaumownych objętych jego zakresem stosowania, a mianowicie zobowiązań wynikających z czynu niedozwolonego oraz zobowiązań wynikających z innych stosunków prawnych. Oprócz ogólnych przepisów obejmujących wspomniane dwie kategorie w obszarze zobowiązań wynikających z czynu niedozwolonego, istnieją szczególne przepisy dotyczące pięciu rodzajów sytuacji, tj. odpowiedzialności za produkt, konkurencji, szkody w środowisku naturalnym, praw własności intelektualnej oraz sporów zbiorowych.

(87) Wyłączenie to było przedmiotem oświadczenia Komisji w momencie przyjmowania rozporządzenia, w ramach którego Komisja zobowiązała się nie później niż w grudniu 2008 r. przedłożyć Parlamentowi Europejskiemu i Radzie badanie dotyczące tej kwestii. Ostatecznie badanie to opublikowano w lutym 2009 r.

5.3.3.1. *Autonomia stron – art. 14*

W odróżnieniu od funkcji w ramach rozporządzenia Rzym I wybór prawa właściwego jest bardziej ograniczony w przypadku czynu niedozwolonego. Na ogół strony nie mają możliwości dokonania wyboru prawa właściwego przed wystąpieniem zdarzenia powodującego szkodę, ponieważ w normalnych okolicznościach strony te nie oczekiwałyby wystąpienia takiego zdarzenia, a zatem strona ponosząca szkodę nie miałaby z kim zawrzeć umowy przed tym zdarzeniem. Oznacza to, że nie jest możliwe, aby na mocy rozporządzenia możliwe było zawarcie ogólnej umowy dotyczącej wyboru prawa właściwego przed wystąpieniem takiego zdarzenia. W związku z powyższym wyboru prawa można dokonać wyłącznie po wystąpieniu zdarzenia. Zakres stosowania rozporządzenia obejmuje jedną sytuację, w której strony mogą zawrzeć umowę dotyczącą wyboru prawa właściwego przed wystąpieniem zdarzenia, tj. w przypadku, gdy wszystkie zaangażowane strony prowadzą działalność gospodarczą. Każdy wybór prawa podlega zastrzeżeniu, że wybrane prawo nie będzie stosowane, jeżeli istnieje ścisły związek z wybranym prawem innego państwa, którego przepisy, niepodlegające wyłączeniu w umowie, będą miały zastosowanie. Wyboru prawa należy dokonać wyraźnie albo musi ono w sposób oczywisty wynikać z okoliczności sprawy.

5.3.3.2. *Prawo właściwe w przypadku niedokonania wyboru – art. 4*

Ogólna zasada stosowana w odniesieniu do zobowiązania wynikającego z czynu niedozwolonego polega na stosowaniu prawa państwa, w którym powstaje szkoda lub w którym zachodzi prawdopodobieństwo jej powstania, niezależnie od tego, w jakim państwie miało miejsce zdarzenie powodujące szkodę, oraz niezależnie od tego, w jakim państwie występują skutki

pośrednie tego zdarzenia. Celem tej zasady, potwierdzającej *ex loci delicti commissi* jako prawo właściwe, jest zagwarantowanie pewności prawa, przy jednoczesnym dążeniu do zapewnienia odpowiedniej równowagi między interesami osoby, której przypisuje się odpowiedzialność i interesami poszkodowanego. Jednakże w przypadku, gdy osoba, której przypisuje się odpowiedzialność, i osoba, która rzekomo poniosła szkodę, mają, w chwili powstania szkody, miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie, stosuje się prawo tego państwa. Ponadto rozporządzenie przewiduje ogólną klauzulę wyjątkową, której celem jest zapewnienie pewnego stopnia swobody, pozwalając sądowi na dostosowanie się do indywidualnych przypadków w celu zastosowania prawa, które odzwierciedla powagę danej sytuacji, aby prawem właściwym w każdym przypadku, w którym czyn niedozwolony w sposób oczywisty pozostaje w ściślejszym związku z innym państwem, było prawo tego innego państwa. Rozporządzenie dodatkowo określa szczegółowe przepisy mające zastosowanie do niektórych obszarów prawa, takich jak odpowiedzialność za produkt, nieuczciwa konkurencja lub prawo własności intelektualnej.

Przykład

W 2010 r. obywatel Francji mający miejsce zamieszkania w Ołomuńcu w Republice Czeskiej uległ wypadkowi drogowemu, w którym, przechodząc przez jezdnię w Bratysławie, został potrącony przez samochód. Samochód, który uczestniczył w wypadku, był zarejestrowany na Węgrzech, a w chwili wypadku kierował nim obywatel Węgier posiadający miejsce zwykłego pobytu na Węgrzech. Samochód był ubezpieczony w ramach polisy wydanej przez austriackiego ubezpieczyciela z siedzibą we Wiedniu.

W 2012 r. poszkodowany w wypadku samochodowym wniósł do sądu w Republice Czeskiej skargę o spowodowanie szkody na osobie oraz odszkodowanie przeciwko ubezpieczycielowi. Który system prawa będzie miał zastosowanie w celu określenia praw i obowiązków stron oraz ustalenia odpowiedzialności i kwoty odszkodowania? Ponadto, jakie prawo będzie miało zastosowanie w odniesieniu do kwestii tego, czy ubezpieczyciel może zostać pozwany bez możliwości wystąpienia z roszczeniem regresowym przeciwko osobie odpowiedzialnej za spowodowanie wypadku, jak również w odniesieniu do roszczenia ubezpieczyciela o zwrot poniesionych kosztów przeciwko tej osobie?

Stosując art. 14 ust. 1 lit. a) rozporządzenia, strony mogą uzgodnić prawo, jakie należy zastosować, po wystąpieniu sporu. Przyjmując, że tego nie uczyniły, zastosowanie mają zasady ogólne określone w art. 4. Ponieważ poszkodowany i osoba odpowiedzialna mają miejsce zwykłego pobytu w różnych państwach, art. 4 ust. 2 nie ma zastosowania. Prawo właściwe należy zatem określić, stosując przepisy art. 4 ust. 1, które wskazują na prawo państwa, w którym powstała szkoda. W przypadku wypadku drogowego opisanego w tym przykładzie będzie to państwo, w którym wypadek ten miał miejsce. Mając na uwadze, że do wypadku doszło na Słowacji, zastosowanie będzie miało prawo Słowacji.

Kwestia możliwości wniesienia skargi bezpośrednio przeciwko ubezpieczycielowi austriackiemu zależy od tego, czy pozwala na to prawo właściwe odnoszące się do danego czynu niedozwolonego, tj. prawo Słowacji, lub prawo właściwe zgodnie z umową ubezpieczenia.

Ponadto zgodnie z art. 19 prawem, któremu będzie podlegało prawo ubezpieczyciela do subrogacji przeciwko osobie odpowiedzialnej za spowodowanie szkody w wypadku, będzie to samo prawo, jakie ma zastosowanie w odniesieniu do obowiązku ubezpieczyciela do wypłaty poszkodowanemu ubezpieczenia, czyli w tym przypadku również prawo Słowacji.

5.3.3.3. *Zasady dotyczące szczególnych sytuacji odnoszących się do czynu niedozwolonego – art. 5–9*

Przewiduje się różne szczególne zasady obejmujące pięć różnych sytuacji:

- odpowiedzialność za produkt – art. 5; kwestię, które prawo jest prawem właściwym należy ocenić na podstawie serii powiązanych ze sobą czynników: pierwszeństwo ma prawo państwa, w którym poszkodowany ma, w chwili powstania szkody, miejsce zwykłego pobytu, jeżeli produkt został wprowadzony do obrotu w tym państwie; lub w przypadku gdy nie zachodzi taka okoliczność; prawo państwa, w którym produkt nabyto, jeżeli został on wprowadzony do obrotu w tym państwie; lub w przypadku gdy nie zachodzi taka okoliczność; prawo państwa, w którym powstała szkoda, jeżeli produkt został wprowadzony do obrotu w tym państwie. Jeżeli osoba, której przypisuje się odpowiedzialność, nie mogła w uzasadniony sposób przewidzieć wprowadzenia produktu do obrotu w którymkolwiek z tych państw, prawem właściwym jest prawo państwa miejsca zwykłego pobytu tej osoby. W przypadku gdy dana sprawa pozostaje w znacznie ściślejszym związku z innym państwem, stosuje się prawo tego innego państwa;
- nieuczciwa konkurencja – art. 6; zastosowanie mają różne zasady w zależności od sytuacji. Ogólnie mówiąc, zasady te mają na celu zapewnienie ochrony interesów zarówno konsumentów, jak i przedsiębiorstw przed działaniami antykonkurencyjnymi. W przypadku gdy dochodzi do czynu nieuczciwej konkurencji prawem właściwym jest prawo państwa, w którym występuje lub jest prawdopodobne wystąpienie naruszenia stosunków konkurencyjnych lub zbiorowych interesów konsumentów. W przypadku gdy występuje naruszenie

interesów oznaczonego konkurenta, stosuje się ogólną zasadę określoną w art. 4. Szczególne zasady określone w art. 6 ust. 3 odnoszą się do praktyk antykonkurencyjnych, koncentrując się na stosowaniu prawa państw, w których położone są rynki, na których praktyki te wywołują skutek. Nie ma możliwości wyłączenia tych zasad w drodze dokonania wyboru prawa zgodnie z art. 14;

- szkody w środowisku naturalnym – art. 7; zobowiązanie w związku z wyrządzoną szkodą wynikające ze szkody w środowisku naturalnym lub ze szkody na osobie lub w mieniu, będącej następstwem takiej szkody, podlega przede wszystkim prawu określonemu przez strony. Osoba wszczynająca powództwo może poddać swoje roszczenie prawu państwa, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę. Taka możliwość jednostronnego wyboru podkreśliła ogólne zaangażowanie UE na rzecz propagowania ochrony środowiska;
- prawa własności intelektualnej – art. 8; w tym miejscu dokonuje się rozróżnienia na unijne prawo własności intelektualnej i prawa krajowe. W odniesieniu do krajowych praw własności intelektualnej prawem właściwym jest prawo państwa, na podstawie którego dochodzi się ochrony. W przypadku praw unijnych prawem właściwym dla wszelkich kwestii niepodlegających odpowiedniemu instrumentowi UE jest prawo państwa, w którym miało miejsce naruszenie tego prawa. W takich przypadkach również nie zezwala się na wybór prawa;
- spory zbiorowe – art. 9; ta ostatnia szczególna sytuacja dotyczy zobowiązań pozaumownych z tytułu odpowiedzialności osoby będącej pracownikiem lub pracodawcą lub z tytułu odpowiedzialności organizacji reprezentujących ich interesy zawodowe, takich jak związki zawodowe lub stowarzyszenia pracowników, za szkody spowodowane planowanym lub prowadzonym sporem zbiorowym. Mimo że w takich przypadkach zastosowanie ma zasada ogólna określona w art. 4 ust.

2, zgodnie z którą stosuje się prawo państwa będącego wspólnym miejscem zwykłego pobytu, art. 9 stanowi, że zastosowanie ma prawo państwa, w którym taki spór ma zostać lub zostać podjęty.

5.3.3.4. *Prawo właściwe w przypadkach bezpodstawnego wzbogacenia – art. 10 i 11*

W odniesieniu do zobowiązań pozaumownych z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia wynikających z działania innego niż czyn niedozwolony – takiego jak bezpodstawne wzbogacenie oraz prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia – rozporządzenie przewiduje przepisy mające na celu zapewnienie, aby zobowiązanie podlegało prawu państwa najściślej związanemu z przedmiotem tego zobowiązania, przy jednoczesnym pozostawieniu sądom wystarczającej swobody dostosowywania tej zasady do swoich systemów krajowych. W obu tych przypadkach istnieje ustalona hierarchia zasad.

- Bezpodstawne wzbogacenie – art. 10; podstawowa zasada stanowi, że w przypadku gdy zobowiązanie dotyczy istniejącego pomiędzy stronami stosunku, który jest ściśle związany z tym bezpodstawnym wzbogaceniem, podlega ono prawu właściwemu dla tego stosunku, np. umowie. Jeżeli powyższa zasada nie ma zastosowania, a strony mają, w chwili powstania zobowiązania, miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie, stosuje się prawo tego państwa. W przypadku gdy prawa właściwego nie można ustalić na tej podstawie, prawem właściwym jest prawo państwa, w którym nastąpiło bezpodstawne wzbogacenie. W przypadku gdy sytuacja pozostaje w znacznie ściślejszym związku z państwem innym niż państwo wskazane w pozostałych przepisach, stosuje się prawo tego innego państwa.
- Prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia – art. 11; w tym przypadku podstawowa zasada jest zbliżona do zasady dotyczącej

bezpodstawnego wzbogacenia; w przypadku gdy istnieje stosunek między stronami, który jest ściśle związany z takim zobowiązaniem, podlega ono prawu właściwemu dla tego stosunku. Podobnie druga zasada stanowi, że należy zastosować wspólne miejsce zwykłego pobytu stron, a zgodnie z trzecią zasadą stosuje się prawo państwa, w którym miało miejsce działanie dające początek zobowiązaniu. Ponadto istnieje również ściślejsz związana zasada zbliżona do zasady określonej w art. 10 ust. 4.

Przykład

Pracownik przedsiębiorstwa A z siedzibą we Francji, podczas dokonywania elektronicznego przelewu bankowego środków w celu uiszczenia opłaty za udział w targach we Włoszech na rzecz przedsiębiorstwa B będącego organizatorem targów, popełnił błąd przy wypełnianiu formularza przelewu internetowego i zamiast kwoty 5 000 EUR wpisał kwotę 50 000 EUR. Ponadto wpłaty dokonano na rachunek bankowy strony trzeciej, w żaden sposób niezwiązanej z przedsiębiorstwem włoskim ani transakcją. Okazało się, że strona ta, mająca siedzibę w Austrii, posiada rachunek bankowy w tym samym banku co przedsiębiorstwo B, różniący się tylko jedną cyfrą od numeru rachunku przedsiębiorstwa B. Strona trzecia odmawia dokonania zwrotu wpłaty i przedsiębiorstwo A musi wytoczyć powództwo przeciwko tej stronie przed sądami w państwie, w którym ma ona siedzibę, tj. w Austrii, ponieważ w ramach rozporządzenia Bruksela I nie istnieją żadne szczególne podstawy w zakresie jurysdykcji w sprawach takich jak ta, dotyczących bezpodstawnego wzbogacenia. Powstaje zatem pytanie, jakie prawo powinien zastosować austriacki sąd?

Mając na uwadze, iż sprawa ta dotyczy bezpodstawnego wzbogacenia strony trzeciej, należy zastosować art. 10 rozporządzenia Rzym II.

Pierwsza możliwość, mianowicie istnienie relacji kontraktowej lub deliktowej związanej z sytuacją faktyczną, z której wynika bezpodstawne wzbogacenie, nie ma w tym przypadku zastosowania, biorąc pod uwagę brak jakiegokolwiek stosunku istniejącego między przedsiębiorstwem A a austriacką stroną trzecią. Nie ma również zastosowania wspólne miejsce zwykłego pobytu stron, ponieważ przedsiębiorstwo A i strona trzecia mają miejsce zwykłego pobytu w różnych państwach.

Pozostawia to zatem możliwość zastosowania ostatniego czynnika łączącego określonego w art. 10 ust. 3, który wskazuje na prawo państwa, w którym nastąpiło bezpodstawne wzbogacenie.

W tym przypadku spowodowałoby to zastosowanie prawa włoskiego, ponieważ rachunek bankowy strony austriackiej znajduje się we Włoszech. Szczególne przepisy określone w art. 10 ust. 4 prawdopodobnie nie wpłyną na zastosowanie prawa włoskiego, ponieważ okoliczności sprawy nie wykazują wyraźnego powiązania z innym państwem.

5.3.3.5. *Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z culpa in contrahendo – art. 12*

Culpa in contrahendo odnosi się do sytuacji, w której zobowiązanie pozaumowne wynika z kontaktów handlowych mających miejsce przed zawarciem umowy, bez względu na to, czy doszło do jej zawarcia. Obejmuje to niedotrzymanie obowiązku nieujawniania informacji, naruszenie oraz zerwanie negocjacji umownych. Również w tym przypadku przepisy art. 12 określają pewną hierarchię. Pierwszym krokiem jest zastosowanie prawa, któremu podlega umowa lub któremu umowa ta podlegałaby w przypadku jej zawarcia. Jeżeli nie jest to możliwe, prawem właściwym jest prawo państwa, w którym miało miejsce zdarzenie powodujące szkodę, niezależnie od tego, w jakim państwie lub państwach wystąpiły skutki pośrednie tego zdarzenia,

albo prawo państwa będącego wspólnym miejscem zwykłego pobytu stron albo, w przypadku gdy stosunek wyraźnie pozostaje w znacznie ściślejszym związku z państwem innym niż państwo wskazane w powyższych przepisach, prawo tego innego państwa.

5.3.4. Zakres prawa właściwego – art. 15

Prawu właściwemu na podstawie rozporządzenia podlegają:

- podstawa i zakres odpowiedzialności;
- przesłanki zwolnienia z odpowiedzialności oraz wszelkie jej ograniczenia i współodpowiedzialność;
- istnienie, charakter i ocena szkody lub dochodzonego sposobu jej naprawienia;
- środki, które sąd może podjąć w celu zapobieżenia naruszeniu lub szkodzie lub w celu zaniechania naruszenia lub wyrządzenia szkody;
- przenoszenie prawa do odszkodowania za szkodę, w tym poprzez dziedziczenie;
- osoby uprawnione do odszkodowania za szkody poniesione osobiście;
- odpowiedzialność cywilna za czyny innych osób; oraz
- wygaśnięcie zobowiązania przez przedawnienie, przedawnienie roszczeń oraz przerwanie biegu przedawnienia lub terminu zawitego.

5.3.5. Inne przepisy dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych

Podobnie jak w przypadku rozporządzenia Rzym I w przedmiotowym rozporządzeniu istnieją inne istotne przepisy dotyczące określonych szczególnych kwestii związanych z prawem właściwym. Obejmują one

również artykuł dotyczący obowiązkowych przepisów prawa siedziby sądu rozpatrującego daną sprawę, którym należy nadać skuteczność, bez względu na to, jakiemu prawu podlega zobowiązanie pozaumowne. Inne kwestie podlegające szczególnym przepisom obejmują zasadę, która stanowi, że należy uwzględniać zasady bezpieczeństwa i postępowania, obowiązujące w miejscu i czasie wystąpienia zdarzenia stanowiącego źródło odpowiedzialności oraz zasadę, zgodnie z którą osoba może wytoczyć bezpośrednie powództwo przeciwko ubezpieczycielowi osoby odpowiedzialnej, o ile przewiduje to prawo właściwe dla zobowiązania pozaumownego lub prawo właściwe dla umowy ubezpieczeniowej. Istnieją również przepisy mające zastosowanie do subrogacji, odpowiedzialności kilku osób oraz ważności ze względu na formę czynu związanego ze zobowiązaniem pozaumownym. Ponadto istnieją przepisy dotyczące ciężaru dowodu, miejsca zwykłego pobytu osób prawnych i osób fizycznych działających w ramach prowadzonej przez nie działalności gospodarczej, wyłączenia odesłania w odniesieniu do norm prawa prywatnego międzynarodowego obowiązujących w dowolnym państwie, którego prawo jest właściwe na mocy rozporządzenia, zakresu stosowania rozporządzenia w odniesieniu do państw posiadających niejednolity system prawny, stosunku do innych przepisów prawa UE oraz stosunku do niektórych konwencji międzynarodowych.

Odpowiedzialność rodzicielska i sprawy rozwodowe

6.1. Rozporządzenie „Bruksela II bis”

6.1.1. Kontekst – rozporządzenie Bruksela II i rozporządzenie Bruksela II bis

Rozporządzenie Rady (WE) nr 1347/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków (znane jako „rozporządzenie Bruksela II”)⁽⁸⁸⁾ weszło w życie w dniu 1 marca 2001 r. Rozporządzenie to odnosi się do jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w postępowaniach cywilnych dotyczących rozwodów, separacji lub unieważnienia małżeństwa, jednakże w zakresie, w jakim reguluje ono kwestie odpowiedzialności rodzicielskiej, ogranicza się do sytuacji, w których kwestie te wynikały w kontekście postępowań w sprawach małżeńskich dotyczących dzieci obojga małżonków. Samo rozporządzenie zastąpiło konwencję przyjętą między państwami członkowskimi, którą negocjowano przed wejściem w życie traktatu z Amsterdamu. Teksty rozporządzenia Bruksela II i konwencji są praktycznie identyczne, jednakże konwencja⁽⁸⁹⁾, którą przyjęto w dniu 28 maja 1968 r., nigdy nie weszła w życie.

Zakres terytorialny rozporządzenia obejmuje wszystkie państwa członkowskie z wyjątkiem Danii. W stosunkowo krótkim czasie od wejścia w życie rozporządzenia Bruksela I uznano, że jego zakres przedmiotowy w odniesieniu do przepisów dotyczących kwestii odpowiedzialności rodzicielskiej jest zbyt wąski. Stanowiło to jeden z powodów, dla których Komisja przedstawiła

w 2002 r. wniosek⁽⁹⁰⁾ dotyczący projektu rozporządzenia mającego zastąpić rozporządzenie Bruksela II, które obejmowałoby wszystkie orzeczenia w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej, niezależnie od stanu cywilnego rodziców i niezależnie od tego, czy między rodzicami toczyła się sprawa małżeńska. Zaproponowano również, aby rozporządzenie obejmowało sprawy odpowiedzialności rodzicielskiej dotyczące umieszczania dzieci w placówkach opiekuńczych lub rodzinach zastępczych. Wniosek opierał się w szerokim zakresie na postanowieniach Konwencji o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci sporządzonej w Hadze dnia 19 października 1996 (zwanej dalej konwencją haską o ochronie dzieci), która wówczas nie obowiązywała jeszcze w żadnym z państw członkowskich. Rozporządzenie Bruksela II bis przyjęto w dniu 27 listopada 2003 r. i obowiązuje ono od dnia 1 marca 2005 r.⁽⁹¹⁾

6.1.2. Rozporządzenie Bruksela II bis i kwestia uprowadzenia dziecka

Rozporządzenie Bruksela II bis miało również zawierać szczególne przepisy dotyczące uprowadzenia dziecka za granicę przez jednego z rodziców w obrębie Unii Europejskiej oraz obejmować kwestię bezprawnego uprowadzania i zatrzymywania dzieci z naruszeniem prawa pieczy nad dzieckiem między państwami członkowskimi. Konwencja haska z dnia 25 października 1980 r. dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę obowiązuje we wszystkich państwach członkowskich. W ramach tej konwencji w przypadku gdy dziecko zostaje uprowadzone do państwa

(88) Zob. Dz.U. L 160 z 0.6.2000, s. 19.

(89) Zob. Dz.U. C 221 z 16.7.1998, s. 1.

(90) Zob. Dz.U. C 203 E z 27.8.2002, s. 155. Odrębny przewodnik praktyczny dotyczący stosowania rozporządzenia jest dostępny na stronach internetowych portalu „e-Sprawiedliwość”.

(91) Dania nie uczestniczy w stosowaniu rozporządzenia.

będącego stroną konwencji innego niż państwo, w którym dziecko to ma zwykły pobyt, lub jest w tym państwie zatrzymywane, władze państwa, do którego dziecko zostało uprowadzone lub w którym jest zatrzymywane, muszą nakazać jego natychmiastowy powrót do państwa będącego miejscem zwykłego pobytu dziecka, jeżeli państwo to jest umawiającym się państwem. Celem przepisów rozporządzenia Bruksela II bis było uzupełnienie i wzmocnienie postanowień konwencji w ich działaniu między państwami członkowskimi oraz zniechęcenie rodziców i innych osób do podejmowania jednostronnego działania polegającego na uprowadzeniu dziecka poza państwo członkowskie, w którym ma ono zwykły pobyt, lub na zatrzymaniu dziecka poza takim państwem.

6.1.3. Rozporządzenie Bruksela II bis i sprawy małżeńskie

6.1.3.1. Jurysdykcja w sprawach małżeńskich – art. 3

W rozporządzeniu przejęto w sposób niezmienny z rozporządzenia Bruksela II przepisy dotyczące spraw małżeńskich. W odniesieniu do tych postępowań rozporządzenie przewiduje przepisy, które ustanawiają:

- jurysdykcję wśród sądów państw członkowskich;
- uznawanie i wykonywanie orzeczeń wydanych przez sądy innych państw członkowskich.

Przykład

Pani A, obywatelka państwa członkowskiego 1, od trzech lat jest żoną pana B; ich wspólnym miejscem zamieszkania jest państwo

członkowskie 2, będącego państwem pochodzenia pana B. Pani A, twierdząc, że nastąpił koniec małżeństwa, chce wnieść pozew o rozwód i wrócić do swojego państwa pochodzenia, w którym mieszka jej rodzina. Pani A chciałaby wyjechać najszybciej jak to możliwe i wnieść pozew o rozwód w jej państwie pochodzenia. Nie rozmawiała z Panem B od dwóch tygodni i obawia się, że uzyskanie rozwodu może okazać się poważnym problemem.

Zgodnie z przepisami art. 3 ust. 1 rozporządzenia jurysdykcję w sprawach rozwodowych mają sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium oboje małżonkowie mają zwykły pobyt, lub na terytorium którego małżonkowie mieli ostatnio oboje zwykły pobyt, o ile jedno z nich ma tam nadal zwykły pobyt. Jurysdykcję mogą również mieć sądy państwa członkowskiego, którego obywatelstwo posiadają oboje małżonkowie (w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii jest to „domicile” (miejsce pobytu stałego) każdego z małżonków). Jeżeli Pani A wróciłaby do swojego państwa pochodzenia (państwo członkowskie 1), mogłaby jedynie wnieść pozew o rozwód do sądu w tym państwie, jeżeli stałoby się ono miejscem jej zwykłego pobytu, oraz jeśli zostałyby spełnione jeden z poniższych warunków:

- pan B wyraziłby zgodę na złożenie wspólnego wniosku o rozwód;
- w przypadku gdy pan B odmówiłby złożenia wspólnego wniosku, pani A musiałaby przebywać w tym państwie przez co najmniej sześć miesięcy przed złożeniem swojego wniosku. W przypadku gdy pani A postanowiłaby przeprowadzić się do trzeciego państwa członkowskiego, którego nie jest obywatelką, mogłaby wnieść tam pozew o rozwód wyłącznie jeżeli państwo to byłoby miejscem jej zwykłego pobytu i jeżeli pani A przebywałaby w tym państwie przez co najmniej rok przed złożeniem swojego wniosku.

Pani A powinna zdawać sobie sprawę, że pan B, który zamierza pozostać w obecnym miejscu wspólnego pobytu małżonków, tj. w państwie członkowskim 2, znajduje się w znacznie korzystniejszej sytuacji,

ponieważ może on natychmiast złożyć pozew o rozwód do sądu tego państwa członkowskiego. Pani A również może to uczynić w tym państwie, ponieważ nadal jest ono miejscem zwykłego pobytu pana B, podczas gdy chcąc wnieść pozew o rozwód w państwie członkowskim 1, musiałaby odczekać przynajmniej sześć miesięcy.

Jeżeli pan B zdecydowałby się wnieść pozew w państwie członkowskim 2, jego działania skutecznie uniemożliwiłyby pani A późniejsze wniesienie pozwu w państwie członkowskim 1. Wynika to z faktu, iż art. 19 ust. 1 rozporządzenia stanowi, że jeżeli pozwy lub wnioski dotyczące tej samej sprawy i tych samych stron zostały wniesione do sądów różnych państw członkowskich mających jurysdykcję do rozstrzygnięcia danej sprawy w ramach rozporządzenia, sąd właściwy, do którego pozew lub wniosek wniesiono najpierw, wszczyna postępowanie w sprawie, a sąd, do którego wniosek lub pozew wniesiono później, musi zawiesić postępowanie i po ustaleniu właściwości sądu, do którego najpierw wniesiono wniosek lub pozew nie powinien on rozpatrywać tej sprawy; jest to zgodne z tzw. europejską zasadą zawisłości sprawy określoną w tym artykule.

Rozporządzenie ma zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do rozwiązania małżeństwa, a nie takich kwestii, jak przyczyny rozwodu, skutki majątkowe małżeństwa, zobowiązania alimentacyjne⁽⁹²⁾ lub inne możliwe kwestie uboczne związane z rozwodem.

6.1.3.2. *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych w postępowaniach dotyczących spraw małżeńskich w ramach rozporządzenia Bruksela II bis*

W oparciu o zasadę wzajemnego zaufania orzeczenie wydane w jednym państwie członkowskim jest uznawane we wszystkich innych państwach

członkowskich. Podstawy nieuznania orzeczenia są ograniczone do minimum. W przypadku orzeczeń o separacji, rozwodzie lub unieważnieniu małżeństwa nie wymaga się przeprowadzania specjalnego postępowania do celów aktualizowania wpisów w aktach stanu cywilnego państwa członkowskiego. Podstawowa zasada w ramach rozporządzenia Bruksela II bis, podobnie jak w przypadku rozporządzenia Bruksela I, stanowi, że wezwane państwo członkowskie nie powinno sprawdzać jurysdykcji sądu państwa członkowskiego pochodzenia ani jego ustaleń faktycznych. Orzeczenia dotyczące spraw małżeńskich są uznawane z mocy prawa i mogą być wykonywane w innych państwach członkowskich po stwierdzeniu ich wykonalności przez właściwy sąd w państwie członkowskim wykonania („exequatur”). Orzeczenie o stwierdzeniu wykonalności można poddać ponownemu rozpatrzeniu w ramach odwołania. Wszelkie dokumenty, w tym orzeczenie o rozwodzie, nie wymagają legalizacji do celów uznania i wykonania.

6.1.4. Rozporządzenie Bruksela II bis i odpowiedzialność rodzicielska

6.1.4.1. *Zakres stosowania*

Zakres rozporządzenia jest bardzo szeroki, jeżeli chodzi o zakres kwestii dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej. Obejmuje on tradycyjne formy obowiązków rodzicielskich w stosunkach między rodzicami a dziećmi, takie jak określenie miejsca pobytu dziecka, prawo do osobistej styczności, opieka, środki mające na celu ochronę dziecka w odniesieniu do majątku dziecka. Przepisy rozporządzenia obejmują też umieszczanie dzieci w placówce opiekuńczej lub w rodzinie zastępczej przez organ publiczny, o którym mowa w pkt 6.1.8. Przewiduje ono przepisy dotyczące jurysdykcji sądów

(92) Zob. rozdział 7 poniżej.

w takich sprawach oraz zapewnia uznawanie i wykonywanie orzeczeń o odpowiedzialności rodzicielskiej.

6.1.4.2. *Jurysdykcja w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej – art. 8, 9, 12 i 13*

Zgodnie z zasadą ogólną jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko ma zwykły pobyt. W rozporządzeniu nie określono definicji terminu „zwykły pobyt”, ale ma on posiadać autonomiczne znaczenie, co w wielu sprawach potwierdził Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej⁽⁹³⁾. Ponadto w rozporządzeniu wprowadzono ograniczoną możliwość, podlegającą pewnym uwarunkowaniom, aby sąd państwa członkowskiego, innego niż państwo, w którym dziecko ma zwykły pobyt, posiadał jurysdykcję w związku z odpowiedzialnością rodzicielską wówczas, gdy np. sprawa jest związana z toczącym się w tym innym państwie członkowskim postępowaniem rozwodowym zgodnie z art. 3 rozporządzenia⁽⁹⁴⁾. W rozporządzeniu przewiduje się również jurysdykcję w oparciu o obecność dziecka w państwie członkowskim, lecz wyłącznie w przypadku gdy określenie miejsca zwykłego pobytu dziecka jest niemożliwe⁽⁹⁵⁾. W przypadku gdy dziecko przeprowadzi się poza granice państwa członkowskiego, w którym ma zwykły pobyt, do innego państwa za zgodą osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską (tj. przeważnie rodziców) sądy tego pierwszego państwa nadal mają jurysdykcję w odniesieniu do wariantów orzeczeń dotyczących prawa do osobistej styczności z dzieckiem, lecz wyłącznie przez trzy miesiące oraz

jeżeli osoba posiadająca prawo do styczności z dzieckiem nadal zwykle przebywa w tym państwie⁽⁹⁶⁾.

6.1.4.3. *Przekazywanie spraw między sądami – art. 15*

W rozporządzeniu zawarto kolejny innowacyjny w prawie europejskim przepis, zgodnie z którym sąd, przed którym wytoczono powództwo i który ma jurysdykcję co do istoty sprawy, może w drodze wyjątku przekazać tę sprawę do sądu innego państwa członkowskiego, jeżeli ten sąd jest lepiej umiejscowiony dla osądzenia sprawy. Sąd może przekazać całą sprawę lub jej określoną część.

Ponieważ zgodnie z zasadą ogólną zawartą w art. 8 jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym w chwili wniesienia pozwu lub wniosku dziecko ma zwykły pobyt, jurysdykcja nie jest automatycznie przekazywana w przypadku, gdy dziecko nabywa zwykły pobyt w innym państwie członkowskim w trakcie postępowania sądowego. Mogą jednak zaistnieć okoliczności, w których, wyjątkowo, sąd, do którego wniesiono powództwo („sąd państwa członkowskiego pochodzenia”) nie jest najlepiej umiejscowiony dla osądzenia sprawy. W takich przypadkach w art. 15 dopuszcza się, aby sąd państwa członkowskiego pochodzenia mógł przekazać sprawę do sądu w innym państwie członkowskim, pod warunkiem, że jest to zgodne z dobrem dziecka. W artykule tym określono procedurę dokonywania takiego przekazania oraz kategorie sądów, do których można przekazywać sprawy. Po przekazaniu sprawy do sądu innego państwa członkowskiego, sąd ten nie może przekazać jej dalej do sądu trzeciego państwa członkowskiego⁽⁹⁷⁾.

(93) Zob. na przykład następujące sprawy: A, sprawa C–523/07 z dnia 2 kwietnia 2009 r. oraz Mercredi przeciwko Chaffe'owi, sprawa C–497/10 PPU z dnia 22 grudnia 2010 r.

(94) Zob. art. 12 ust. 1.

(95) Zob. art. 13.

(96) Zob. art. 9.

(97) Zob. motyw 13.

6.1.4.4. *Jurysdykcja w przypadkach uprowadzenia dziecka – art. 10*

Niektóre dzieci są uprowadzane z jednego państwa członkowskiego do innego przez rodziców, którzy chcą wnieść sprawę odpowiedzialności rodzicielskiej dotyczącą tych dzieci, na przykład przed sędzią mającym takie samo obywatelstwo, licząc na przychylniejsze traktowanie. Zgodnie z rozporządzeniem bezprawne uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka nie może prowadzić do przeniesienia kompetencji jurysdykcyjnych z sądów państwa członkowskiego, w którym dziecko pierwotnie miało zwykły pobyt, chyba że każda z osób sprawujących pieczę nad dzieckiem, jak określono w rozporządzeniu, wydała przyzwolenie lub dziecko przebywało w nowym państwie przez co najmniej rok od chwili, w której osoba sprawująca pieczę nad dzieckiem dowiedziała się lub powinna była się dowiedzieć o miejscu jego pobytu; oraz w ciągu tego roku nie został złożony żaden pozew lub wniosek o powrót dziecka w ramach Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę; lub pozew lub wniosek o powrót został cofnięty; lub w państwie członkowskim, w którym dziecko pierwotnie miało zwykły pobyt, wydano orzeczenie o prawie do pieczy nad dzieckiem, które nie pociąga za sobą powrotu dziecka do tego państwa. W ten sposób rodziców, którym wydaje się, że mogą zyskać przewagę poprzez jednostronne uprowadzenie dziecka do innego państwa członkowskiego, odstrasza fakt, iż w Unii Europejskiej jasne jest, że takie działania nie prowadzą do zmiany jurysdykcji w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej.

6.1.5. **Stosowanie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę w Unii Europejskiej – art. 11**

6.1.5.1. *Podstawowe zasady określone w konwencji i rozporządzeniu*

Konwencja haska z 1980 r. dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę nadal obowiązuje w Unii Europejskiej, przy czym w rozporządzeniu zawarto przepisy, które uzupełniają stosowanie konwencji między poszczególnymi państwami członkowskimi. Przepisy te mają na celu wsparcie obowiązywania konwencji, a w szczególności wzmocnienie podstawowej zasady określonej zarówno w konwencji, jak i rozporządzeniu, która stanowi, że bezprawne uprowadzenie dziecka z państwa, w którym ma ono zwykły pobyt, lub zatrzymywanie dziecka poza tym państwem jest sprzeczne z nadrzędnym interesem dziecka. Zasadę tę z kolei potwierdza zasada proceduralna, zgodnie z którą w przypadku gdy dojdzie do takiego uprowadzenia lub zatrzymania, jeżeli sąd tak postanowi, dziecko lub dzieci, których to dotyczy, powinny najszybciej jak to możliwe zostać odesłane do państwa, w którym mają zwykły pobyt, i to sąd tego państwa powinien, podejmować odpowiednie decyzje zgodne z nadrzędnymi interesami dzieci dotyczące tego, z kim powinny mieszkać i mieć osobistą styczność oraz na jakiej podstawie.

6.1.5.2. *Przepisy uzupełniające zawarte w rozporządzeniu – art. 11 ust. 1–5*

Artykuł 11 zawiera szereg przepisów, które mają na celu wzmocnienie wspomnianych zasad podstawowych i które należy stosować w sprawach, w których w ramach konwencji dąży się do zapewnienia powrotu dziecka z jednego państwa członkowskiego do drugiego; przepisy te są następujące:

- w ramach rozpatrywania wniosku o powrót oraz wszelkich sprzeciwów do takiego wniosku, wnoszonych w oparciu o wyjątkowe okoliczności określone w art. 12 i 13 konwencji, o ile nie wydaje się to niewłaściwe, należy zapewnić dziecku możliwość bycia wysłuchanym w toku postępowania, uwzględniając jego wiek lub stopień dojrzałości. W rozporządzeniu nie określono, w jaki sposób należy to uczynić i kwestię tę pozostawiono do rozstrzygnięcia przez krajowe prawo procesowe państw członkowskich. Z przepisu tego wyraźnie jednak wynika, że sąd, który rozpatruje sprawę powrotu dziecka powinien rozstrzygnąć, czy dziecko to powinno zostać wysłuchane – art. 11 ust. 2;
- postępowanie dotyczące powrotu zgodnie z konwencją powinno zostać zakończone najszybciej jak to możliwe, a jeżeli nie występują wyjątkowe okoliczności, sąd powinien wydać orzeczenie nie później niż sześć tygodni od złożenia wniosku; przepis ten wykazuje podobieństwo do postanowień konwencji⁽⁹⁸⁾ i wzmacnia twierdzenie, że szybki powrót dziecka stanowi podstawowy cel obu instrumentów – art. 11 ust. 3;
- na podstawie art. 13 ust. 1 lit b) wspomnianej wyżej konwencji haskiej z 1980 r. rodzice mogą dążyć do uniknięcia wniosku w sprawie zarządzenia powrotu bezprawnie uprowadzonych przez nich dzieci twierdząc, że powrót uprowadzonego dziecka byłby sprzeczny z nadrzędnym interesem dziecka poprzez narażenie go na poważne ryzyko poniesienia szkody fizycznej lub psychicznej lub postawienie go w sytuacji nie do zniesienia. Podobnie jak w przypadku innych wyjątków ciężar ustalenia ryzyka dla dziecka, w sposób zadowalający sąd, spoczywa na osobie sprzeciwiającej się odesłaniu dziecka. W rzeczywistości wyjątek ten jest na ogół bardzo wąsko rozumiany

przez sądy w większości umawiających się państw, w tym państw członkowskich UE, i rozporządzenie wspiera tę interpretację, stanowiąc, że nie można powoływać się na ten wyjątek, aby wydać orzeczenie odmawiające zarządzenia powrotu dziecka, jeżeli ustalono, że zostały podjęte stosowne działania w celu zapewnienia ochrony dziecka po powrocie do państwa będącego miejscem jego zwykłego pobytu, którego sądy powinny orzekać o kwestiach dobra dziecka, uwzględniając nadrzędny interes dziecka – art. 11 ust. 4;

- sąd nie może odmówić zarządzenia powrotu dziecka, jeżeli osoba, która wniosła pozew lub wniosek o powrót dziecka, nie miała możliwości bycia wysłuchaną – art. 11 ust. 5.

6.1.5.3. Co dzieje się, jeżeli sąd wydał orzeczenie odmawiające zarządzenia powrotu? – art. 11 ust. 6–8

Jak już wspomniano, w konwencji określono ograniczone wyjątki od podstaw wydania przez sąd zarządzenia powrotu dziecka do państwa, w którym ma ono zwykły pobyt, w przypadku jego bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania w innym państwie. W celu uniemożliwienia rodzicom powołania się na te wyjątki, co często ma miejsce w oparciu o raczej nieuzasadnione przyczyny, oraz w celu zapewnienia, aby o długoterminowej przyszłości dzieci objętych takimi działaniami decydowano w państwie, w którym mają one zwykły pobyt, rozporządzenie nie tylko stanowi, że jurysdykcję zachowują sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko ma stały pobyt przed uprowadzeniem⁽⁹⁹⁾, ale również, że po uprowadzeniu sądy te będą miały decydujący głos w sprawie długoterminowej przyszłości dziecka. W związku z tym po orzeczeniu na podstawie art. 13 konwencji odmawiającym

(98) Zob. art. 2 i 11.

(99) Zob. art. 10 i pkt 6.1.4.4.

zarządzenia powrotu dziecka wydanym przez sądy w państwie członkowskim, do którego uprowadzono dziecko, sądy w państwie członkowskim, w którym dziecko miało zwykły pobyt bezpośrednio przed uprowadzeniem mogą wydać późniejsze orzeczenie zarządzające powrót dziecka.

6.1.5.4. Uznanie i wykonanie orzeczenia zarządzającego powrót dziecka wydanego w następstwie orzeczenia odmawiającego zarządzania powrotu dziecka – procedura przyspieszona – art. 11 ust. 8, art. 40 ust. 1 lit. b) i art. 42

W przypadku wydania takiego orzeczenia zarządzającego powrót dziecka podlega ono uznaniu i wykonaniu bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania (takiego jak exequatur), z zastrzeżeniem spełnienia pewnych wymogów w zakresie zabezpieczeń proceduralnych, np. zapewnienia dziecku przez sąd w państwie członkowskim, w którym ma ono zwykły pobyt, możliwości bycia wysłuchanym⁽¹⁰⁰⁾. Sąd, który wydał orzeczenie odmawiające zarządzenia powrotu dziecka przesyła dokumenty sprawy do sądu państwa członkowskiego, w którym dziecko miało stały pobyt bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem, który posiada jurysdykcję. Sąd posiadający jurysdykcję w państwie będącym miejscem stałego pobytu dziecka bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem zaprasza strony do złożenia oświadczeń; jeżeli zostaną one złożone, sąd zbada kwestię pieczy nad dzieckiem.

6.1.6. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń dotyczących prawa do osobistej styczności z dzieckiem – procedura przyspieszona – art. 40 ust. 1 lit. a) i art. 41

W ramach rozporządzenia Bruksela II bis przyjęto postanowienia dotyczące wykonywania zawarte w konwencji haskiej o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci z1996 r.; przewidziano w nim również odpowiednie zaświadczenia, mające na celu ułatwienie unijnego obiegu orzeczeń dotyczących rozwodu i odpowiedzialności rodzicielskiej, w tym prawa do osobistej styczności z dzieckiem, wydanych w danym państwie członkowskim. Zaświadczenie dotyczące prawa do kontaktów z dzieckiem zawiera oświadczenia dotyczące procedury stosowanej przez sąd; jeżeli wydano wyrok zaoczny, zaświadczenie musi zawierać oświadczenie, że osoba, na której niekorzyść domyślnie wydano orzeczenie, miała możliwość przygotowania obrony w sprawie oraz że wszystkie strony łącznie z dzieckiem miały możliwość bycia wysłuchanym, co w przypadku dziecka również zależy od jego wieku i stopnia dojrzałości. Po wydaniu takiego zaświadczenia nie można go zakwestionować w państwie członkowskim, w którym dochodzi się wykonania orzeczenia, natomiast w przypadku, gdy zawiera ono błędy można ubiegać się o jego sprostowanie (art. 43). Orzeczenie, w stosunku do którego zostało wystawione zaświadczenie, nie może podlegać wykonaniu w państwie członkowskim wykonania, jeżeli nie da się go pogodzić z późniejszym wykonalnym orzeczeniem.

(100) Zob. art. 42 ust. 2 lit. a).

6.1.7. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń – procedura standardowa – art. 21–39

Procedura w przypadku innych orzeczeń dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej jest zbliżona do procedury stosownej w odniesieniu do orzeczeń podlegających procedurze określonej w rozporządzeniu Bruksela I. Po stwierdzeniu wykonalności, do orzeczenia wydaje się zaświadczenie w standardowej formie określonej w rozporządzeniu ⁽¹⁰¹⁾. Postępowanie o stwierdzenie wykonalności, lub rejestrację w celu wykonania w Zjednoczonym Królestwie (art. 28) prowadzone jest zgodnie z prawem krajowym państwa członkowskiego wykonania (art. 30). Osoba, która wnosi o wykonanie orzeczenia, składa wniosek o stwierdzenie wykonalności w państwie członkowskim, w którym orzeczenie ma zostać wykonane. Po wydaniu takiego stwierdzenia zostaje ono przedstawione osobie, przeciwko której ma być uzyskane wykonanie na podstawie postępowania wymaganego prawem krajowym. Wspomniana osoba może dążyć do nieuznania tego stwierdzenia, ale wyłącznie na podstawie powodów określonych w rozporządzeniu ⁽¹⁰²⁾. Faktyczne wykonanie orzeczenia prowadzone jest w ramach postępowania wymaganego przepisami prawa krajowego ⁽¹⁰³⁾.

6.1.8. Umieszczenie dziecka poza rodziną w innym państwie członkowskim – art. 55 lit. d) i art. 56

Wspomniano, że rozporządzenie obejmuje przypadki dotyczące orzeczeń w sprawie umieszczenia dzieci w placówce opiekuńczej lub w rodzinie zastępczej. Tego rodzaju orzeczenia w sprawie odpowiedzialności

rodzicielskiej mogą obejmować umieszczenie dziecka w innym państwie członkowskim i w odniesieniu do takich przypadków w rozporządzeniu określa się procedurę. Przed wydaniem orzeczenia o umieszczeniu sąd posiadający jurysdykcję musi skonsultować się uprzednio z centralnym organem w państwie członkowskim lub organem posiadającym jurysdykcję w państwie członkowskim, w którym dziecko ma zostać umieszczone, o ile interwencja organu publicznego wymagana jest w tym państwie. Orzeczenie może zostać wydane tylko wtedy, gdy uprawniony organ zgodzi się na to. Jeżeli nie jest wymagana interwencja organu publicznego w odniesieniu do umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej w innym państwie członkowskim, organ umieszczający musi jedynie powiadomić organ centralny lub organ posiadający jurysdykcję ⁽¹⁰⁴⁾. Organy centralne ustanowione na mocy rozporządzenia mają na celu wspieranie procesu przez zapewnianie sądom informacji i wsparcia. Państwa członkowskie powinny ustanowić jasne zasady oraz procedury dotyczące uzyskania zgody, o której mowa w art. 56 rozporządzenia, w celu zagwarantowania pewności prawa oraz szybkości postępowania. Procedury te muszą, między innymi, umożliwiać sądowi, który rozważa umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej lub rodzinie zastępczej prostą identyfikację uprawnionego organu, oraz szybkie wydanie zgody lub odmowy przez uprawniony organ ⁽¹⁰⁵⁾.

6.1.9. Współpraca sądów i organów centralnych – art. 11 ust. 6–8, art. 15 ust. 6, art. 42 ust. 2 lit. c), art. 53–55 i art. 67

Jak określono w konwencji haskiej dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę z 1980 r. oraz w konwencji haskiej

(101) Zob. art. 37 i 39 oraz załącznik II.

(102) Zob. art. 23.

(103) Zob. art. 47.

(104) Zob. art. 56 ust. 4.

(105) TSUE, wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r., Health Services Executive, sprawa C-92/12, pkt. 82.

o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci z 1996 r., organom centralnym w państwach członkowskich powierzono zasadnicze i istotne zadanie współdziałania ze sobą oraz z innymi właściwymi organami w realizacji celów i przepisów rozporządzenia. Na potrzeby tej realizacji każde państwo członkowskie musi ustanowić jeden lub większą liczbę organów centralnych. Jeżeli państwo członkowskie posiada dwa systemy prawne bądź większą ich liczbę, musi ustanowić większą liczbę organów centralnych⁽¹⁰⁶⁾. Obowiązki organów centralnych są zarówno ogólne, jak i szczegółowe. Dodatkowym zadaniem organów centralnych na mocy rozporządzenia jest wspieranie sądów we wzajemnej współpracy, w szczególności w odniesieniu do powrotu dzieci po wydaniu orzeczenia odmawiającego zarządzenia powrotu oraz w przypadku gdy sąd rozważy przekazanie sprawy lub umieszczenie transgraniczne. Przedmiotowe rozporządzenie zaczęło być stosowane przy założeniu, że współpraca między organami centralnymi oraz komunikacja między nimi i między sądami⁽¹⁰⁷⁾ państw członkowskich do celów realizacji rozporządzenia będzie wspierana przez europejską sieć sądową w sprawach cywilnych i handlowych⁽¹⁰⁸⁾. Celem tej komunikacji i współpracy jest dążenie do zapewniania wsparcia w ramach rozwiązywania często niezwykle trudnych i delikatnych spraw dotyczących dzieci⁽¹⁰⁹⁾.

(106) Zob. art. 53.

(107) Zob. art. 11 ust. 6 i 7, art. 15 ust. 6, art. 53, art. 55 lit. c) i d) oraz art. 56.

(108) Zob. art. 54; europejska sieć sądowa obejmuje sieć punktów kontaktowych i organy centralne utworzone na podstawie przedmiotowego rozporządzenia; zob. rozdział 14 poniżej dotyczący europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych.

(109) Zob. w tym kontekście art. 55 lit. e).

6.2. Prawo właściwe dla rozwodu – rozporządzenie Rzym III⁽¹¹⁰⁾

6.2.1. Kontekst

Komisja Europejska sporządziła wniosek dotyczący rozporządzenia w sprawie prawa właściwego dla rozwodu w lipcu 2006 r. Negocjacje nad tym wnioskiem trwały do momentu, kiedy w 2008 r. okazało się, że wystąpiły trudności nie do pokonania pod względem zagwarantowania jednomyślności wymaganej do przyjęcia wniosku przez państwa członkowskie⁽¹¹¹⁾. Jednak wkrótce grupa państw członkowskich⁽¹¹²⁾ wznowiła tę inicjatywę na podstawie nowych ustaleń dotyczących ulepszonej współpracy zawartych w Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁽¹¹³⁾, co doprowadziło do przyjęcia rozporządzenia Rzym III regulującego tę kwestię.

6.2.2. Zakres terytorialny i przedmiotowy

Od dnia 21 czerwca 2012 r. czternaście państw członkowskich związanych jest jednolitymi zasadami dotyczącymi prawa właściwego dla rozwodu i separacji prawnej. Grupa piętnastu państw, które pierwotnie zdecydowały się współpracować w ramach wspomnianej wzmocnionej procedury,

(110) Rozporządzenie Rady (UE) nr 1259/2010 z dnia 20 grudnia 2010 r. w sprawie wprowadzenia w życie wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla rozwodu i separacji prawnej.

(111) Inaczej niż w przypadku większości środków w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, do przyjęcia których wystarczy większość kwalifikowana w Radzie, środki w zakresie prawa rodzinnego muszą być przyjmowane jednomyślnie.

(112) Belgia, Bułgaria, Niemcy, Hiszpania, Francja, Włochy, Łotwa, Luksemburg, Węgry, Malta, Austria, Portugalia, Rumunia i Słowenia.

(113) TFUE art. 328 ust. 1.

została pomniejszona o jedno gdy Grecja wycofała się z negocjacji; jednak powiadomiła ona później o swoim zamiarze przyjęcia zobowiązań wynikających z rozporządzenia. Litwa jest obecnie również związana rozporządzeniem⁽¹¹⁴⁾. Z zakresu przedmiotowego rozporządzenia wyklucza się szereg kwestii związanych z prawem rodzinnym, podobnych do kwestii wykluczonych z zakresu rozporządzenia Bruksela II a⁽¹¹⁵⁾, z których wiele oddzielnie uwzględniono w innych rozporządzeniach. Rozporządzenie ma charakter uniwersalny, co oznacza, że prawo wskazane przez przedmiotowe rozporządzenie ma zastosowanie niezależnie od faktu, czy jest to prawo państwa członkowskiego objętego niniejszym rozporządzeniem.

6.2.3. Wybór prawa właściwego

W świetle rozporządzenia strony mogą wybrać:

- prawo państwa, w którym małżonkowie mają miejsce zwykłego pobytu w chwili zawarcia umowy w sprawie wyboru prawa właściwego;
- prawo państwa ostatniego miejsca zwykłego pobytu, jeżeli jedno z małżonków nadal przebywa tam w chwili zawarcia umowy w sprawie wyboru prawa właściwego;

- prawo państwa, którego jedno z małżonków jest obywatelem w chwili zawarcia umowy w sprawie wyboru prawa właściwego; lub
- prawo państwa sądu orzekającego.

Porozumienie w sprawie wyznaczenia prawa właściwego może zostać zawarte i zmodyfikowane w dowolnym momencie, ale najpóźniej w dniu złożenia pozwu do sądu. Jeżeli prawo państwa sądu orzekającego tak stanowi, małżonkowie mogą również wyznaczyć prawo właściwe w czasie postępowania. W takim przypadku wyznaczenie zostaje odnotowane w sądzie zgodnie z prawem państwa sądu orzekającego. Ważność materialną wyboru prawa określa się na podstawie prawa, które, w odniesieniu do dokonanego wyboru, miałyby zastosowanie, gdyby porozumienie było ważne. Umowa w sprawie wyboru prawa właściwego powinna zostać zawarta w formie pisemnej, opatrzona datą i podpisana przez oboje małżonków. Zastosowanie mogą mieć również inne, dodatkowe wymogi formalne w odniesieniu do umowy tego rodzaju, w zależności od prawa krajowego państwa członkowskiego miejsca zwykłego pobytu małżonków.

6.2.4. Prawo właściwe w przypadku niedokonania wyboru

W przypadku niedokonania wyboru prawa właściwego, do jego określenia zastosowanie mają następujące zasady; prawo państwa, -

- w którym małżonkowie mają miejsce zwykłego pobytu w chwili składania pozwu do sądu; lub, w przeciwnym razie,
- w którym małżonkowie mieli ostatnie miejsce zwykłego pobytu, pod warunkiem że okres pobytu nie zakończył się wcześniej niż rok przed składaniem pozwu do sądu, o ile jedno z małżonków nadal

(114) Grecja przyjęła zobowiązania wynikające z rozporządzenia ze skutkiem od dnia 29 lipca 2015 r., zob. decyzja Komisji (2014/39/UE) z dnia 27 stycznia 2014 r. i Dz.U. L 231 z 28.1.2014, s. 41; jeżeli chodzi o Litwę rozporządzenie stosuje się również do tego państwa od dnia 22 maja 2014 r., zob. decyzja Komisji z dnia 21 listopada 2012 r. i Dz.U. L 323 z 22.11.2012, s. 18.

(115) Kwestie wykluczone obejmują zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych osób fizycznych, istnienie uznania ważności lub unieważnienia małżeństwa, nazwisko(-a) małżonków, konsekwencje majątkowe małżeństwa, odpowiedzialność rodzicielską, zobowiązania alimentacyjne oraz powiernictwo i dziedziczenie.

przebywa w tym państwie w chwili składania pozwu do sądu; lub, w przeciwnym razie,

- którego oboje małżonkowie są obywatelami w chwili składania pozwu do sądu; lub, w przeciwnym razie,
- w którym składany jest pozew do sądu.

6.2.5. Inne zasady

6.2.5.1. Zastosowanie prawa państwa sądu orzekającego

Jeżeli w prawie właściwym zgodnie z rozporządzeniem nie przewiduje się żadnych przepisów w odniesieniu do rozwodu lub nie przyznaje się równego dostępu do rozwodu lub separacji prawnej ze względu na płeć jednego z małżonków, zastosowanie ma prawo państwa sądu orzekającego.

6.2.5.2. Wyłączenie odesłania

Za właściwe prawo danego państwa uważa się normy prawne obowiązujące w tym państwie, z wyłączeniem norm prawa prywatnego międzynarodowego ⁽¹¹⁶⁾.

6.2.5.3. Porządek publiczny

Sąd może wyłączyć stosowanie przepisów prawa wyznaczonego jako właściwe zgodnie z przepisami rozporządzenia jedynie wówczas, gdy takie zastosowanie jest jawnie sprzeczne z porządkiem publicznym państwa sądu orzekającego.

6.2.5.4. Różnice w prawie krajowym

W rozporządzeniu nie nakłada się na sądy państwa członkowskiego, którego prawo nie przewiduje rozwodu lub nie uznaje danego małżeństwa za ważne do celów orzeczenia rozwodu, obowiązku orzekania rozwodu z racji obowiązywania przepisów rozporządzenia.

(116) Zob. w odniesieniu do ogólnego opisu skutku wyłączenia odesłania pkt 8.3.9 poniżej.

Zobowiązania alimentacyjne

7.1. Kontekst rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych – rozporządzenie Bruksela I i Konwencja z 2007 r. o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny

Przepisy dotyczące jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w odniesieniu do zobowiązań alimentacyjnych w WE zawarto w rozporządzeniu Bruksela I. Przepisy te umożliwiały wierzycielowi alimentacyjnemu pozywanie przed sądem państwa członkowskiego swojego miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu. Powyższe ustalenie funkcjonowało dobrze do pewnego stopnia, ale nadal nakładało na wierzyciela alimentacyjnego obowiązek przechodzenia przez proces ubiegania się o stwierdzenie wykonalności w celu wykonania orzeczenia w innym państwie członkowskim. Takie ubieganie się stanowiło trudność dla wielu wierzycieli alimentacyjnych, którzy często potrzebowali szybkiego i skutecznego wykonania orzeczenia, ponieważ otrzymanie płatności przyznanych świadczeń alimentacyjnych było konieczne do pokrycia niezbędnych wydatków. Był to szczególnie poważny problem w odniesieniu do płatności zobowiązań alimentacyjnych na dzieci.

Aby usunąć środki tymczasowe wymagane w celu uznania i wykonania orzeczenia dotyczącego płatności świadczeń alimentacyjnych oraz aby ustanowić wspólne zasady obowiązujące w postępowaniu sądowym w celu uproszczenia i przyspieszenia rozstrzygania sporów transgranicznych dotyczących roszczeń alimentacyjnych, w 2005 r. Komisja Europejska przyjęła wniosek dotyczący unijnego rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych.

W czasie trwania negocjacji na szczeblu UE nad wspomnianym wnioskiem, w ramach Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego prowadzono

negocjacje, które doprowadziły w listopadzie 2007 r. do przyjęcia Konwencji o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny. Konwencja haska z 2007 r. obejmuje kompleksowe ramy dotyczące postępowania w kwestiach zobowiązań alimentacyjnych z państwami, które są stroną tej konwencji. Konwencji towarzyszy protokół fakultatywny obejmujący przepisy dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań alimentacyjnych. Komisja Europejska i państwa członkowskie w pełni uczestniczyły w tych negocjacjach i włączyły do rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych, które przyjęto w grudniu 2008 r., wiele przepisów uzgodnionych na szczeblu międzynarodowym.

Unia Europejska ratyfikowała konwencję haską z 2007 r. w dniu 9 kwietnia 2014 r. Konwencja ta weszła w życie we wszystkich państwach członkowskich oprócz Danii w dniu 1 sierpnia 2014 r. W dniu 8 kwietnia 2010 r. Unia Europejska przyjęła protokół⁽¹¹⁷⁾, który ma zastosowanie w stosunkach między wszystkimi państwami członkowskimi poza Zjednoczonym Królestwem i Danią od dnia wejścia w życie rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych, czyli od dnia 18 czerwca 2011 r. Państwa członkowskie UE stosują postanowienia konwencji wyłącznie w odniesieniu do państw trzecich będących jej stroną.

7.2. Cel rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych⁽¹¹⁸⁾

Głównym celem rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych jest stworzenie instrumentu upraszczającego proces ubiegania się przez wierzyciela alimentacyjnego w jednym państwie członkowskim Unii Europejskiej

(117) Decyzja Rady (2009/941/WE); zob. Dz.U. L 331 z 16.12.2009, s. 17.

(118) Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych.

o szybkie i łatwe uzyskanie płatności świadczeń alimentacyjnych od dłużnika alimentacyjnego w innym państwie członkowskim przez zastosowanie przepisów dotyczących jurysdykcji, kolizji przepisów, uznania i wykonalności, wykonania, pomocy prawnej oraz współpracy między organami centralnymi. Wierzyciel alimentacyjny, który uzyskał orzeczenie w jednym państwie członkowskim, powinien mieć możliwość uzyskania stwierdzenia wykonalności (w przypadku wystąpienia takiej konieczności) i wykonania orzeczenia w innym państwie członkowskim w ramach uproszczonej procedury określonej w sekcji 7.6 poniżej. Wierzyciel alimentacyjny może również dążyć do uzyskania płatności zobowiązań alimentacyjnych za pomocą ustanowienia orzeczenia dotyczącego zobowiązań alimentacyjnych w innym państwie członkowskim. Dłużnik alimentacyjny powinien również skorzystać ze wsparcia organów centralnych w celu złożenia wniosków dotyczących zarówno uznawania orzeczeń, jak i dotyczących ich zmiany. Rozporządzenie obejmuje również sytuację, w ramach której organy publiczne wstępują w prawa wierzyciela.

7.3. Zakres terytorialny stosowania

7.3.1. Zakres geograficzny

Rozporządzenie to ma zastosowanie do wszystkich państw członkowskich UE oprócz Danii i jest dla nich wiążące. Dania zgodziła się jednak być związana przepisami tego rozporządzenia zgodnie z umową między WE a Danią z dnia 19 października 2005 r.⁽¹¹⁹⁾ w zakresie, w jakim rozporządzenie to zmienia rozporządzenie Bruksela I (WE)⁽¹²⁰⁾. W rezultacie, z wyjątkiem

(119) Zob. Dz.U. L 299 z 16.11.2005, s. 62.

(120) Umowa pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. L 149 z 12.6.2009, s. 80).

przepisów rozdziału III (prawo właściwe) i VII (współpraca między organami centralnymi)⁽¹²¹⁾, rozporządzenie ma zastosowanie w odniesieniu do Danii. Na tej podstawie przepisy rozporządzenia dotyczące jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości mają zastosowanie do Danii z zastrzeżeniem wymogów przedmiotowego rozporządzenia dotyczących państw niezwiązanych protokołem haskim.

Zkolei Zjednoczone Królestwo i Irlandia miały w ciągu trzech miesięcy od sporządzenia wniosku powiadomić o tym, że chcą być związane rozporządzeniem⁽¹²²⁾, jeżeli takie było ich życzenie. Irlandia dostarczyła takie powiadomienie przed rozpoczęciem negocjacji dotyczących wniosku UE, który po przyjęciu stał się rozporządzeniem w sprawie zobowiązań alimentacyjnych z 2009 r. ale Zjednoczone Królestwo tego nie uczyniło⁽¹²³⁾. Zjednoczone Królestwo uczestniczyło w negocjacjach i ostatecznie podjęło decyzję o przystąpieniu do stosowania rozporządzenia i jest nim związane, jednak państwo to nie ratyfikowało protokołu haskiego o prawie właściwym z 2007 r., i na tej podstawie przepisy dotyczące uznawania i wykonywania orzeczeń zawarte w rozporządzeniu mają zastosowanie do Zjednoczonego Królestwa zgodnie z zasadami opisanymi w sekcji 7.6.

7.3.2. Zakres przedmiotowy

Rozporządzenie ma zastosowanie do wszystkich zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa. Rozporządzenie obejmuje przepisy dotyczące jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania oraz współpracy.

(121) Zob. Dz.U. L 149 z 12.6.2009.

(122) Zob. akapit wprowadzający 1.3 oraz protokół w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii załączony do TUE i TFUE.

(123) Zob. motywy 46 i 47.

Rozporządzenie zawiera również pewne ważne przepisy dotyczące dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności dotyczące dostępności pomocy prawnej oraz pomocy dla wierzycieli i dłużników alimentacyjnych udostępnianej przez organy centralne.

7.4. Jurysdykcja

Przepisy dotyczące jurysdykcji zawarte w rozporządzeniu mają zastosowanie do sądów, które z definicji obejmują niektóre organy administracyjne wymienione w załączniku X do rozporządzenia ⁽¹²⁴⁾.

7.4.1. Przepisy ogólne – art. 3

Sądami posiadającymi jurysdykcję na podstawie rozporządzenia są następujące sądy:

Sąd –

- miejsca zwykłego pobytu pozwanego (dłużnika alimentacyjnego);
- miejsca zwykłego pobytu wierzyciela alimentacyjnego;
- który zgodnie z prawem sądu ma jurysdykcję do prowadzenia postępowania dotyczącego statusu osoby, w przypadku gdy sprawa dotycząca zobowiązań alimentacyjnych jest związana z tym postępowaniem; lub
- który zgodnie z prawem sądu jest właściwy do prowadzenia postępowania dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej, w przypadku gdy sprawa dotycząca zobowiązań alimentacyjnych jest związana z tym postępowaniem,

pod warunkiem że w tych dwóch ostatnich przypadkach jurysdykcja nie wynika tylko z obywatelstwa jednej z dwóch stron.

7.4.2. Wybór sądu – art. 4

Strony mogą umówić się, że jurysdykcję do rozstrzygania sporów już wynikłych lub mogących wyniknąć między nimi w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych z wyjątkiem zobowiązań wobec osoby, która nie ukończyła osiemnastego roku życia mogą sprawować:

sąd lub sądy w chwili zawierania umowy dotyczącej właściwości sądu lub w chwili wniesienia pozwu do sądu –

- państwa członkowskiego, w którym jedna ze stron ma miejsce zwykłego pobytu
- państwa członkowskiego, którego jedna ze stron jest obywatelem;
- w przypadkach zobowiązań alimentacyjnych między małżonkami lub byłymi z małżonkami- sąd, który ma jurysdykcję w sprawach małżeńskich
- w przypadkach zobowiązań alimentacyjnych między małżonkami lub byłymi z małżonkami - sąd państwa członkowskiego ostatniego wspólnego miejsca zwykłego pobytu, w którym strony przebywały przez co najmniej rok.

Umowa dotycząca wyboru sądu musi być sporządzona na piśmie lub formie każdego przekazania informacji za pomocą środków elektronicznych umożliwiających trwały zapis tej umowy. O ile strony nie postanowią inaczej, jurysdykcja nadana na mocy umowy jest wyłączna

(124) Zob. Dz.U. L 293 z 11.11.2011, s. 24. Zob. także w odniesieniu do Danii: Dz.U. L 251 z 21.9.2013, s. 1.

7.4.3. Inne godne uwagi przepisy dotyczące jurysdykcji – stawienie się pozwanego, narodowość i jurysdykcja konieczna

Jeżeli pozwany wduje się w spór przed sądem, nie podnosząc zarzutu braku jurysdykcji danego sądu, dany sąd uzyskuje jurysdykcję⁽¹²⁵⁾. W sprawach świadczeń alimentacyjnych jurysdykcję posiadają sądy państwa, którego obywatelstwo mają obie strony wyłącznie jeżeli na mocy przepisów zawartych w rozporządzeniu ani na mocy konwencji lugańskiej z 2007 r. żaden sąd nie ma jurysdykcji⁽¹²⁶⁾. W wyjątkowych przypadkach sąd w państwie członkowskim, które ma wystarczający związek ze sprawą, może przyjąć jurysdykcję, jeżeli żaden inny sąd państwa członkowskiego nie posiada jurysdykcji i jeżeli nie ma możliwości właściwego wszczęcia postępowania w państwie trzecim⁽¹²⁷⁾.

7.4.4. Zmiana orzeczeń w sprawie świadczeń alimentacyjnych – art. 8

Po wydaniu orzeczenia w państwie członkowskim lub w państwie będącym stroną konwencji haskiej z 2007 r., w którym wierzyciel alimentacyjny ma miejsce zwykłego pobytu, dłużnik alimentacyjny nie może wszcząć postępowania w celu zmiany lub zastąpienia orzeczenia w żadnym innym państwie członkowskim, dopóki wierzyciel alimentacyjny ma nadal miejsce zwykłego pobytu w państwie, w którym wydano orzeczenie. Ograniczenie to podlega wielu wyjątkom, w szczególności jeżeli na mocy rozporządzenia strony na podstawie umowy dotyczącej wyboru sądu wybrały jurysdykcję tego innego państwa lub jeżeli wierzyciel alimentacyjny poddał się jurysdykcji sądów tego innego państwa członkowskiego.

(125) Artykuł 5.

(126) Artykuł 6.

(127) Artykuł 7.

7.4.5. Zawisłość sprawy – art. 12

Jeżeli przed sądami różnych państw członkowskich wszczęto postępowania o to samo roszczenie między tymi samymi stronami, sprawę przejmuje sąd, przed którym wytoczono powództwo wcześniej, jeżeli ma jurysdykcję, a sąd, przed którym wytoczono powództwo później, zawiesza z urzędu postępowanie do czasu ustalenia jurysdykcji sądu, który wszczął postępowanie jako pierwszy, w której to chwili stwierdza brak swojej jurysdykcji na rzecz tego sądu.

7.5. Prawo właściwe – art. 15

Jak wspomniano, rozporządzenie stosuje postanowienia fakultatywnego protokołu haskiego z 2007 r., który przyjęły wszystkie państwa członkowskie oprócz Zjednoczonego Królestwa i Danii. Postanowienia protokołu przedstawiono w skrócie w poniższej ramce:

Prawo właściwe reguluje prawo w odniesieniu do wszystkich zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa; zobowiązanie wobec dziecka jest niezależne od tego, czy rodzice są małżeństwem⁽¹²⁸⁾. Zastosowanie może mieć każde prawo, nawet jeżeli jest to prawo państwa, które nie jest umawiającą się stroną protokołu⁽¹²⁹⁾.

Ogólna zasada polega na tym, że o ile nie określono inaczej, prawem właściwym jest prawo państwa, w którym wierzyciel alimentacyjny ma miejsce zwykłego pobytu⁽¹³⁰⁾. Jeżeli wierzyciel nie może na mocy tego prawa uzyskać świadczeń alimentacyjnych od dłużnika

(128) Artykuł 1 protokołu haskiego.

(129) Artykuł 2 protokołu haskiego.

(130) Artykuł 3 protokołu haskiego.

w zobowiązaniach między rodzicami i dziećmi oraz ogólnie na rzecz osób poniżej dwudziestego pierwszego roku życia, stosuje się prawo państwa sądu orzekającego. Również w odniesieniu do tego rodzaju zobowiązań, jeżeli wierzyciel wytoczył powództwo przed sądem państwa, w którym dłużnik ma miejsce zwykłego pobytu, stosuje się prawo państwa sądu orzekającego, z wyjątkiem sytuacji, w których wierzyciel nie może na mocy tego prawa uzyskać świadczeń alimentacyjnych od dłużnika. W takim przypadku prawem właściwym będzie prawo państwa, w którym wierzyciel ma miejsce zwykłego pobytu⁽¹³¹⁾.

W przypadkach alimentów dla małżonka lub w przypadkach świadczeń alimentacyjnych między byłymi małżonkami lub stronami unieważnionego małżeństwa, jeżeli jedna strona wyrazi sprzeciw wobec zastosowania prawa państwa, w którym wierzyciel ma miejsce zwykłego pobytu i jeżeli prawo innego państwa ma ściślejszy związek z ich małżeństwem, w szczególności prawo państwa ostatniego wspólnego miejsca zwykłego pobytu małżonków, zastosowanie ma prawo tego innego państwa⁽¹³²⁾.

Istnieją przepisy umożliwiające stronom porozumienie się co do wyznaczenia prawa właściwego, zarówno w odniesieniu do konkretnego postępowania, które zostało już wszczęte lub które wkrótce ma zostać wszczęte, jak i ogólnie⁽¹³³⁾. W przypadku ogólnego wyznaczenia prawa właściwego można wybrać jedno z następujących praw:

- prawo państwa, którego obywatelem jest jedna ze stron;
- prawo państwa, w którym jedna ze stron ma miejsce zwykłego pobytu

w każdym przypadku w chwili wyboru;

(131) Artykuł 4 protokołu haskiego.

(132) Artykuł 5 protokołu haskiego.

(133) Artykuł 7 protokołu haskiego.

- prawo wybrane przez strony jako właściwe dla ich stosunków majątkowych lub dla ich rozvodu lub separacji prawnej lub prawo stosowane już do takich spraw przez organ, przed którym wytoczono powództwo⁽¹³⁴⁾.

Każda umowa dotycząca wyznaczenia prawa właściwego musi być podpisana przez obie strony i musi mieć formę pisemną lub zostać utrwalona w inny sposób, tak by istniała możliwość późniejszego dostępu do informacji w niej zawartych.

Podobnie jak w przypadku wyboru sądu niemożliwe jest wybranie prawa właściwego dotyczącego zobowiązań alimentacyjnych wobec osoby, która nie ukończyła osiemnastego roku życia; dotyczy to również osoby dorosłej, która ze względu na zaburzenia lub ograniczenia swych zdolności osobistych, nie jest w stanie zadbać o swoje interesy⁽¹³⁵⁾.

Prawo właściwe reguluje różne aspekty świadczeń alimentacyjnych, w tym to, czy i w jakim zakresie należy się świadczenie alimentacyjne, roszczenia wstecz, podstawę obliczania należnej kwoty i jej indeksacji, termin przedawnienia sprawy lub termin wniesienia powództwa oraz zakres obowiązku alimentacyjnego dłużników, gdy instytucja publiczna dochodzi zwrotu świadczeń wypłaconych wierzycielowi zamiast świadczeń alimentacyjnych⁽¹³⁶⁾.

Protokół obejmuje przepisy szczegółowe dotyczące zastosowania przepisów w odniesieniu do państw posiadających większą liczbę systemów prawnych oraz do UE i innych organizacji o takim charakterze⁽¹³⁷⁾. Protokół obowiązuje te państwa członkowskie UE, które chcą być nim związane.

(134) Artykuł 8 ust. 1 protokołu haskiego.

(135) Artykuł 8 ust. 2–5 protokołu haskiego.

(136) Artykuł 11 protokołu haskiego.

(137) Artykuły 15–17, 24 i 26 protokołu haskiego.

7.6. Uznawanie i wykonywanie

7.6.1. Kontekst ogólny

Istnieją dwie oddzielne procedury uznawania i wykonywania orzeczeń dotyczących zobowiązań alimentacyjnych w zależności od tego, czy dane państwo członkowskie jest związane protokołem haskim z 2007 r. czy nie jest nim związane.

7.6.2. Państwa członkowskie będące stronami protokołu

W przypadku wydania orzeczenia w sprawie świadczenia alimentacyjnego przez państwo członkowskie, które jest związane protokołem haskim z 2007 r., orzeczenie musi zostać uznawane w innym państwie członkowskim bez konieczności przeprowadzania specjalnego postępowania oraz bez możliwości sprzeciwienia się jego uznaniu. Orzeczenie wydane w państwie członkowskim związanym protokołem haskim z 2007 r. oraz podlegające wykonaniu w tym państwie podlega wykonaniu w innym państwie członkowskim bez konieczności uzyskania stwierdzenia wykonalności. Jeżeli dłużnik alimentacyjny nie wdał się w spór, istnieje ograniczone prawo do ubiegania się o ponowne zbadanie orzeczenia w państwie członkowskim, w którym wydano orzeczenie. Wykonanie może zostać zrealizowane po sporządzeniu odpisu orzeczenia wraz z wyciągiem z orzeczenia, którego wzór znajduje się w załączniku I do rozporządzenia, oraz w stosownych przypadkach dokumentu wskazującego kwotę zaległych płatności należnych świadczeń alimentacyjnych. Może istnieć konieczność dostarczenia tłumaczenia treści formularza na odpowiedni język urzędowy państwa członkowskiego wykonania. Po wydaniu takiego dokumentu organy w państwie członkowskim wykonania mają prawo do odmówienia lub ograniczenia wykonania orzeczenia, jak określono w art. 21.

7.6.3. Państwa członkowskie niebędące stronami protokołu

Jeżeli orzeczenie zostało wydane w państwie członkowskim niebędącym stroną protokołu haskiego z 2007 r. (w Zjednoczonym Królestwie i Danii), ponownie uznanie nie wymaga przeprowadzenia specjalnego postępowania w innym państwie członkowskim. Państwo członkowskie, w którym wystąpiono o uznanie, może odmówić uznania orzeczenia podlegającego wykonaniu wydanego w państwie członkowskim niezwiązanym protokołem haskim z 2007 r. – w takim przypadku konieczne jest przedstawienie stwierdzenia wykonalności w tym państwie. Procedura ta jest pod każdym względem taka sama, jak procedura stosowana w pierwotnym rozporządzeniu Bruksela I⁽¹³⁸⁾. Należy jednak przestrzegać szczegółowych terminów: o ile nie jest to możliwe z powodu nadzwyczajnych okoliczności, stwierdzenie wykonalności wydaje się nie później niż w ciągu 30 dni od spełnienia warunków w zakresie ubiegania się o nie. Sąd, do którego wniesiono środek zaskarżenia przeciwko temu stwierdzeniu, musi rozstrzygnąć sprawę w terminie 90 dni od jej wniesienia, chyba że nie jest to możliwe z powodu nadzwyczajnych okoliczności⁽¹³⁹⁾.

7.6.4. Dokumenty urzędowe i ugody sądowe⁽¹⁴⁰⁾ – art. 48

Dokumenty urzędowe i ugody sądowe wykonalne w państwie członkowskim wydania uznaje się i wykonuje w innych państwach członkowskich w taki sam sposób jak orzeczenia sądowe. Właściwy organ państwa członkowskiego pochodzenia może wydać wyciąg z takiej ugody sądowej lub z takiego

(138) Zob. także pkt. 2.2.6 powyżej.

(139) Artykuł 30.

(140) Zob. definicje w art. 2.

dokumentu urzędowego przy użyciu odpowiednich formularzy, których wzory znajdują się w załącznikach do rozporządzenia.

7.7. Pomoc prawna i zwolnienie z kosztów – art. 44–47

Rozporządzenie umożliwia stronom w sprawach o alimenty uzyskanie pomocy prawnej na rzecz skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. W sprawach, w których wnioski zostały złożone za pośrednictwem organów centralnych na mocy rozporządzenia, wezwane państwo członkowskie powinno udzielić pomocy prawnej każdemu wnioskodawcy, który ma miejsce pobytu w wzywającym państwie członkowskim. Powyższe nie będzie miało zastosowania, jeżeli w jakimś takim państwie pomoc nie jest niezbędna do umożliwienia stronom udziału w sprawie oraz jeżeli organ centralny bezpłatnie gwarantuje takie usługi.

Wezwane państwo członkowskie zapewnia bezpłatną pomoc prawną w przypadku wszystkich wniosków złożonych przez wierzyciela za pośrednictwem organu centralnego, dotyczących zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunku między rodzicami i dziećmi w wieku poniżej 21 lat. Jednakże właściwy organ wezwanego państwa członkowskiego może odmówić przyznania bezpłatnej pomocy prawnej w przypadku wniosków dotyczących uzyskania lub zmiany orzeczenia dotyczącego zobowiązania alimentacyjnego, jeżeli uzna, że wniosek lub wniesiony środek zaskarżenia są w swej istocie w sposób oczywisty pozbawione podstaw.

Zakres udzielanej stronom pomocy prawnej nie może być mniejszy od zakresu pomocy dostępnej stronom w odpowiednich sprawach o charakterze krajowym. Pomoc prawna oznacza pomoc niezbędną w celu

zapoznania się przez strony ze swoimi prawami i dochodzenia tych praw oraz zagwarantowania, że ich wnioski, złożone za pośrednictwem organów centralnych lub bezpośrednio do właściwych organów, będą rozpatrywane w sposób pełny i skuteczny. Obejmuje ona, –

- poradę przed sporną;
- pomoc przy wniesieniu sprawy do organu lub sądu oraz reprezentowanie przed sądem;
- zwolnienie z kosztów postępowania i kosztów związanych z wynagrodzeniem osób wyznaczonych do dokonywania czynności w trakcie postępowania lub pomoc dotyczącą pokrycia tych kosztów;
- jeżeli strona przegrywająca jest obciążana kosztami strony przeciwnej, jeżeli korzystający z pomocy prawnej przegra proces — pokrycie kosztów poniesionych przez stronę przeciwną, jeżeli koszty byłyby pokryte, gdyby korzystający z tej pomocy miał zwykle miejsce pobytu na terytorium państwa członkowskiego, w którym mieści się sąd;
- tłumaczenie ustne;
- tłumaczenie przedłożonych przez korzystającego z pomocy prawnej dokumentów wymaganych przez sąd lub przez właściwy organ, które to dokumenty są niezbędne dla rozstrzygnięcia sporu;
- koszty podróży, jakie ma ponieść korzystający z pomocy prawnej, gdy zachodzi konieczność osobistego stawienia się w sądzie osób związanych z przedstawianiem sprawy korzystającego z tej pomocy, na podstawie decyzji sądu stanowiącej o tym, że odnośne osoby nie mogą zostać w sposób zadowalający przesłuchane w żaden inny sposób.

Strona, która skorzystała z całkowitej lub częściowej pomocy prawnej w państwie członkowskim, w którym wydano orzeczenie w sprawie świadczeń alimentacyjnych, jest uprawniona do najbardziej przychylnego traktowania w zakresie pomocy prawnej lub najszerszego zwolnienia z kosztów lub

wydatków, jakie przewiduje prawo państwa członkowskiego wykonania. Strona, która uczestniczyła w bezpłatnym postępowaniu przed organem administracyjnym państwa członkowskiego pochodzenia wymienionym w załączniku X do rozporządzenia, jest również uprawniona do przedmiotowej pomocy oraz zwolnienia, pod warunkiem że przedstawi ona w państwie członkowskim wykonania dokument wystawiony przez właściwy organ tego państwa, stwierdzający, że spełnia warunki finansowe niezbędne do uzyskania niezbędne do uzyskania w całości lub części z pomocy prawnej lub ze zwolnienia z kosztów lub wydatków. Takie organy właściwe wymienione są w załączniku XI do rozporządzenia⁽¹⁴¹⁾.

Pomoc prawna może być przyznana na mocy przepisów krajowych (w tym w odniesieniu do warunków badania środków finansowych lub badania zasadności wniosku) w przypadkach, w których nie jest przyznana na mocy rozporządzenia⁽¹⁴²⁾. Na mocy przepisów postanowienia pomoc prawna ma być dostępna nie tylko w odniesieniu do postępowań sądowych, ale również w przypadkach, w których orzeczenia i postępowania dotyczące przyznania lub wykonania świadczeń alimentacyjnych są wydawane lub prowadzone przez inne organy w związku z postępowaniem przed takimi organami⁽¹⁴³⁾.

7.8. Organy centralne – art. 49–63

W rozporządzeniu organom centralnym ustanowionym przyznano szerszy zakres zadań niż w przypadku innych instrumentów dotyczących zobowiązań

alimentacyjnych. W szczególności ich zadaniem jest wspieranie wierzycieli alimentacyjnych ubiegających się o wydanie i wykonanie orzeczeń w sprawie świadczeń alimentacyjnych. W każdym państwie członkowskim ustanowiono co najmniej jeden organ centralny; jeżeli w danym państwie obowiązuje więcej niż jeden system prawny lub jeżeli dane państwo posiada wiele jednostek terytorialnych, państwo to może wyznaczyć więcej niż jeden organ centralny⁽¹⁴⁴⁾. Zadania organów centralnych są szczegółowo określone w rozporządzeniu⁽¹⁴⁵⁾. Organy centralne mogą podejmować konieczne środki lub ułatwiać ich wszczęcie aby udzielić wsparcia wierzycielom alimentacyjnym w celu zabezpieczenia płatności należnych kwot, w tym pomóc w ustalaniu miejsca pobytu dłużników i – w stosownych przypadkach – wyszukiwaniu informacji dotyczących ich dochodów, majątku i rachunków bankowych. Przy wykonywaniu swoich zadań organy centralne mają współpracować ze sobą oraz przekazywać wnioski i informacje do odpowiednich organów, w tym do sądów. Organy centralne nie mogą pobierać opłat za swoje usługi⁽¹⁴⁶⁾. Zadania organów centralnych mogą w zakresie, w jakim zezwala na to prawo danego państwa członkowskiego, być wykonywane przez instytucje publiczne lub inne instytucje podlegające nadzorowi właściwych organów tego państwa członkowskiego.

(141) Zob. Dz.U. L 293 z 11.11.2011, s. 24. Zob. także w odniesieniu do Danii: Dz.U. L 251 z 21.9.2013, s. 1.

(142) Zob. art. 47 ust. 1.

(143) Zob. definicja „sądu” w art. 2 ust. 2; organy objęte definicją „sądu” powinny być wymienione w załączniku X.

(144) Artykuł 49 ust. 2.

(145) Zob. art. 50 i 51

(146) Zob. rozdział VII rozporządzenia ogólnie w odniesieniu do uprawnień i zadań organów centralnych.

Dziedziczenie

8.1. Kontekst i cele rozporządzenia w sprawie dziedziczenia⁽¹⁴⁷⁾

Ze względu na to, że coraz więcej obywateli Unii Europejskiej korzysta ze swojego prawa podstawowego do przemieszczania się i osiedlania się w państwach członkowskich innych niż państwo pochodzenia lub do nabywania tam majątku, konieczne stało się uwzględnienie potrzeby wprowadzenia ram prawnych na rzecz szybszego, łatwiejszego i tańszego postępowania w obszarze transgranicznych spraw spadkowych. Zatem na posiedzeniu Rady Europejskiej w Brukseli w 2009 r. postanowiono, że w ramach programu sztokholmskiego wzajemne uznawanie nakazów i innych środków należy rozszerzyć na sprawy spadkowe i testamenty, które zostały wyłączone ze wcześniejszych instrumentów.

W odpowiedzi Komisja Europejska podjęła odpowiednie działania, przedstawiając wniosek dotyczący rozporządzenia w tej sprawie, który został przyjęty przez Parlament Europejski i Radę w lipcu 2012 r. Chociaż rozporządzenie ma zastosowanie do dziedziczenia po osobach, które zmarły w dniu lub po dniu 17 sierpnia 2015 r., będzie ono również miało skutki w odniesieniu do wyboru prawa właściwego dla dziedziczenia i rozrządzeń na wypadek śmierci dokonanych przed tą datą, o ile spełniają one warunki ustanowione w rozporządzeniu⁽¹⁴⁸⁾. Jak w przypadku innych instrumentów

współpracy sądowej w sprawach cywilnych, wspomniane rozporządzenie nie ma zastosowania do Danii. Zjednoczone Królestwo i Irlandia również nie uczestniczą w jego stosowaniu.

Główne cele rozporządzenia są następujące:

- poprawienie pewności prawa i przewidywalności jurysdykcji sądów w sprawach spadkowych, w tym przez zapewnienie, aby obywatele, którzy sporządzają testament, mogli wybrać prawo właściwe dla dziedziczenia po nich, co również może wpłynąć na to, który sąd będzie miał jurysdykcję;
- zapewnienie jasności co do tego, które prawo będzie właściwe dla dziedziczenia, w szczególności jeżeli osoba, której majątku sprawa dotyczy, jest związana z więcej niż jednym państwem członkowskim;
- umożliwienie sporządzania umów dotyczących spadku z wyraźnym wskazaniem ich zakresu zastosowania i skutku, mając na względzie prawo stosowane do regulowania tych umów;
- zapewnienie, aby tożsamość i uprawnienia osób odpowiedzialnych za zarządzanie spadkiem osoby zmarłej były jasno określone oraz aby ich uprawnienia były uznawane i wykonywane w państwach członkowskich innych niż ich państwo pochodzenia;
- zapewnienie, aby orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim były uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania;
- zapewnienie, aby dokumenty urzędowe dotyczące dziedziczenia miały skuteczność umożliwiającą im osiągnięcie takich samych skutków w innych państwach członkowskich, jak w państwie, w którym zostały sporządzone i poświadczone lub zarejestrowane; oraz

(147) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego. Należy zauważyć, że, oprócz Danii, rozporządzenie to nie jest wiążące dla Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, które nie zdecydowały się na jego przyjęcie.

(148) Zob. art. 83.

- utworzenie przepisów w odniesieniu do fakultatywnego europejskiego poświadczenia spadkowego, w którym wyraźnie będzie wskazane, kto jest uprawniony do dziedziczenia spadku i kto jest upoważniony do zarządzania spadkiem lub wykonania testamentu.

System spadkowy określony w rozporządzeniu ma również tę potencjalną zaletę, że wspiera „jednolite” podejście do dziedziczenia, co oznacza, że system ten dotyczy całego spadku i nie sprzyja podziałom na poszczególne rodzaje majątku, głównie na nieruchomości i ruchomości, charakteryzującym systemy spadkowe w niektórych państwach członkowskich.

Przykłady

Pan JMB z Portugalii od wielu lat mieszka i pracuje w Brukseli, ale w końcu zamierza wrócić do Portugalii. Posiada majątek i inwestycje w Portugalii i w Brukseli oraz domek letniskowy na wsi we Francji. Jego żona i rodzina mieszkają z nim w Brukseli. Jeżeli nie sporządził testamentu obejmującego wybór prawa właściwego, powstaną pytania dotyczące tego, które prawo jest właściwe dla dziedziczenia jego majątku i które sądy/organy są właściwe do orzekania w tej sprawie. Jeżeli sporządził testament i, powiedzmy, umarłby nagle we Francji, powstaną pytania dotyczące konsekwencji takiej sytuacji w odniesieniu do dziedziczenia spadku po nim.

Kolejny przykład

Pani K ma niderlandzkie pochodzenie i przez kilka lat pracowała w Niemczech. Nie ma dzieci, ale ma partnerkę (w ramach związku partnerskiego/małżeństwa osób tej samej płci). Wkrótce przejdzie na emeryturę i zamierza przeprowadzić się wraz ze swoją partnerką do nowo nabytej willi w Andaluzji, ale zamierza zachować swoje interesy i prawa do użytkowania nieruchomości w Niderlandach. Sporządziła testament w Niderlandach, który zgodnie z jej wolą powinien regulować

wszystkie kwestie dotyczące należących do niej nieruchomości i dla którego prawem właściwym jest prawo niderlandzkie. Taki stan rzeczy jest nie do przyjęcia w ramach hiszpańskiego systemu prawnego –co się stanie w przypadku jej śmierci?

8.2. Jurysdykcja w sprawach dotyczących dziedziczenia

8.2.1. Podstawowa zasada ogólna i jej wersje – art. 4–9

Ogół spraw dotyczących spadku będzie podlegał jurysdykcji sądów państwa członkowskiego, w którym zmarły miał swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci. Od tej zasady jest wiele wyjątków, w szczególności w odniesieniu do właściwości sądu i wyboru prawa właściwego. Jeżeli do regulowania dziedziczenia po sobie zmarły wybrał prawo państwa, którego obywatelstwo posiadał w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci, „zainteresowane strony” mogą wybrać sądy tego państwa jako posiadające jurysdykcję wyłączną. Należy zauważyć, że tym przypadkiem zmarły nie jest jedną z zainteresowanych stron. Dlatego też bezpośredni wybór właściwości sądu dokonany przez zmarłego na przykład w testamencie nie jest objęty tą zasadą. Dokonanie wyboru prawa właściwego w testamencie może jednak mieć skutki dla jurysdykcji w sprawach dotyczących dziedziczenia. Rozporządzenie obejmuje przepisy pomocnicze, zgodnie z którymi sąd lub sądy w państwie członkowskim, którego prawo zostało wybrane przez zmarłego do regulowania dziedziczenia, mogą mieć jurysdykcję z racji wyboru, jak zauważono powyżej, lub jeżeli sąd w państwie członkowskim ostatniego miejsca zwykłego pobytu zmarłego stwierdza brak swojej jurysdykcji na korzyść stron lub jeżeli strony postępowania wyraźnie uznały jurysdykcję sądu, do którego wniesiono sprawę. Ponadto, poza

zastosowaniem powyższych przepisów, jurysdykcja może opierać się na wdaniu się w spór w postępowaniu przez strony, które nie dokonały wyboru właściwości sądu.

8.2.2. Znaczenie terminu „sąd” – art. 3 ust. 2

Niezwykle istotną cechą rozporządzenia jest to, że zawarta w nim definicja „sądu” jest znacznie szersza niż znaczenie nadawane zwykle temu terminowi w instrumentach prawa cywilnego UE. Oprócz organów sądowych właściwych do orzekania w sprawach spadkowych termin ten obejmuje inne organy oraz przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych, którzy wykonują funkcje sądowe lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub działają pod kontrolą organu sądowego. Takie inne organy lub przedstawiciele zawodów prawniczych muszą również zapewnić gwarancje bezstronności w wykonywaniu tych funkcji, a ich decyzje będące przedmiotem zaskarżenia do organu sądowego lub ponownego rozpoznania przez organ sądowy powinny również mieć moc i skutek podobne do orzeczeń organów sądowych w takich sprawach. Państwa członkowskie muszą informować Komisję Europejską o tym, które organy i którzy przedstawiciele zawodów prawniczych w ich państwie spełniają opisane wymogi.

8.2.3. Jurysdykcja – dalsze przepisy – art. 10 i 11

Sądy państwa członkowskiego mogą mieć jurysdykcję w sprawach dotyczących dziedziczenia majątku osoby, której miejscem zwykłego pobytu w chwili śmierci nie jest państwo członkowskie Unii Europejskiej, jeżeli składniki majątku spadkowego zmarłego znajdują się w tym państwie i zmarły miał w chwili śmierci obywatelstwo tego państwa lub w przypadku,

gdy nie zachodzi ta okoliczność, zmarły miał wcześniej miejsce zwykłego pobytu w tym państwie przez okres, który zakończył się nie więcej niż pięć lat przed wniesieniem sprawy do sądu. W przypadku gdy żaden sąd w państwie członkowskim nie ma jurysdykcji na tej podstawie, sądy państwa członkowskiego, w którym znajdują się składniki majątku, będą jednak miały jurysdykcję do orzekania w sprawach dotyczących tych składników majątku.

Istnieje także zasada awaryjna stosowana w ostateczności, w przypadku gdy na mocy tych przepisów żaden sąd państwa członkowskiego nie ma jurysdykcji; w takiej sytuacji sądy państwa członkowskiego, w drodze wyjątku, będą miały jurysdykcję w sprawach dotyczących dziedziczenia, jeżeli wszczęcie postępowania nie byłoby możliwe w państwie trzecim, z którym sprawa jest ściśle związana. Ten przepis dotyczący jurysdykcji koniecznej powinien zapewniać, aby zawsze dostępny był sąd państwa członkowskiego na potrzeby orzekania w sprawach spadkowych.

8.2.4. Jurysdykcja w sprawach związanych z przyjęciem lub odrzuceniem spadku – art. 13

Kolejny istotny przepis w rozporządzeniu określa jurysdykcję, w przypadku, w którym osoba, na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia, składa przed sądem oświadczenie o jednej z następujących sytuacji:

- przyjęciu lub odrzuceniu spadku;
- przyjęciu lub odrzuceniu zapisu lub udziału obowiązkowego;
- ograniczeniu odpowiedzialności tej osoby za zobowiązania ciążące na majątku osoby zmarłej.

Na podstawie tego przepisu sądami posiadającymi jurysdykcję są sądy państwa członkowskiego, w którym osoba składająca oświadczenie ma miejsce zwykłego pobytu, o ile na mocy prawa tego państwa członkowskiego takie oświadczenie może być złożone przed sądem.

8.2.5. Składniki majątku znajdujące się w państwie trzecim – art. 12

W przypadku gdy majątek zmarłego obejmuje składniki majątku znajdujące się w państwie trzecim, tj. państwie niebędącym państwem członkowskim Unii Europejskiej lub, jak w przypadku Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa, państwie członkowskim, które nie jest związane rozporządzeniem, sąd, do którego wniesiono sprawę spadkową, może, na wniosek strony postępowania, zdecydować o nieorzekaniu w odniesieniu do jakiegokolwiek składnika lub jeżeli można oczekiwać, że jego orzeczenie odnoszące się do tego składnika nie będzie uznane i wykonane lub jeżeli nie zostanie stwierdzona jego wykonalność w tym określonym państwie trzecim. W praktyce w takich przypadkach oznacza to, że w odniesieniu do tych składników majątku trzeba będzie wszcząć oddzielne postępowanie w państwie trzecim, w którym dane składniki się znajdują. Zasada ta nie narusza żadnego z praw stron do ograniczenia zakresu postępowania na podstawie przepisów prawa państwa członkowskiego sądu, w którym wniesiono sprawę.

8.3. Prawo właściwe

8.3.1. Prawo właściwe – zakres stosowania – art. 23

Prawu właściwemu dla dziedziczenia określonego zgodnie z przedstawionymi w rozporządzeniu przepisami podlega ogół spraw dotyczących spadku i każde takie prawo ma zastosowanie, niezależnie od tego, czy jest prawem

państwa członkowskiego. W szczególności na podstawie tego prawa określa się następujące kwestie:

- przyczyny, czas i miejsce otwarcia spadku;
- ustalanie beneficjentów, ich udziałów w spadku oraz prawa spadkowe pozostającego przy życiu małżonka lub partnera;
- zdolność do dziedziczenia;
- wydziedziczenie i niegodność dziedziczenia;
- przejście składników majątku i praw oraz obowiązków wchodzących w skład spadku na spadkobierców i na zapisobierców;
- uprawnienia zarządców spadku w odniesieniu do zarządzania spadkiem, w szczególności dotyczące sprzedaży i zaspokojenia wierzycieli;
- odpowiedzialność za długi;
- które części spadku są rozrządalne, udziały obowiązkowe i ograniczenia dotyczące rozrządzania oraz inne roszczenia wobec majątku spadkowego lub spadkobierców;
- obowiązki zwrotu lub zaliczenia darowizn, przekazanych przez zmarłego, i zapisów przy określaniu udziałów należnych beneficjentom; oraz
- podział spadku.

8.3.2. Prawo właściwe – zasada ogólna – art. 21

W przeciwieństwie do przepisu dotyczącego jurysdykcji i jeżeli przepisy rozporządzenia nie stanowią inaczej, prawem właściwym dla dziedziczenia jest prawo państwa – należy zauważyć, że nie chodzi o państwo członkowskie – w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci. W przypadku gdy jasno wynika, że zmarły był bliżej związany

z państwem innym niż państwo, którego prawo byłoby właściwe na mocy wspomnianego przepisu, np. z państwem, w którym zmarły miał wcześniej miejsce zwykłego pobytu lub którego obywatelstwo posiada lub w którym miał miejsce zamieszkania, wówczas prawem właściwym jest prawo tego państwa.

8.3.3. Prawo właściwe – wybór prawa – art. 22

Jeżeli chodzi o regulację spraw spadkowych, każda osoba może wybrać wyłącznie prawo państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci. Jeżeli dana osoba posiada więcej niż jedno obywatelstwo, wówczas podobnie może wybrać prawo każdego państwa, którego obywatelstwo posiada ⁽¹⁴⁹⁾. Wybór prawa musi być dokonany w sposób wyraźny przez oświadczenie lub, w innym przypadku, musi wynikać z postanowień rozrządzenia na wypadek śmierci, tj. z testamentu lub z innego dokumentu testamentowego. Wszelkie kwestie dotyczące ważności materialnej aktu, w którym wyrażono wybór prawa, podlegają prawu, które rzekomo zostało wybrane. Testator może zmienić lub odwołać wybór prawa w ten sam sposób, co w przypadku każdego rozrządzenia na wypadek śmierci. Ten ostatni przepis daje obywatelom ograniczoną wolność do odzwierciedlenia zmian zachodzących z upływem lat w ich życiu osobistym, w szczególności jeżeli, jak często ma to miejsce, po przejściu na emeryturę określona osoba decyduje się na przeprowadzkę do państwa członkowskiego innego niż państwo, w którym mieszkała w okresie aktywności zawodowej.

(149) Kwestia uznania danej osoby za obywatela danego państwa znajduje się poza zakresem stosowania niniejszego rozporządzenia i podlega prawu krajowemu, w tym – w stosownych przypadkach – konwencji międzynarodowej, przy pełnym poszanowaniu ogólnych zasad Unii Europejskiej.

8.3.4. Inne przepisy dotyczące prawa właściwego – art. 24 i 25

Istnieją różne dalsze przepisy dotyczące prawa właściwego dla dopuszczalności i ważności materialnej rozrządzenia na wypadek śmierci – tj. testamentów i innych pism testamentowych – oraz dla dopuszczalności i ważności materialnej umów dotyczących spadku sporządzonych za życia zmarłej osoby – zwanych w niektórych systemach prawnych rozrządzeniami na wypadek śmierci między żyjącymi – oraz skutków tych umów pomiędzy stronami. Takie rozrządzenia i umowy podlegają, w przypadku niedokonania wyboru, prawu, które byłoby właściwe dla dziedziczenia po zmarłym przekazującym spadek, gdyby umarł on w dniu dokonania rozrządzenia lub zawarcia umowy. Strony mogą dokonywać wyboru prawa na tej samej podstawie, na której ⁽¹⁵⁰⁾ wybór ten może zostać dokonany ogólnie w odniesieniu do dziedziczenia.

8.3.5. Ważność materialna rozrządzeń na wypadek śmierci i umów o spadek – art. 26

Kwestie regulowane w odniesieniu do ważności materialnej obejmują:

- zdolność testatora do dokonania rozrządzenia;
- przeszkody uniemożliwiające dokonanie rozrządzenia na korzyść pewnej osoby lub pewnych osób lub uniemożliwiające otrzymanie majątku od pewnej osoby lub od pewnych osób przez dokonanie takiego rozrządzenia;
- dopuszczalność przedstawicielstwa do celów dokonania rozrządzenia;
- interpretację rozrządzenia;

(150) Zob. poprzedni akapit.

- czynniki wpływające na zgodę lub zamiar osoby dokonującej rozrządzenia, takie jak oszustwo.

8.3.6. Ważność formalna rozrządzeń na wypadek śmierci i umów o spadek – art. 27

Rozrządzenie majątku na wypadek śmierci lub umowa o spadek oraz zmiana lub odwołanie takiego rozrządzenia lub takiej umowy są ważne pod względem formy, jeżeli ich forma jest zgodna z wymogami jednego z następujących praw, mianowicie z prawem państwa – należy ponownie zauważyć, że nie chodzi o państwo członkowskie –

- w którym dokonano rozrządzenia lub zawarto umowę;
- obywatelstwa, miejsca zamieszkania lub miejsca zwykłego pobytu testatora lub co najmniej jednej osoby, której umowa dotyczy, w chwili śmierci lub w chwili dokonania rozrządzenia lub zawarcia umowy;
- w którym położona jest nieruchomość, w przypadku, gdy rozrządzenie lub umowa dotyczy takiej nieruchomości.

W odniesieniu do miejsca zamieszkania testatora lub jakiegokolwiek osoby, której umowa dotyczy, fakt, czy dana osoba ma miejsce zamieszkania w określonym państwie, ustala się na podstawie prawa tego państwa.

8.3.7. Wyznaczanie zarządcy majątku zmarłego oraz uprawnienia tego zarządcy

Istnieją szczególne przepisy dotyczące sytuacji, w których sąd posiadający jurysdykcję w sprawach dotyczących dziedziczenia na mocy rozporządzenia ma obowiązek zgodnie z przepisami własnego prawa wyznaczenia zarządcy

spadku zmarłego, ale prawem właściwym dla dziedziczenia jest prawo zagraniczne. W takiej sytuacji sąd może wyznaczyć na zarządcę zgodnie z przepisami własnego prawa osobę, która byłaby uprawniona na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia do wykonania testamentu lub do zarządzania spadkiem zmarłego. Jeżeli na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia zarządca byłby beneficjentem i jeżeli istnieje konflikt interesów między beneficjentami lub z wierzycielami spadku lub jeżeli beneficjenci nie zgadzają się co do zarządzania spadkiem lub jeżeli ze względu na charakter składników majątku zarządzanie spadkiem jest złożone, sąd może wyznaczyć, w przypadku gdy jest to wymagane w przepisach jego własnego prawa, neutralnego zarządcę spadku. Uprawnieniami takiego zarządcy są uprawnienia dostępne na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia wykonywane zgodnie ze szczególnymi warunkami określonymi w sądzie. Zarządca będzie musiał jednak wykonywać powierzone mu zadania i uprawnienia zgodnie z prawem oraz procedurami na podstawie prawa właściwego dla dziedziczenia.

8.3.8. Inne przepisy dotyczące prawa właściwego – art. 30–33

- Istnieją przepisy dotyczące w szczególności właściwości niektórych przepisów szczegółowych dla dziedziczenia w związku z określonym rodzajem nieruchomości i innymi składnikami majątku oraz przedsiębiorstwami. Jeżeli prawo państwa, w którym znajdują się te składniki majątku lub nieruchomości, obejmuje szczególne przepisy nakładające ograniczenia w odniesieniu do ich dziedziczenia, wówczas przepisy te będą miały zastosowanie bez względu na prawo właściwe dla dziedziczenia. Celem tego przepisu jest zapewnienie ochrony dziedziczenia w odniesieniu do przedsiębiorstw rodzinnych i innych

przedsiębiorstw, które na podstawie prawa określonego państwa są szczególnie traktowane⁽¹⁵¹⁾.

- Istnieją szczególne przepisy dotyczące przypadków, w których dana osoba powołuje się na prawo rzeczowe, przysługujące jej zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia, a to prawo rzeczowe nie jest znane prawu państwa członkowskiego, w którym na nie się powołano. W takim przypadku prawo to podlega dostosowaniu do najbardziej odpowiadającego mu prawa rzeczowego przewidzianego w prawie tego państwa. Należy uwzględnić cele i interesy, którym służy to konkretne prawo rzeczowe, oraz związane z nimi skutki⁽¹⁵²⁾.
- Istnieją szczególne przepisy dotyczące sytuacji, w których większa liczba osób ginie razem w wyniku jakiejś katastrofy, np. w wypadku drogowym, i dla dziedziczenia po tych osobach właściwe są różne prawa, które przewidują różne przepisy w odniesieniu do takiej sytuacji lub nie przewidują żadnych przepisów. W takiej tragicznej sytuacji, jeżeli nie można ustalić, która z tych osób umarła najwcześniej, przepisy przewidują, że żadna z tych osób nie ma prawa do dziedziczenia po pozostałej lub pozostałych⁽¹⁵³⁾.
- Ponadto, w przypadku śmierci określonej osoby, która nie pozostawia nikogo, kto mógłby odziedziczyć po niej spadek na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia, składniki majątku zmarłego mogą zostać rozrządzone zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym się one znajdują, o ile wszystkie roszczenia wobec spadku mogą zostać zaspokojone⁽¹⁵⁴⁾.

8.3.9. Odesłanie – art. 34

Odesłanie jest technicznym terminem dotyczącym sytuacji, w której stosowanie prawa regulującego sytuację prawną obejmuje stosowanie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego tego prawa, w tym jego przepisów prawa właściwego, a stosowanie tych przepisów skutkuje stosowaniem prawa kolejnego państwa. Może to prowadzić do braku jasności co do tego, które prawo będzie ostatecznie właściwe, a nawet do stosowania prawa państwa, na przykład, w którym dokonano pierwotnego rozrządu lub w którym sporządzono umowę, nawet jeżeli w danym rozrządzeniu lub w danej umowie nie wybrano prawa tego państwa. Ze względu na jego mylący charakter i wiążącą się z nim niepewność dla obywateli bardzo często unika się tego odesłania do prawa innego państwa przez wykluczenie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego tego prawa z prawa właściwego, tak aby tylko prawo materialne miało skutek. Rozporządzenie obejmuje stosowanie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego jedynie w takim zakresie, w jakim prawo, które na mocy rozporządzenia będzie prawem właściwym, jest prawem państwa trzeciego⁽¹⁵⁵⁾. Ogólną zasadą jest to, że prawo właściwe, jeżeli jest nim prawo państwa trzeciego, będzie obejmowało prawo prywatne międzynarodowe tego państwa trzeciego, ale ogranicza się to do sytuacji, których skutkiem jest nadanie w ten sposób właściwości prawu państwa członkowskiego lub prawu innego państwa trzeciego, które stosowałoby prawo własne, innymi słowy bez odesłania do prawa jeszcze kolejnego państwa. Odesłanie jest jednak ogólnie wyłączone w odniesieniu do niektórych praw określonych na podstawie rozporządzenia, mianowicie tych określonych w art. 21 ust. 2 (bliższy związek z państwem, którego prawo jest właściwe), art. 22 (wybór prawa), art. 27 (ważność

(151) Artykuł 30.

(152) Artykuł 31.

(153) Artykuł 32.

(154) Artykuł 33.

(155) Pojęcie „państwa trzecie” obejmuje państwa członkowskie niezwiązane rozporządzeniem, czyli Danię, Irlandię i Zjednoczone Królestwo, zob. pkt 8.2.5.

formalna rozrządzeń na wypadek śmierci), art. 28 lit. b) (ważność formalna przyjęcia lub odrzucenia w przypadkach, w których prawem właściwym jest prawo państwa, w którym osoba składająca oświadczenie ma miejsce zwykłego pobytu) oraz art. 30 (przepisy chroniące przedsiębiorstwa rodzinne i inne przedsiębiorstwa oraz składniki majątku).

8.3.10. Państwa posiadające co najmniej dwa systemy prawne – art. 36

W przypadku gdy prawem, które byłoby właściwe na skutek zastosowania przepisów rozporządzenia, jest prawo państwa składającego się z kilku jednostek terytorialnych, z których każda posiada oddzielne przepisy dotyczące dziedziczenia, istnieją przepisy dotyczące wewnętrznego zastosowania rozporządzenia do takiego państwa w celu określenia, prawo której z różnych jednostek terytorialnych powinno mieć zastosowanie. Jeżeli państwo posiada przepisy wewnętrzne dotyczące prawa właściwego, przepisy te mają zastosowanie w pierwszej kolejności. W przypadku braku takich przepisów w rozporządzeniu określa się, że odniesienia do miejsca zwykłego pobytu zmarłego w państwie są rozumiane jako dotyczące miejsca zwykłego pobytu w obrębie jednostki terytorialnej tego państwa; odniesienie do prawa państwa, którego zmarły miał obywatelstwo, jest rozumiane jako odniesienie do jednostki terytorialnej w obrębie tego państwa, z którą zmarły miał najściślejszy związek; oraz odniesienie do innych elementów jako łączników jest rozumiane jako dotyczące elementów łączących stosowny aspekt dziedziczenia z jednostką terytorialną, z którą utworzył się szczególny związek. Przepisy te mają ogólnie zastosowanie do określania prawa właściwego w państwie posiadającym różne systemy prawne, z wyjątkiem przypadków dotyczących ważności formalnej testamentów określonej w art. 27. W tym celu, jeżeli w zainteresowanym państwie stosującym prawo konkretnej jednostki terytorialnej nie ma przepisów wewnętrznych, odniesienie jest rozumiane jako

dotyczące prawa tej jednostki w państwie, z którą testator lub jakkolwiek osoba związana umową o spadek mieli najściślejszy związek. Oznaczałoby to na przykład, że jeżeli dana osoba sporządziła testament w jednej części takiego państwa, ale miała składniki majątku w innej części, konieczne będzie rozważenie, związek z którą z tych dwóch części jest ściślejszy, uwzględniając wspomniany przepis i przepisy art. 27.

8.4. Uznawanie i wykonywanie

8.4.1. Kontekst i cel

W celu udzielenia wsparcia osobom uczestniczącym w dziedziczeniu optymalizuje się i upraszcza przepisy dotyczące uznawania i wykonywania orzeczeń wydawane w państwach członkowskich oraz umożliwia się skutek takich orzeczeń w państwach członkowskich innych od państwa wydającego te orzeczenia, co dotychczas nie zawsze miało miejsce. Do tego celu termin „orzeczenie” oznacza każde orzeczenie w sprawach dziedziczenia wydane przez sąd państwa członkowskiego, niezależnie od jego nazwy⁽¹⁵⁶⁾, i obejmujące orzeczenia wydane przez urzędników sądowych w sprawach dotyczących kosztów i wydatków.

8.4.2. Przepisy dotyczące uznawania i wykonywania

Przepisy dotyczące uznawania i wykonywania są bardzo podobne do przepisów określonych w rozporządzeniu Bruksela I, do którego niniejszy dokument się odnosi⁽¹⁵⁷⁾.

(156) W odniesieniu do znaczenia terminu „sąd” zob. pkt 8.2.2.

(157) Zob. pkt. 2.2.6.

8.4.3. Dokumenty urzędowe i ugody sądowe

8.4.3.1. Przyjmowanie dokumentów urzędowych – art. 59

Istnieją również bardziej zaawansowane przepisy dotyczące przyjmowania i wykonalności dokumentów urzędowych. Przepisy te zapewniają, aby takie dokumenty przyznane w jednym państwie członkowskim wywoływały w innych państwach członkowskich taki sam skutek jak w państwie członkowskim pochodzenia. Rozporządzenie zawiera również formularz określający skutki dowodowe, jakie dany dokument urzędowy rodzi w państwie członkowskim pochodzenia. Jest to szczególnie ważne w odniesieniu do umów dotyczących dziedziczenia i innych dokumentów, które są bezpośrednio związane ze sprawami spadkowymi i które sporządzono jako dokumenty urzędowe. Dokumenty takie wywołują skutek w innych państwach członkowskich, jeżeli chodzi o ich wartość dowodową, tak długo, dopóki nie jest to sprzeczne z porządkiem publicznym. Również kwestionowania autentyczności dokumentu nie można dokonać w inaczej niż w sądach państwa członkowskiego pochodzenia. W odniesieniu do aktów prawnych lub stosunków prawnych stwierdzonych w dokumencie urzędowym jurysdykcję do kwestionowania określono na podstawie przepisów rozporządzenia.

8.4.3.2. Wykonalność dokumentów urzędowych i ugód sądowych – art. 60–61

Jeżeli dokument urzędowy lub ugoda sądowa są wykonalne w państwie członkowskim pochodzenia, można stwierdzić ich wykonalność w każdym innym państwie członkowskim na wniosek złożony przez każdą z zainteresowanych stron. Procedura sporządzania, odmowy lub uchylania

takiego wniosku jest taka sama jak w przypadku orzeczeń sądów. To samo dotyczy ugód sądowych wykonalnych w państwie członkowskim pochodzenia.

8.5. Europejskie poświadczenie spadkowe – art. 62–73

8.5.1. Kontekst

Ważną innowacją w rozporządzeniu jest utworzenie fakultatywnego europejskiego poświadczenia spadkowego. Wspomniane poświadczenie umożliwi proste i szybkie ustalenie uprawnień zarządców spadku oraz praw spadkobierców i zapisobierców w państwach członkowskich, a także ograniczy czas, wydatki i procedury administracyjne konieczne, aby te uprawnienia i prawa miały skutek w państwach członkowskich innych niż państwo, którego dziedziczenie w szczególności dotyczy. Rozporządzenie obejmuje szczegółowe przepisy dotyczące wniosków o poświadczenie, wydawania poświadczenia, treści poświadczenia i jego skutków oraz dotyczące tego, które organy są upoważnione do wydawania poświadczenia, a także przepisy dotyczące odwołań od decyzji tych organów. Należy odnieść się do szczegółowej treści tych przepisów, która została podsumowana w następujących sekcjach:

8.5.2. Przepisy dotyczące europejskiego poświadczenia spadkowego

Czy korzystanie z poświadczenia jest obowiązkowe? – art. 62

Poświadczenie jest przeznaczone przede wszystkim do wykorzystywania w państwach członkowskich innych niż państwo jego wydania

i korzystanie z niego nie ma być obowiązkowe; poświadczenie nie ma także zastępować dokumentów wydanych na podstawie prawa wewnętrznego tych państw, wykorzystywanych w państwach członkowskich do podobnych celów.

Jakie jest przeznaczenie poświadczenia? – art. 63

Poświadczenie, które nie będzie zastępowało takich dokumentów wewnętrznych państw członkowskich, jest przeznaczone do wykorzystywania przez spadkobierców, zapisobierców i zarządców w celu wykazania ich statusu, uprawnień lub praw oraz przyznania spadkobiercom i zapisobiercom składnika majątku lub składników majątku stanowiących część spadku.

Kto wydaje poświadczenie? – art. 64

Sądy lub inne organy właściwe dla rozpoznawania spraw spadkowych w państwie członkowskim posiadającym jurysdykcję na mocy rozporządzenia.

Takie organy mogą oznaczać notariuszy i inne tego rodzaju organy, które na mocy odpowiedniego prawa krajowego są właściwe dla rozpoznawania spraw spadkowych.

Kto powinien złożyć wniosek o poświadczenie i w jaki sposób należy to zrobić? – art. 65 ust. 1 i 2

Poświadczenie składa którakolwiek z osób będących spadkobiercą, zapisobiercą lub zarządcą spadku; można skorzystać z formularza przyjętego do tego celu ⁽¹⁵⁸⁾.

Jakie informacje należy zawrzeć we wniosku? – art. 65 ust. 3

(158) Formularz wniosku ustanawia Komisja na podstawie procedury określonej w art. 81 rozporządzenia.

Szczegółowe informacje dotyczące zmarłego i wnioskodawcy, przedstawicieli wnioskodawcy, małżonka lub partnera zmarłego oraz informacje dotyczące innych beneficjentów; cel poświadczenia i szczegółowe informacje dotyczące działań podjętych przez zmarłego, w tym informacje dotyczące rozrządzenia, umów dotyczących majątku, które mogą mieć znaczenie dla dziedziczenia, informacje dotyczące odrzucenia spadku i ogólnie informacje, które mogą być użyteczne na potrzeby wydania poświadczenia.

Co następuje po złożeniu wniosku? – art. 66

Organ, który wyda poświadczenie, dokonuje weryfikacji informacji, oświadczeń, dokumentów i innych materiałów dowodowych dostarczonych wraz z poświadczeniem oraz dokonuje niezbędnych do tej weryfikacji ustaleń. W trakcie wspomnianej weryfikacji organ może zwrócić się o dalsze materiały dowodowe, zażądać oficjalnych oświadczeń lub oświadczeń pod przysięgą, poinformować beneficjentów i przesłuchać każdą zaangażowaną osobę oraz przekazać innym organom wydającym informacje dotyczące kwestii mających znaczenie dla dziedziczenia.

Sposób wydania poświadczenia – art. 67

Należy zastosować przewidziany formularz, a poświadczenie wydaje się po ustaleniu okoliczności, które mają zostać poświadczone, i jeżeli nie ma żadnych odwołań po wydaniu poświadczenia określony organ informuje o tym beneficjentów.

Co zawiera poświadczenie? – art. 68

- nazwę i adres organu wydającego, numer referencyjny, datę wydania i okoliczności potwierdzające kompetencję organu wydającego do wydawania poświadczeń;
- informacje dotyczące wnioskodawcy, zmarłego i beneficjentów;

- informacje dotyczące małżeńskiej umowy majątkowej lub podobnej umowy zawartej przez zmarłego;
- prawo właściwe dla dziedziczenia;
- informacje, czy chodzi o dziedziczenie testamentowe, czy ustawowe, i informacje dotyczące praw lub uprawnień spadkobierców, zapisobierców, wykonawców lub zarządców;
- informacje dotyczące beneficjentów, spadkobierców i zapisobierców;
- ograniczenia praw spadkobierców i zapisobierców; oraz
- uprawnienia wykonawców i zarządców.

Jakie są skutki poświadczenia? – art. 69

Domniemywa się, że poświadczenie prawidłowo stwierdza okoliczności, które ustalono na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia dotyczące spadkobierców, zapisobierców, wykonawców i zarządców oraz ich prawa i uprawnienia; domniemywa się, że transakcje ze stronami trzecimi dokonane przez osoby wskazane w poświadczeniu przeprowadzone są z osobami uprawnionymi do realizacji danej transakcji, w tym rozrządzenia majątku spadkowego; poświadczenie stanowi ważny dokument na potrzeby dokonania wpisu majątku spadkowego do rejestru państwa członkowskiego. Poświadczenie wywołuje skutki we wszystkich państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania.

Czy poświadczenie zostało wydane wnioskodawcy? – art. 70

Poświadczenie zachowuje organ wydający; poświadczone odpisy mogą zostać udostępnione wnioskodawcy i każdej osobie wykazującej uzasadniony interes; poświadczone odpisy pozostają ważne przez sześć miesięcy, z zastrzeżeniem odstępstw w odniesieniu do uzasadnionych przypadków, w których zastosowanie może mieć dłuższy okres ważności; po upływie okresu ważności poświadczonego odpisu każdy, kto chce korzystać z poświadczenia, musi złożyć wniosek o przedłużenie lub

o nowy poświadczony odpis; organ wydający prowadzi wykaz osób, którym zostały wydane poświadczone odpisy.

Czy można poprawić błędy w poświadczeniu? – art. 71

Na wniosek organ wydający może sprostować błędy pisarskie; jeżeli poświadczenie jest nieprawidłowe, organ wydający może na wniosek dokonać zmiany lub uchylić poświadczenie; w przypadku zmiany lub uchylecia organ musi poinformować o tym wszystkich posiadaczy poświadczonych odpisów.

Czy można odwołać się od decyzji podjętych przez organ wydający? – art. 72 i 73

Każda osoba wykazująca uzasadniony interes może dążyć do odwołania się przed organem sądowym od każdej decyzji organu wydającego; jeżeli dany organ ustali, że poświadczenie nie jest prawidłowe lub że odmowa wydania poświadczenia była nieuzasadniona, organ sądowy może samodzielnie dokonać sprostowania lub wydać poświadczenie lub zapewnić, aby organ wydający sprostował poświadczenie, lub przyjąć nową decyzję dotyczącą wydania poświadczenia; do czasu dokonania sprostowania lub wprowadzenia zmian lub uchylecia organ wydający lub, w innym przypadku, organ sądowy może zawiesić poświadczenie.

8.6. Informacje dotyczące ustawodawstwa i procedur państw członkowskich – art. 77–79

Państwa członkowskie przekazują Komisji Europejskiej informacje na temat swojego krajowego ustawodawstwa i procedur dotyczących dziedziczenia. Informacje te obejmują szczegółowe informacje o organach właściwych w sprawach spadkowych, w tym właściwych do przyjmowania oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Muszą także przekazać arkusze

informacyjne zawierające wykaz informacji dotyczących dokumentów wymaganych do celów rejestracji nieruchomości. Wszystkie te informacje są publicznie udostępniane przez europejską sieć sądową w sprawach cywilnych i handlowych. Państwa członkowskie informują Komisję również o:

- tych organach i przedstawicielach zawodów prawniczych, którzy są objęci zakresem definicji terminu „sąd”;
- sądach i organach, które będą właściwe do rozpatrywania wniosków o stwierdzenie wykonalności oraz odwołań;
- organach właściwych do wydawania europejskich poświadczeń spadkowych; oraz
- procedurach odwoławczych w odniesieniu do wydawania europejskich poświadczeń spadkowych,

a także o wszelkich zmianach w przekazanych informacjach. Informacje te są publicznie udostępniane przy wykorzystaniu europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych⁽¹⁵⁹⁾.

(159) Zob. rozdział 14.

Zmienione przykłady

Pan JMB z Portugalii od wielu lat mieszka i pracuje w Brukseli, ale w końcu zamierza wrócić do Portugalii. Posiada majątek i inwestycje w Portugalii i w Brukseli oraz domek letniskowy na wsi we Francji. Jego żona i rodzina mieszkają z nim w Brukseli. Jeżeli nie sporządził testamentu, powstaną

pytania dotyczące tego, które prawo jest właściwe dla dziedziczenia jego majątku i które sądy/organy są właściwe do orzekania w tej sprawie. Jeżeli sporządził testament i, powiedzmy, umarłby nagle we Francji, powstają pytania dotyczące konsekwencji takiej sytuacji dla dziedziczenia spadku po nim.

Zakładając, że Pan B niestety umarłby w wyniku wypadku na nartach wodnych podczas wakacji we Francji w sierpniu 2016 r., w jaki sposób rozporządzenie pomogłoby w rozwiązaniu kwestii dziedziczenia jego majątku? Jeżeli sporządził testament, dokument ten miałby zastosowanie do wyznaczenia spadkobierców i zarządców jego spadku na mocy prawa właściwego. Które prawo byłoby prawem właściwym? Na mocy art. 22 pan B mógł wybrać prawo państwa, którego obywatelstwo posiadał, i gdyby tak zrobił, zastosowanie miałoby prawo Portugalii. Jeżeli tego nie zrobił przepis art. 21 określa, że prawem właściwym jest prawo państwa, w którym pan B miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci. O ile pan B nie przeszedł na emeryturę i nie zamieszkał we Francji, prawem właściwym będzie prawo Portugalii lub prawo Belgii. Zakładając, że pan B był w chwili śmierci nadal zatrudniony w Belgii, prawdopodobne jest, że miał tam miejsce zwykłego pobytu, zatem w tym przypadku zastosowanie będzie miało prawo Belgii.

Jeżeli chodzi o jurysdykcję, rozporządzenie nie stanowi, że pan B ma wybrać sąd lub organ do prowadzenia spraw spadkowych dotyczących jego majątku, ale pan B mógł próbować dokonać takiego wyboru w swoim testamencie. Jeżeli wybór prawa jest ważny na mocy odpowiedniego prawa właściwego, wówczas będzie on miał wpływ na jurysdykcję. Jeżeli wybór ten nie jest ważny, przepis ogólny uwzględniony w art. 4 określa, że dziedziczenie podlega jurysdykcji sądów państwa członkowskiego, w którym pan B ma miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci, ponownie zatem sądów Belgii. Spadkobiercy pana B mogą jednak dążyć do wyboru sądu i jeżeli podejmą takie działanie, wybranym sądem może

być odpowiedni sąd w Portugalii, ale tylko jeżeli pan B wybrał prawo Portugalii jako prawo właściwe dla dziedziczenia.

Kolejny przykład

Pani K ma niderlandzkie pochodzenie i przez kilka lat pracowała w Niemczech. Nie ma dzieci, ale ma partnerkę (w ramach związku partnerskiego/małżeństwa osób tej samej płci). Wkrótce przejdzie na emeryturę i zamierza przeprowadzić się wraz ze swoją partnerką do nowo nabytej willi w Andaluzji, zachowując swoje interesy i prawa do użytkowania nieruchomości w Niderlandach. Sporządziła testament w Niderlandach, który zgodnie z jej zamiarem powinien regulować wszystkie kwestie dotyczące jej spadku i dla którego prawem właściwym jest prawo niderlandzkie. Taki stan rzeczy jest nie do przyjęcia dla hiszpańskiego systemu prawnego – co by się stało, w przypadku jej śmierci?

Założmy, że pani K umiera w Hiszpanii po przejściu na emeryturę i że wraz z partnerką przeprowadziły się do tego państwa. Wybór pani K, która wybrała prawo Niderlandów, zostanie zaakceptowany na mocy art. 22 rozporządzenia, chociaż na mocy krajowego prawa Hiszpanii nie byłby on zaakceptowany. Jeżeli chodzi o jurysdykcję, podobnie jak w przypadku pana B, pani K nie mogła dokonać wyboru sądu na podstawie rozporządzenia; jej spadkobiercy mogą jednak chcieć wybrać inny sąd niż sąd Hiszpanii, w szczególności jeżeli pani K utrzymywała znaczący związek z Niderlandami i miała tam majątek. Dlatego też na mocy art. 5 ust. 1 do rozpatrzenia sprawy spadkowej wybrane mogłyby zostać sądy niderlandzkie.

Zarówno w przypadku pana B, jak i pani K możliwe będzie ubieganie się o poświadczenie spadkowe, co sprawia, że przeprowadzanie transakcji w państwie członkowskim lub w państwach innych niż państwo zarządzania spadkiem staje się łatwiejsze i szybsze.

Doręczanie dokumentów

9.1. Kontekst rozporządzenia w sprawie doręczania dokumentów

9.1.1. Pierwotne rozporządzenie w sprawie doręczania

W celu wsparcia potrzeb przedsiębiorstw i obywateli Unii Europejskiej w zakresie dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności jeżeli powstają roszczenia, a postępowanie ma charakter transgraniczny, konieczne jest, aby faktycznie istniała współpraca między organami sądowymi państw członkowskich Unii Europejskiej i aby mogła ona skutecznie funkcjonować. Główny aspekt sporów transgranicznych obejmuje doręczanie dokumentów stronom sporu i innym osobom w niego zaangażowanym. Zatem doręczanie i przekazywanie dokumentów między organami sądowymi państw członkowskich musi być szybkie i bezpieczne. Uznanie tego faktu zostało wyrażone przez negocjacje dotyczące konwencji o doręczaniu dokumentów, która przewidywała przekazywanie dokumentów z jednego państwa członkowskiego do innego w celu doręczenia i której tekst przyjęto w maju 1997 r.⁽¹⁶⁰⁾. Konwencja ta nigdy nie została ratyfikowana i przez to nie weszła w życie. Niedługo po wejściu w życie traktatu z Amsterdamu Rada przyjęła rozporządzenie⁽¹⁶¹⁾, którego tekst miał takie same cele, jak tekst konwencji. Rozporządzenie to weszło w życie w dniu 31 maja 2001 r.⁽¹⁶²⁾.

(160) Zob. Dz.U. C 261 z 27.8.1997, s. 1.

(161) Rozporządzenie (WE) nr 1348/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie doręczania w państwach członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych; zob. Dz.U. L 160 z 30.6.2000, s. 37.

(162) Zob. Dz.U. L 160 z 30.6.2000, s. 37; zanim rozporządzenie zaczęło obowiązywać, doręczanie między państwami członkowskimi podlegało postanowieniom Konwencji haskiej z 1965 r. o doręczaniu dokumentów, której stronami jest większość państw członkowskich; konwencja ta reguluje tę kwestię między państwami członkowskimi UE i państwami trzecimi.

9.1.2. Aktualne rozporządzenie w sprawie doręczania

Podobnie jak w przypadku innych rozporządzeń dotyczących wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych przeprowadzono przegląd funkcji pierwszego rozporządzenia i w październiku 2004 r. Komisja Europejska opublikowała sprawozdanie. Z jego wniosków wynikało, że chociaż pierwsze rozporządzenie miało ogólnie prowadzić do poprawy szybkości i skuteczności przekazywania dokumentów w celu doręczenia na poziomie transgranicznym między państwami członkowskimi, istniały pewne aspekty procedury, które funkcjonowały w sposób nie do końca zadowalający, a cele rozporządzenia nie zostały zrealizowane w wyznaczonym zakresie. W związku z tym Komisja zaproponowała zmienione rozporządzenie, co skutkowało przyjęciem aktualnego rozporządzenia w sprawie doręczania w listopadzie 2007 r.⁽¹⁶³⁾.

9.2. Rozporządzenie w sprawie doręczania dokumentów

9.2.1. Terytorialny i przedmiotowy zakres rozporządzenia

Rozporządzenie obowiązuje bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich poza Danią. Pomiędzy Danią i innymi państwami członkowskimi funkcjonuje odrębna umowa dotycząca zastosowania rozporządzenia w Danii⁽¹⁶⁴⁾. Rozporządzenie ma

(163) Rozporządzenie (WE) nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych („doręczanie dokumentów”) oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000; zob. Dz.U. L 324 z 10.12.2007, s. 79.

(164) Zob. decyzja Rady 2006/326/WE dotycząca zawarcia Umowy pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych (Dz.U. L 120 z 5.5.2006, s. 23) i późniejsza umowa dotycząca zastosowania do Danii drugiego rozporządzenia w sprawie doręczania – zob. Dz.U. L 331 z 10.12.2008, s. 21.

zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych, w sytuacji gdy konieczne jest przekazanie dokumentu sądowego lub pozasądowego z jednego państwa członkowskiego do drugiego, po to by go doręczyć⁽¹⁶⁵⁾. Wyrażenie „sprawy cywilne i handlowe” jest samo w sobie przedmiotem rozszerzającej wykładni Trybunału Sprawiedliwości. W pierwotnym rozporządzeniu nie było wykluczeń od znaczenia „sprawy cywilne i handlowe” odnoszących się do spraw skarbowych, celnych czy administracyjnych, ale sprawy te są wykluczone z zakresu obowiązywania aktualnego rozporządzenia, podobnie jak odpowiedzialność państwa za działania i zaniechania podczas sprawowania władzy publicznej (*acta iure imperii*)⁽¹⁶⁶⁾. Nie można stosować rozporządzenia, jeżeli nazwisko i adres adresata są nieznane, jednak jednostki przyjmujące określone w rozporządzeniu mogą, jeżeli jest to możliwe, udzielić wsparcia, w przypadku gdy adres jest niekompletny lub nieprawidłowy. Rozporządzenie ma zastosowanie do doręczania zarówno dokumentów sądowych, jak i pozasądowych.

(165) Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że jeżeli adresat dokumentu ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim, doręczenie dokumentu sądowego musi konieczne być zrealizowane zgodnie z wymogami rozporządzenia. W takim przypadku sądy państwa członkowskiego nie mogą stosować systemu krajowego przewidującego fikcyjne doręczenie, które w rzeczywistości pozbawia wszelkiej skuteczności prawo adresata dokumentu sądowego do faktycznego i skutecznego otrzymania tego dokumentu i to zwłaszcza ze względu na okoliczność, że adresatowi nie gwarantuje się ani zapoznania się z dokumentem sądowym w odpowiednim czasie pozwalającym na przygotowanie swojej obrony, ani tłumaczenia tego dokumentu. Zob. wyrok wydany w dniu 19 grudnia 2012 r. w sprawie Alder, C- 325/11.

(166) Od kwietnia 2013 r. konwencja haska z 1965 r. obowiązuje w odniesieniu do wszystkich państw członkowskich UE poza Austrią; Chorwacja jest również stroną tej konwencji.

Przykład

Przedsiębiorstwo A z siedzibą w państwie członkowskim 1 pozwało przedsiębiorstwo B z siedzibą w państwie członkowskim 2 w państwie członkowskim 1 o znaczną kwotę pieniędzy.

Przedsiębiorstwo B nie sprzeciwiło się żądaniu pozwu i po 4 miesiącach sąd w państwie członkowskim 1 wydał wyrok zaoczny, w którym nakazał przedsiębiorstwu B zapłacenie kwoty będącej przedmiotem roszczenia przedsiębiorstwa A. Przedsiębiorstwo A złożyło wniosek o stwierdzenie wykonalności we właściwym sądzie państwa członkowskiego 2, gdzie przedsiębiorstwo B posiada składniki majątku w postaci nieruchomości. Wykonalność została stwierdzona, przedsiębiorstwo B odwołało się jednak i po dalszym zbadaniu okoliczności okazało się, że zawiadomienie o postępowaniu wszczętym przez przedsiębiorstwo A nie zostało w rzeczywistości prawidłowo doręczone przedsiębiorstwu B. W rezultacie sąd apelacyjny w państwie członkowskim 2 uchyła stwierdzenie wykonalności ze względów określonych w art. 34 ust. 2 rozporządzenia Bruksela 1. Wkrótce potem, i zanim przedsiębiorstwo A może zmienić tę sytuację, przedsiębiorstwo B staje się niewypłacalne i przedsiębiorstwo A musi wycofać pozew.

Powyższy przykład został zaprezentowany, aby pokazać, że prawidłowe doręczanie dokumentów ma zasadnicze znaczenie w postępowaniach sądowych. Niedokonanie doręczenia może poważnie zagrozić interesom prawnym stron. Doręczanie dokumentów stronom w innych państwach może powodować wiele trudności w przypadku sporów transgranicznych. Proste i praktyczne zasady doręczania na poziomie transgranicznym należą do najważniejszych warunków dobrze funkcjonującego systemu postępowań cywilnych, a zapewnienie tych zasad jest celem rozporządzenia w sprawie doręczania.

9.2.2. Struktura i treść rozporządzenia w sprawie doręczania

9.2.2.1. Jednostki przekazujące i przyjmujące oraz ich organ centralny

Podobnie jak pierwotne rozporządzenie, aktualne rozporządzenie upraszcza doręczanie dokumentów w sprawach transgranicznych poprzez określenie, że wszystkie państwa

członkowskie mają wyznaczyć organy lokalne, zwane „jednostkami przekazującymi” i „jednostkami przyjmującymi” odpowiedzialne odpowiednio za przekazywanie i przyjmowanie dokumentów. Państwa federalne, państwa, w których obowiązuje więcej niż jeden system prawny, takie jak Zjednoczone Królestwo, lub państwa posiadające terytoria autonomiczne mogą wyznaczyć więcej niż jedną taką jednostkę. Ponadto państwa członkowskie mogą wyznaczyć na takie jednostki urzędników, takich jak komornicy sądowi (*huissiers de justice*) oraz inni urzędnicy sądowi i publiczni, którzy odpowiadają za doręczanie dokumentów⁽¹⁶⁷⁾. Dokumentowi lub dokumentom, przekazywanym w celu doręczenia, towarzyszy wniosek na standardowym formularzu zawartym w załączniku I. Na mocy aktualnego rozporządzenia w sprawie doręczania jednostka przyjmująca musi przesłać potwierdzenie przyjęcia dokumentów w ciągu siedmiu dni od ich otrzymania, korzystając ponownie z przewidzianego formularza zawartego w załączniku I. Jest to jeden z wielu obszarów, w odniesieniu do którego aktualne rozporządzenie w sprawie doręczania przewiduje terminy dla przeprowadzania działań w ramach procedur określonych w rozporządzeniu, co przyspiesza proces doręczania, a przez to dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Jeżeli potrzebne jest wyjaśnienie od jednostki przekazującej, jednostka przyjmująca dąży do jego uzyskania możliwie najszybciej przy wykorzystaniu możliwie najszybszych sposobów. Każde państwo członkowskie wyznaczyło co najmniej jeden „organ centralny”, który dostarcza informacje jednostce przekazującej i który szuka rozwiązań dla wszelkich trudności mogących powstać w czasie przekazywania dokumentów w celu doręczenia.

9.2.2.2. Doręczanie dokumentu do adresata

Jednostka przyjmująca w państwie członkowskim, w którym dokumenty mają być doręczone, doręcza dokument samodzielnie lub zleca jego doręczenie zgodnie z prawem państwa członkowskiego, do którego są adresowane dokumenty, lub w szczególny sposób wskazany przez jednostkę przekazującą,

o ile jest on zgodny z prawem tego państwa członkowskiego. Doręczenie ma zostać zrealizowane jak najszybciej, a w każdym razie nie później niż miesiąc od wypłynięcia dokumentu. W przypadku niedotrzymania tego terminu jednostka przyjmująca musi poinformować o tym jednostkę przekazującą i w dalszym ciągu podejmować starania na rzecz realizacji doręczenia w rozsądnym terminie.

9.2.2.3. Prawo adresata do odmowy przyjęcia dokumentu

Adresat może odmówić przyjęcia doręczanego dokumentu, jeżeli dokument jest sporządzony w języku innym niż język urzędowy państwa członkowskiego, do którego adresowane są dokumenty, lub język urzędowy miejsca, w którym ma nastąpić doręczenie, w przypadku gdy w danym państwie członkowskim lub w danym miejscu jest kilka języków urzędowych, lub jeżeli dokument jest sporządzony w języku innym niż język, który adresat rozumie. Adresat jest informowany o tym prawie w chwili doręczenia dokumentu przy wykorzystaniu formularza określonego w załączniku II. Adresat musi poinformować jednostkę przyjmującą o odmowie przyjęcia w momencie doręczenia dokumentu lub przez zwrócenie dokumentu do jednostki przyjmującej w ciągu tygodnia⁽¹⁶⁸⁾.

(168) Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że adresat nie może odmówić odbioru doręczenia, jeżeli tylko załączniki do dostarczanych dokumentów nie zostały przetłumaczone na język urzędowy państwa członkowskiego, w którym doręczane są dokumenty, i jeżeli załączniki te są w postaci dowodów w formie dokumentów, które pełnią jedynie funkcję dowodu oraz nie są niezbędne dla zrozumienia przedmiotu i podstawy powództwa. Ponadto w tym samym wyroku Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł również, że dokumenty takie mogą stanowić dowód potwierdzający argument, iż adresat zna język, w jakim sporządzono doręczane mu dokumenty, i jest w stanie go zrozumieć, w przypadku gdy dany adresat jest umownie zobowiązany do prowadzenia korespondencji dotyczącej umowy będącej przedmiotem sporu w języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi doręczany dokument, a dokumenty, o których mowa, zostały sporządzone w uzgodnionym języku i dotyczą tej korespondencji; zob. wyrok z dnia 8 maja 2008 r. w sprawie Ingenieurbüro Michael Weiss und Partner GbR v Industrie- und Handelskammer Berlin, C-14/07.

(167) Zob. art. 2.

9.2.2.4. Poświadczenie doręczenia

Po zakończeniu formalności związanych z doręczeniem dokumentu jednostka przyjmująca potwierdzi doręczenie dokumentu przez sporządzenie odpowiedniego poświadczenia, korzystając z formularza przewidzianego w załączniku I, które jest następnie przesyłane jednostce przekazującej.

9.2.2.5. Koszty doręczenia

Jedną z kwestii wspomnianych w sprawozdaniu z funkcjonowania pierwszego rozporządzenia w sprawie doręczania była trudność, z jaką spotykały się osoby zaangażowane w spory transgraniczne w WE, w związku z uzyskaniem informacji dotyczących kosztów doręczenia dokumentów w różnych państwach członkowskich. Zgodnie z drugim rozporządzeniem w sprawie doręczania należy ustalić przepis, który stanowi, że z zasady koszty doręczania dokumentów z jednego państwa członkowskiego do innego nie powinny być generowane, z wyjątkiem sytuacji, w których doręczenia dokonują urzędnicy sądowi lub inne osoby właściwe do realizacji doręczenia na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym doręczenie ma zostać zrealizowane. Jeżeli doręczenia dokonuje urzędnik sądowy lub podobna osoba właściwa, pobierana opłata powinna odpowiadać jednorazowej opłacie w stałej wysokości uprzednio ustalonej, która jest proporcjonalna i niedyskryminująca. Państwa członkowskie informują Komisję o opłatach ⁽¹⁶⁹⁾.

(169) Informacje na ten temat dostępne są w europejskim atlasie sądowym, który znajduje się na stronie internetowej: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_information_pl.htm?countrySession=2&

9.2.2.6. Doręczanie bezpośrednie do urzędnika sądowego w innym państwie członkowskim

Innowacyjny przepis w rozporządzeniu w sprawie doręczania odnosi się do doręczania dokumentów bezpośrednio przez urzędników sądowych i inne właściwe osoby w drodze bezpośredniego przekazania od każdej osoby mającej interes prawny w postępowaniu. Oznacza to, że powód lub przedstawiciel prawny powoda może przesyłać dokumenty w celu doręczenia bezpośrednio do urzędnika sądowego w innym państwie członkowskim w celu doręczenia do adresata bez konieczności korzystania z usług jednostki przekazującej. Przepis ten opiera się na fakcie, że takie bezpośrednie doręczenie musi być dozwolone przez prawo krajowe tego państwa członkowskiego. Informacje na ten temat i na temat innych aspektów funkcjonowania rozporządzenia w sprawie doręczania można znaleźć na różnych stronach internetowych, w tym na stronach europejskiego atlasu sądowego w sprawach cywilnych ⁽¹⁷⁰⁾. Korzystając ze stron atlasu, można również znaleźć nazwiska i dane kontaktowe urzędników sądowych oraz innych osób właściwych, które mogą doręczać dokumenty w różnych państwach członkowskich.

9.2.2.7. Doręczanie bezpośrednie drogą pocztową

Nie można już sprzeciwiać się doręczaniu bezpośredniemu drogą pocztową, jak miało to miejsce w przypadku pierwszego rozporządzenia w sprawie doręczania. Warunki określone w aktualnym rozporządzeniu w sprawie doręczania przewidują, że każde państwo członkowskie powinno mieć prawo

(170) Link – http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_information_pl.htm – Zob. także na przykład wpis dotyczący Zjednoczonego Królestwa na stronie internetowej – http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_otherinfostate_uk_pl.jsp?countrySession=4& – z którego wynika, że z trzech dystryktów w tym państwie członkowskim tylko Szkocja nie sprzeciwia się bezpośredniemu doręczaniu przewidzianemu w art. 15.

do doręczania dokumentów sądowych osobom zamieszkałym w innym państwie członkowskim bezpośrednio drogą pocztową – listem poleconym za potwierdzeniem odbioru lub równoważną przesyłką.

9.2.2.8. *Inne metody przekazywania*

W rozporządzeniu przewidziano również inne środki przekazywania i doręczania dokumentów sądowych, takie jak przekazywanie dokumentów drogą konsularną lub dyplomatyczną i doręczanie dokumentów za pośrednictwem przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych lub doręczanie dokumentów sądowych bezpośrednio drogą pocztową.

9.2.3. Ochrona interesów pozwanego

9.2.3.1. *Wszczynianie postępowania*

Jeżeli dokument wszczynający postępowanie sądowe (pозew) został przekazany do doręczenia w innym państwie członkowskim na mocy przepisów rozporządzenia, a pozwany nie wdał się w spór, orzeczenia nie wydaje się do czasu ustalenia:

- że dokument został doręczony w sposób przewidziany przez prawo państwa członkowskiego, do którego był adresowany, względem dokumentów wystawionych w postępowaniach krajowych w odniesieniu do osób znajdujących się na terytorium tego państwa; lub
- że dokument został wręczony osobiście pozwanemu lub oddany w miejscu jego zamieszkania w inny sposób przewidziany w rozporządzeniu.

9.2.3.2. *Warunki wydania wyroku zaocznego*

Państwa członkowskie muszą oświadczyć, że niezależnie od ograniczeń, o których mowa w pkt 9.2.3.1, sąd może wydać orzeczenie, nawet jeżeli nie otrzymał żadnego poświadczenia doręczenia, o ile spełnione są następujące warunki:

- dokument został przekazany w jeden ze sposobów przewidzianych w rozporządzeniu;
- od daty przekazania dokumentu upłynął okres nie krótszy niż sześć miesięcy, który sąd uznaje w danym przypadku za wystarczająco długi;
- pomimo należytych starań nie uzyskano żadnego poświadczenia od właściwych władz lub organów państwa członkowskiego, do którego adresowane były dokumenty.

9.2.3.3. *Po wydaniu wyroku*

Po przekazaniu do doręczenia przez państwo członkowskie innemu państwu członkowskiemu dokumentu wszczynającego postępowanie sądowe na mocy rozporządzenia i po wydaniu orzeczenia przeciw pozwanemu, który nie wdał się w spór, sąd może zwolnić pozwanego od skutków upływu terminu odwołania, jeżeli pozwany:

- nie z własnej winy nie zapoznał się z dokumentem w czasie umożliwiającym mu podjęcie obrony lub nie dowiedział się o orzeczeniu w czasie umożliwiającym mu złożenie odwołania; oraz
- posiada środki obrony, które nie wydają się bezpodstawne.

Wniosek o takie zwolnienie należy złożyć w rozsądnym terminie od chwili zapoznania się przez pozwanego z treścią orzeczenia.

Przeprowadzenie dowodu

10.1. Kontekst rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodu ⁽¹⁷¹⁾

W postępowaniach transgranicznych sprawą zasadniczą w związku z postępowaniem sądowym w sprawach cywilnych i handlowych toczącym się przed sądem w jednym państwie członkowskim jest przeprowadzenie dowodów w innym państwie członkowskim. Za pomocą rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodu UE utworzyła obejmujący całą UE system bezpośredniego i natychmiastowego przekazywania oraz realizacji wniosków o przeprowadzenie dowodu między sądami, który określa także szczegółowe kryteria dotyczące formy i treści wniosku. Rozporządzenie ma zastosowanie od dnia 1 stycznia 2004 r. w odniesieniu do wszystkich państw członkowskich z wyjątkiem Danii. W odniesieniu do Danii zastosowanie ma Konwencja haska z dnia 18 marca 1970 r. o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych lub handlowych, podobnie jak w przypadku takich spraw między pozostałymi państwami członkowskimi UE a państwami trzecimi będącymi stroną tej konwencji. Dotychczas jednak nie wszystkie państwa członkowskie ratyfikowały tę konwencję lub przystąpiły do niej ⁽¹⁷²⁾.

10.2. Rozporządzenie w sprawie przeprowadzania dowodu

10.2.1. Zakres stosowania, cel i metoda

W rozporządzeniu przewiduje się przeprowadzanie dowodu w innym państwie członkowskim, w przypadkach, w których jest to konieczne w postępowaniach cywilnych i handlowych. Pojęcie „przeprowadzania dowodu” należy interpretować samodzielnie zgodnie z innymi instrumentami UE w dorobku prawnym UE w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych. Sąd, który rozpoznaje sprawę w jednym państwie członkowskim, może wybrać jeden z dwóch środków przeprowadzania dowodu: może zwrócić się do właściwego sądu innego państwa członkowskiego o przeprowadzenie koniecznego dowodu lub może przeprowadzić dowód bezpośrednio w innym państwie członkowskim. Rozporządzenie opiera się na zasadzie bezpośredniego przekazywania wniosków między sądami, w ramach której wnioski o przeprowadzenie dowodu są przekazywane bezpośrednio przez „sąd zzywający” do „sądu wezwanego”. Każde państwo członkowskie sporządziło wykaz sądów właściwych do przeprowadzania dowodów stosownie do rozporządzenia ⁽¹⁷³⁾. Wykaz zawiera również informacje o właściwości miejscowej tych sądów. Ponadto każde państwo członkowskie wyznaczyło jednostkę centralną lub jednostki centralne odpowiedzialne za dostarczanie informacji sądom i poszukiwanie rozwiązań dla wszelkich trudności, jakie mogą powstać w związku z wnioskiem.

(171) Rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych; zob. Dz.U. L 174 z 27.6.2001, s. 1.

(172) Zgodnie ze stanem na czerwiec 2014 r. wszystkie państwa członkowskie UE, oprócz Austrii, Belgii i Irlandii, są stronami tej konwencji haskiej.

(173) Zob. Europejski atlas sądowy na stronie internetowej: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/te_information_pl.htm?countrySession=15

10.2.2. Wnioski o przeprowadzenie dowodu

W rozporządzeniu określa się szczegółowe kryteria dotyczące formy i treści wniosku, a w załączniku przedstawia się konkretne formularze w odniesieniu do sporządzania wniosku, potwierdzania odbioru wniosku, składania wniosku o dalsze informacje dotyczące wniosku oraz wykonania wniosku. Sąd wezwany wykonuje wniosek o przeprowadzenie dowodu szybko i najpóźniej w ciągu 90 dni od daty jego otrzymania. W przypadku, gdy powyższe jest niemożliwe, sąd wezwany musi odpowiednio poinformować o tym sąd wzywający, podając przyczyny.

10.2.3. Odmowa wykonania wniosku

Wniosek o przesłuchanie świadka nie będzie wykonany, jeśli dana osoba skorzysta z prawa do odmowy składania zeznań lub nie może składać zeznań zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wezwanego lub zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego i prawo takie zostało wskazane we wniosku lub, w razie potrzeby, potwierdzone przez sąd wzywający na wniosek sądu wezwanego. W przeciwnym razie można odmówić wykonania wniosku o przeprowadzenie dowodu tylko w nielicznych wyjątkowych okolicznościach.

10.2.4. Obecność stron i sądu wzywającego przy przeprowadzaniu dowodu

We wniosku o przeprowadzenie dowodu sąd wzywający musi określić, czy strony postępowania lub ich pełnomocnicy mają się stawić lub czy są wezwani do udziału w przeprowadzaniu dowodu. Sąd wezwany informuje strony i wszystkich pełnomocników o czasie i miejscu przeprowadzania dowodu oraz

musi rozważyć, czy i na jakich warunkach może zezwolić na czynny udział, którego zażądał sąd wzywający. Możliwe jest także, aby pełnomocnicy sądu wzywającego, w tym członkowie wymiaru sprawiedliwości, uczestniczyli przy przeprowadzaniu dowodu oraz brali w tym czynny udział, jeżeli jest to zgodne z prawem wewnętrznym sądu wezwanego i z warunkami określonymi przez ten sąd.

10.2.5. Wykonywanie wniosku

Sąd wezwany wykonuje wniosek zgodnie z prawem swego państwa członkowskiego. Przeprowadzanie dowodu może również zostać wykonane zgodnie ze specjalną procedurą przewidzianą przez prawo państwa członkowskiego sądu wzywającego, jeżeli sąd ten wzywa do przeprowadzenia tej procedury. Sąd wezwany musi zastosować się do takich wymogów, chyba że procedura taka jest niezgodna z prawem jego państwa członkowskiego.

10.2.6. Wykorzystanie technik łączności

W rozporządzeniu przewiduje się, że dowód można przeprowadzić przy wykorzystaniu technik łączności, a w szczególności przy wykorzystaniu telekonferencji i wideokonferencji. Jeżeli złożono wniosek o wykorzystanie takich technik, sąd musi również w tym przypadku wyrazić swoją zgodę, chyba że procedura taka nie jest zgodna z prawem wewnętrznym sądu wezwanego lub istnieją inne poważne trudności praktyczne. Nawet jeżeli sąd wzywający lub sąd wezwany nie ma dostępu do środków technicznych, określonych powyżej, sąd mający dostęp do nich, może udostępnić je na mocy wzajemnego porozumienia.

10.2.7. Bezpośrednie przeprowadzanie dowodu

Wniosek o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu należy złożyć w jednostce centralnej lub we właściwych władzach państwa członkowskiego sądu wezwanego i może on zostać odrzucony tylko w wyjątkowych okolicznościach. Bezpośrednie przeprowadzanie dowodu może mieć miejsce tylko wtedy, jeżeli może ono zostać wykonane na zasadzie dobrowolności, bez potrzeby stosowania środków przymusu. W ciągu 30 dni od otrzymania wniosku, jednostka centralna lub właściwe władze państwa członkowskiego sądu wezwanego, zawiadamiają sąd wzywający o tym, czy wniosek został przyjęty i, jeśli zachodzi taka potrzeba, na jakich warunkach ma być wykonany zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wezwanego. Dowód przeprowadza sędzia lub inna osoba, taka jak komisarz lub biegły, która została wyznaczona zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego.

10.2.8. Koszty przeprowadzania dowodu

Wykonanie wniosku nie powoduje powstania roszczeń o zwrot jakichkolwiek opłat lub kosztów. Niemniej jednak, jeżeli sąd wezwany wymaga tego, sąd wzywający zapewnia bezzwrotny zwrot:

- wynagrodzeń wypłaconych biegłym i tłumaczom ustnym, oraz
- kosztów wynikłych w związku ze stosowaniem specjalnej procedury przeprowadzania dowodu, o którą wnosi sąd wzywający (art. 10 ust. 3 i 4).

Wyłącznie w przypadku przeprowadzania dowodu przez biegłego sąd wezwany może ubiegać się o wpłacenie zaliczki na koszty takiego dowodu.

Uwaga: Dostępny jest praktyczny przewodnik europejskiej sieci sądowej dotyczący przeprowadzania dowodu ⁽¹⁷⁴⁾ oraz szczegółowy przewodnik dotyczący wideokonferencji ⁽¹⁷⁵⁾.

(174) Zob. - http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_taking_evidence_pl.pdf

(175) Zob. - http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_videoconferencing_pl.pdf

Pomoc prawna

11.1. Kontekst

W Unii Europejskiej otwartych granic występują niestety sytuacje, w których obywatele UE i przedsiębiorstwa UE muszą wdać się w spór przed sądem państwa członkowskiego innego niż państwo, w którym mają siedzibę, w celu dochodzenia należnych płatności lub ubiegania się o rozwiązanie sporu, którego nie można rozwiązać w drodze negocjacji lub mediacji, w drodze postępowania sądowego. Spory transgraniczne nie zawsze są sporami między dużymi przedsiębiorstwami; mogą one dotyczyć małych przedsiębiorstw lub osób fizycznych, które dysponują skromnymi środkami na opłacenie kosztów postępowania sądowego. Postępowanie sądowe, a transgraniczne postępowanie sądowe nie stanowi tu wyjątku, może być kosztowne, w szczególności gdy sprawa dotyczy dużych roszczeń. Coraz częściej transgraniczne postępowania sądowe wymagają przedstawicielstwa prawnego w państwie członkowskim, w którym sprawa jest rozpatrywana, oraz porady prawnej od prawnika w państwie strony; ponadto transgraniczne postępowania sądowe mogą się wiązać z dalszymi wydatkami, takimi jak koszty tłumaczenia dokumentów, koszty obecności na przesłuchaniach i inne koszty dodatkowe.

11.2. Dyrektywa w sprawie pomocy prawnej⁽¹⁷⁶⁾

11.2.1. Ogólny zarys

Rada przyjęła dyrektywę w sprawie pomocy prawnej w styczniu 2003 r. w celu przezwyciężenia istniejących wówczas trudności związanych z dostępem

do pomocy prawnej. Dyrektywa ma zastosowanie do obywateli Unii oraz do obywateli państw trzecich stale i zgodnie z prawem przebywających w państwie członkowskim i uprawnia ich do uzyskania pomocy prawnej na tych samych zasadach, które odnoszą się do obywateli państwa, w którym mieści się sąd. Celem dyrektywy jest zatem usprawnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości osobom fizycznym w sporach transgranicznych w obrębie UE poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do dostępności pomocy prawnej dla stron procesu zaangażowanych w spory o tym charakterze. Dyrektywa ma zastosowanie we wszystkich państwach członkowskich UE z wyjątkiem Danii.

Przykład

Pan A, obywatel UE zamieszkały w państwie członkowskim 1, otrzymał zawiadomienie o wniesieniu przeciwko niemu w państwie członkowskim 2 powództwa dotyczącego płatności kwoty w wysokości około 235 000 EUR za stratę, uszczerbek na zdrowiu lub szkodę, które rzekomo spowodował jego dwunastoletni syn w czasie wakacji spędzonych z rodziną w państwie członkowskim 2. Pan A ma dwie córki, ale nie ma żadnego syna. Pan A oczywiście chce podjąć obronę w sprawie przeciwko sobie i w odpowiedzi na swoje zapytanie został poinformowany, że kancelaria adwokacka w państwie członkowskim 2 byłaby gotowa do podjęcia sprawy, ale oczekiwałaby płatności w wysokości co najmniej 8 000 EUR, z czego tylko niewielkiej części można by dochodzić od osoby, która wszczęła postępowanie, w przypadku oddalenia sprawy. Pan A i jego rodzina żyją z miesięcznego dochodu w wysokości 1 850 EUR netto. Są zaniepokojeni kosztami postępowania i nie wiedzą, co zrobić, aby być w stanie pokryć koszty obrony, ani w jaki sposób mogą skontaktować się z lokalnym prawnikiem w państwie członkowskim 2, który może im pomóc i który może

(176) Dyrektywa Rady 2002/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze; zob. Dz.U. L 26 z 31.1.2003, s. 41.

podjąć się sprawy po korzystniejszej stawce lub ze wsparciem pomocy prawnej. Mają także problem z dotrzymaniem terminu na złożenie odpowiedzi na pozew, ponieważ czas przewidziany na to przez sąd w państwie członkowskim 2 wkrótce upływie.

Celem tej przykładowej sytuacji Pana A jest zilustrowanie rodzajów trudności i problemów, z jakimi często spotykają się obywatele z różnych państw członkowskich zaangażowani w spory transgraniczne. Tego rodzaju trudności i problemy pojawiają się głównie w przypadku gdy konieczna jest obrona w odpowiedzi na powództwo, z którym wystąpiono przed sądem innego państwa członkowskiego, ponieważ bardzo często obrona taka wymaga konsultacji prawnych i reprezentowania w dwóch różnych państwach członkowskich oraz pokrycia związanych z tym kosztów. Problem mogą stanowić nie tylko bariery językowe wymagające kosztownego tłumaczenia dokumentów, ale również koszty dodatkowe, takie jak koszty ekspertyzy i obecności świadków oraz wydatki poniesione w związku z osobistym stawieniem się strony przed sądem innego państwa członkowskiego. W przypadku pana A dostępność pomocy prawnej w państwie członkowskim 2 mogłaby być mu przydatna, jeżeli jest on w stanie znaleźć prawnika, który podejmie się prowadzenia sprawy w ramach pomocy prawnej. Na mocy dyrektywy UE pan A ma takie samo prawo do pomocy prawnej w tym państwie, jakie miałby, gdyby tam mieszkał.

11.2.2. Zakres stosowania

Dyrektywa ma zastosowanie do spraw o charakterze cywilnym i handlowym, w których strona ubiegająca się o pomoc prawną jest obywatelem Unii lub stale zamieszkuje lub stale przebywa w państwie członkowskim innym od

tego, w którym mieści się sąd lub w którym orzeczenie ma być wykonane. Dyrektywa ma na celu zachęcanie do ubiegania się o pomoc prawną w sporach transgranicznych przez osoby fizyczne, które nie posiadają wystarczających środków, w przypadkach gdy pomoc jest konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Ponadto dyrektywa obejmuje przepisy, które służą uproszczeniu i przyspieszeniu przekazywania wniosków o pomoc prawną pomiędzy państwami członkowskimi w ramach koordynacji współpracy sądowej.

11.2.3. Prawo do pomocy prawnej

Pomoc prawną przyznaje lub odmawia jej właściwy organ państwa członkowskiego, w którym prowadzone jest postępowanie lub w którym orzeczenie ma być wykonane. Pomoc powinna obejmować nie tylko postępowanie przed sądem, ale powinna być tak rozszerzona, aby obejmowała wydatki poniesione przy wykonywaniu orzeczeń sądowych lub autentycznych instrumentów w innym państwie członkowskim oraz przy postępowaniach pozasądowych, jeżeli strony są zobowiązane prawnie je wykorzystać lub jeżeli takie wykorzystanie nakazał im sąd. Pomoc prawna gwarantuje wsparcie prawne i reprezentowanie w sądzie, a także pokrycie kosztów sądowych korzystającego z pomocy prawnej oraz kosztów związanych bezpośrednio z transgranicznym charakterem sporu, takich jak koszty tłumaczenia ustnego, koszty tłumaczenia pisemnego wymaganych dokumentów lub koszty podróży.

11.2.4. Wniosek o pomoc prawną

Państwo stałego zamieszkania lub miejsca zwykłego pobytu beneficjenta powinno świadczyć usługi niezbędne do przygotowania wniosku o pomoc

prawną i jego przekazania do państwa, w którym postępowanie jest lub ma być prowadzone. Państwa członkowskie wyznaczają organy odpowiedzialne za przekazywanie (organy przekazujące) oraz za przyjmowanie wniosków o pomoc prawną (organy przyjmujące). W celu ułatwienia przekazywania wniosków ustanowiono standardowe formularze wniosków o pomoc prawną oraz o przekazanie takich wniosków ⁽¹⁷⁷⁾.

(177) Zob. decyzja Komisji z dnia 26 sierpnia 2005 r. ustanawiająca wzór formularza przekazania wniosku o pomoc prawną zgodnie z dyrektywą Rady 2003/8/WE; Dz.U. L 225 z 31.8.2005, s. 23; formularz jest dostępny na stronach internetowych portalu e-sprawiedliwość: https://e-justice.europa.eu/content_legal_aid_forms-157-pl.do oraz decyzja Komisji z dnia 9 listopada 2004 r. ustanawiająca wzór formularza wniosku o pomoc prawną zgodnie z dyrektywą Rady 2003/8/WE w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimum wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze; formularz ten również można znaleźć na stronach internetowych portalu e-sprawiedliwość: https://e-justice.europa.eu/content_legal_aid_forms-157-pl.do

Mediacja

12.1. Pozasądowe rozstrzyganie sporów – alternatywne metody rozwiązywania sporów cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej

Alternatywnymi metodami rozwiązywania sporów (metodami ADR) są procedury pozasądowe wykorzystywane w celu rozstrzygania sporów cywilnych lub handlowych. Obejmują one zwykle współpracę stron sporu na rzecz znalezienia rozwiązania dla ich sporu z pomocą neutralnej strony trzeciej. ADR uznawane są za ważny element w ramach prób zapewnienia uczciwych i skutecznych mechanizmów rozstrzygania sporów na szczeblu UE.

12.2. Europejski kodeks postępowania dla mediatorów

Komisja Europejska podjęła inicjatywę opracowania polityki w odniesieniu do ADR w UE głównie przez wspieranie promulgacji Europejskiego kodeksu postępowania dla mediatorów, który został przyjęty na posiedzeniu ekspertów ds. mediacji w Brukseli w lipcu 2004 r.⁽¹⁷⁸⁾. W kodeksie określono szereg zasad, które indywidualni mediatorzy lub organizacje świadczące usługi mediacji mogą dobrowolnie przyjąć, na swoją własną odpowiedzialność. Kodeks ma mieć zastosowanie we wszystkich rodzajach postępowania mediacyjnego w sprawach cywilnych i handlowych. Duża liczba indywidualnych mediatorów i organizacji świadczących usługi mediacji postępowała zgodnie z kodeksem, jednak dokument ten nie zastępuje krajowych przepisów lub zasad regulujących poszczególne zawody.

(178) Zob. http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_pl.pdf

12.3. Europejska dyrektywa w sprawie mediacji

12.3.1. Kontekst dyrektywy i jej cele

Wkrótce po przyjęciu kodeksu postępowania Komisja Europejska złożyła do Parlamentu Europejskiego i Rady wniosek dotyczący dyrektywy w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych. Instrument ten przyjęto w dniu 21 maja 2008 r., a państwa członkowskie były zobowiązane dokonać jego transpozycji do prawa krajowego do dnia 21 maja 2011 r.⁽¹⁷⁹⁾. Warunki dyrektywy nie stanowiły o utworzeniu europejskiego kodeksu mediacji. Głównym celem dyrektywy było określenie pewnych minimalnych norm dotyczących znaczenia i jakości mediacji oraz zapewnienie, aby relacja między mediacją a postępowaniem sądowym pozostawała wyważona. Cel ten wyznaczono w kontekście dążenia do wspierania dostępu do ADR oraz zachęcania do korzystania z mediacji w ugodowym rozstrzyganiu sporów w sprawach cywilnych i handlowych.

12.3.2. Spory o charakterze transgranicznym – art. 2

Dyrektywa ma zastosowanie wyłącznie do mediacji w sporach o charakterze transgranicznym. Do celów dyrektywy za taki spór uznaje się spór, w którym przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub zwykłe miejsce pobytu w innym państwie członkowskim niż państwo miejsca zamieszkania lub zwykłego miejsca pobytu którejśkolwiek z pozostałych stron. Określenie miejsca zamieszkania lub miejsca zwykłego pobytu następują w jednym z następujących dni:

(179) Nie wszystkie państwa członkowskie dokonały transpozycji dyrektywy w wymaganym terminie.

- w dniu, w którym strony postanowiły skorzystać z mediacji;
- w dniu, w którym sąd postanowił o przeprowadzeniu mediacji;
- w dniu, w którym strony stały się zobowiązane do skorzystania z mediacji na podstawie prawa krajowego; lub
- w dniu, w którym sąd zachęca strony do skorzystania z mediacji w celu rozstrzygnięcia sporu, który jest przedmiotem postępowania sądowego.

Inną sytuacją uznawaną za spór o charakterze transgranicznym na podstawie dyrektywy jest sytuacja, gdy strony nie osiągają porozumienia i po mediacji następuje postępowanie sądowe lub postępowanie arbitrażowe. Jeżeli postępowanie sądowe lub arbitrażowe odbywa się w państwie członkowskim innym niż państwo, w którym strony mają miejsce zamieszkania lub zwykłe miejsce pobytu w dniu rozpoczęcia mediacji, spór uznaje się za spór o charakterze transgranicznym w odniesieniu do przepisów dyrektywy dotyczących poufności i okresów przedawnienia.

12.3.3. Jakość mediacji – art. 4

Dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie do wspierania wszelkimi środkami, które uznają za właściwe stosowania się do kodeksów postępowania dla mediatorów i organizacji świadczących usługi mediacji oraz do ich opracowywania. Wzywa się państwa członkowskie do opracowania innych mechanizmów kontroli jakości świadczonych usług mediacji oraz szkoleń dla mediatorów.

12.3.4. Korzystanie z mediacji – art. 5

Dyrektywa stanowi, że sądy mogą zachęcić strony, które wdają się przed nimi w spór w ramach postępowania, do skorzystania z mediacji w celu

rozwiązania sporu lub do uczestnictwa w sesji informacyjnej. Powyższe nie uniemożliwia państwu członkowskim nakładania obowiązku skorzystania z mediacji ani nie uzależnia jej od zachęt lub sankcji tak długo, dopóki nie uniemożliwia to odwoływania się do sądów.

12.3.5. Wykonalność ugód zawartych w drodze mediacji – art. 6

Ważny przepis w tej dyrektywie, jakim jest ten artykuł, nakłada na państwa członkowskie zobowiązanie do zapewnienia, aby istniała możliwość, z zastrzeżeniem ściśle określonych wyjątków, nadania ugodzie zawartej w drodze mediacji wykonalności na wniosek jednej ze stron, za zgodą drugiej strony. Może to zostać zrobione na przykład w formie decyzji sądowej lub w inny sposób dostępny na podstawie systemu prawnego państwa członkowskiego, w którym składany jest wniosek o wykonalność, mianowicie w formie dokumentu urzędowego wydanego przez notariusza. Tak czy owak, wynikająca ugoda będzie wykonalna na podstawie odpowiednich przepisów instrumentów europejskich, w których zakresie znajduje się jej przedmiot. Zatem na przykład ugoda rozwiązująca spór o charakterze transgranicznym dotyczący zobowiązań umownych byłaby wykonalna na mocy rozporządzenia „Bruksela I” lub w ramach europejskiego tytułu egzekucyjnego.

12.3.6. Poufność mediacji – art. 7

Jedną z zalet mediacji jest to, że jest ona poufna zarówno między stronami, jak i w odniesieniu do mediatorów. Niektóre systemy prawne w państwach członkowskich przewidują przepisy w tym zakresie; również bardzo powszechną praktyką stosowaną przez strony mediacji jest zawieranie umowy o mediacji, której jednym z warunków jest to, że proces pozostaje poufny. W dyrektywie podjęto ten temat przez ustanowienie, że państwa

członkowskie dopilnowują, aby ani mediator, ani inne osoby zaangażowane w przeprowadzenie postępowania mediacyjnego nie były zmuszane do składania w dalszych postępowaniach sądowych lub arbitrażowych zeznań dotyczących jakichkolwiek informacji na temat mediacji, chyba że strony wyrażą na to zgodę lub jeżeli istnieje jakiś inny ważny powód dotyczący porządku publicznego, na przykład jeżeli ujawnienie takiego dowodu przyczyni się do ochrony interesu dziecka.

12.3.7. Przedawnienie powództwa – art. 8

Jedną z możliwych trudności w przystępowaniu do mediacji jest bliskie upłytnięcie okresu przedawnienia, przy czym prawdopodobne jest, że okres ten upłynie w trakcie mediacji. Mediacja nie stanowi zwykle przypadku przerwania biegu przedawnienia na mocy przepisów prawa krajowego państw członkowskich. Dlatego też przepis ten nakłada na państwa członkowskie zobowiązanie do zapewniania, aby upłytnięcie okresu przedawnienia w trakcie mediacji, która jest przedmiotem dyrektywy, nie skutkowało na mocy odpowiedniego prawa brakiem możliwości wszczęcia postępowania sądowego lub arbitrażowego przez jedną ze stron. Przepis ten służy również pozbyciu się jednego z czynników potencjalnie zniechęcających do podjęcia mediacji.

12.3.8. Informacje dotyczące mediacji – art. 9

W ramach działań na rzecz rozpowszechnienia informacji dotyczących mediacji państwa członkowskie zachęcają do rozpowszechniania informacji dotyczących sposobu nawiązania kontaktu z mediatorami i organizacjami świadczącymi usługi mediacji. Ponadto Komisja Europejska ma otrzymać od państw członkowskich i opublikować informacje dotyczące tego, które sądy

mogą nadać ugom zawartym w ramach mediacji wykonalność określoną w art. 6. Informacje te są dostępne na stronach internetowych europejskiego atlasu sądowego w sprawach cywilnych⁽¹⁸⁰⁾.

(180) Zob. na przykład informacje dotyczące wykonywania treści ugody w okręgach prawnych Zjednoczonego Królestwa na stronie internetowej: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/me_competentauthorities_pl.jsp?countrySession=4&#statePage0

Wykonywanie orzeczeń

13.1. Kontekst

Jak zauważono wcześniej ⁽¹⁸¹⁾ rozporządzenie Bruksela I wersja przekształcona, europejski tytuł egzekucyjny, europejski nakaz zapłaty oraz europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń umożliwiają wierzycielom z roszczeniami dotyczącymi wypłaty, którzy zabezpieczają zaspokojenie nakazu podlegającego wykonaniu w jednym państwie członkowskim, w sposób prosty i tani dochodzenie wykonania tego nakazu w innym państwie członkowskim, przy niewielkich dodatkowych działaniach proceduralnych lub nawet braku konieczności podejmowania takich działań. Faktyczne wykonywanie nakazu nadal jest jednak kwestią regulowaną prawem krajowym i podlega procedurom wykonania, które w znacznym stopniu różnią się w poszczególnych państwach członkowskich.

Różnice między krajowymi systemami prawnymi występują w szczególności w odniesieniu do warunków wydawania i wdrażania środków zabezpieczających. Obecnie uzyskanie przez wierzyciela tymczasowych środków tymczasowych zabezpieczających przechowywanych za granicą majątek dłużnika jest bardziej uciążliwe, długotrwałe i kosztowne. Problem polega na tym, że szybki i łatwy dostęp do tego rodzaju środków tymczasowych jest często istotny dla zagwarantowania, że dłużnik nie usunie ani nie rozdrobni swojego majątku do czasu uzyskania przez wierzyciela i wykonania orzeczenia w sprawie głównej. Jest to szczególnie istotne w przypadku aktywów na rachunku bankowym. Obecnie dłużnicy mogą łatwo uniknąć środków wykonania, szybko przenosząc swoje środki pieniężne z rachunku w jednym państwie członkowskim na rachunek w innym państwie. Wierzyciel ma jednak trudności w zakresie zablokowania rachunków bankowych dłużnika prowadzonych za granicą, tak aby zapewnić zapłatę roszczenia. W efekcie wielu wierzycieli albo nie jest w stanie wyegzekwować

swoich roszczeń za granicą, albo uważa, że nie warto o to zabiegać, i je odpisuje. W związku z powyższym Komisja Europejska podjęła inicjatywę sporządzania wniosku w sprawie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu zabezpieczenia usuwania pieniędzy z rachunków bankowych ze szkodą dla wierzycieli. Rozporządzenie będące skutkiem tego wniosku przyjęto w dniu 15 maja 2014 r. i będzie ono obowiązywało od dnia 18 stycznia 2017 r. ⁽¹⁸²⁾

13.2. Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym

13.2.1. Zakres terytorialny

Rozporządzenie jest wiążące dla wszystkich państw członkowskich UE z wyjątkiem Danii i Zjednoczonego Królestwa, które nie zdecydowały się na jego przyjęcie ⁽¹⁸³⁾. Wierzyciele mający miejsce zamieszkania w państwie członkowskim niezwiązanym rozporządzeniem lub w państwach niebędących członkami UE nie mogą korzystać z procedury, nawet jeżeli właściwy sąd znajduje się w państwach członkowskich związanych rozporządzeniem lub rachunek lub rachunki, których to dotyczy, są prowadzone w takich państwach członkowskich ⁽¹⁸⁴⁾. Nakaz zabezpieczenia można stosować wyłącznie w odniesieniu do rachunków bankowych prowadzonych w co najmniej jednym państwie członkowskim związanym rozporządzeniem ⁽¹⁸⁵⁾,

(182) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014 z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiające procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych.

(183) Zob. motyw (49)–(51); na mocy protokołu nr 21 załączonego do TUE i TFUE Zjednoczone Królestwo może w przyszłości przyjąć rozporządzenie.

(184) Zob. art. 4 ust. 6.

(185) Zob. art. 1 ust. 1 i art. 2 ust. 2.

(181) Punkt 3.5.

jednak rachunki nie muszą znajdować się w banku, który ma siedzibę w UE, pod warunkiem że w takim przypadku prowadzi je oddział znajdujący się na terenie UE⁽¹⁸⁶⁾. Stosowanie nakazu zabezpieczenia ogranicza się do spraw transgranicznych⁽¹⁸⁷⁾. Sprawa transgraniczna to taka sprawa, w której rachunek bankowy lub rachunki bankowe, które mają zostać objęte nakazem, prowadzone są w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie sądu, do którego zwrócono się z wnioskiem o wydanie nakazu, lub państwo członkowskie, w którym wierzyciel ma miejsce zamieszkania.

(186) Zob. art. 2 ust. 2.

(187) Określone w art. 3.

Przykłady „spraw transgranicznych”

Przykład 1 – Wierzyciel ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim A, które jest związane rozporządzeniem; wierzyciel ma orzeczenie od sądu w tym państwie członkowskim dotyczące wypłaty 100 000 EUR przez dłużnika, który ma rachunki bankowe w trzech państwach członkowskich: B, C i D, z których wszystkie są związane rozporządzeniem; wierzyciel chce podjąć działania w celu zabezpieczenia każdego z tych rachunków, korzystając z europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym; w tym celu będzie musiał złożyć wniosek o europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym w państwie członkowskim A, w którym zostało wydane orzeczenie.

Przykład 2 – Wierzyciel ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim A i chce wnieść powództwo o wypłatę 250 000 EUR przez dłużnika, który ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim B, oraz zabezpieczyć wynik tego powództwa przez europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym; dłużnik ma rachunki bankowe w państwach członkowskich B i C. Wierzyciel musiałby złożyć wniosek o europejski nakaz zabezpieczenia

na rachunku bankowym w sądzie państwa członkowskiego, do którego jurysdykcji należy sprawa główna. Wierzyciel nie mógłby jednak ubiegać się o europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym w państwie członkowskim B, nawet jeżeli do jurysdykcji sądów tego państwa należy sprawa główna, ponieważ wszystkie rachunki bankowe podlegające nakazowi muszą być prowadzone w państwie członkowskim innym niż państwo sądu, do którego skierowano wniosek o wydanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym.

Przykłady spraw, które nie są sprawami „transgranicznymi”:

Przykład 3 – Wierzyciel ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim A i posiada dokument urzędowy sporządzony w państwie członkowskim A, zgodnie z którym dłużnik, który również ma miejsce zamieszkania w tym państwie, jest zobowiązany do spłaty kwoty 150 000 EUR. Wierzyciel wie, że dłużnik posiada rachunki bankowe w państwach członkowskich A i B. Sądami właściwymi dla wydawania europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym byłyby sądy państwa członkowskiego A, w którym wydano dokument urzędowy. Wierzyciel nie może ubiegać się o europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym w odniesieniu do rachunków w państwie członkowskim A, ponieważ wniosek taki sprawiłby, że sprawa nie byłaby już objęta definicją spraw transgranicznych. Wierzyciel może jednak ubiegać się o europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym w odniesieniu do rachunku prowadzonego w państwie członkowskim B.

Przykład 4 – Wierzyciel ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim A i pozywa w tym państwie dłużnika o 150 mln EUR za dostarczenie wadliwych pociągów; wierzyciel wie, że dłużnik posiada rachunki w różnych państwach członkowskich, w tym w państwie A, ale nie jest pewien, na którym rachunku dłużnik ma najwięcej środków; wierzyciel chce się ubiegać o europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym w odniesieniu do wszystkich rachunków dłużnika, ale może to zrobić tylko w państwie członkowskim A;

przypadek ten nie jest objęty zakresem definicji sprawy transgranicznej, ponieważ nie wszystkie rachunki prowadzone są w państwach członkowskich innych niż państwo, w którym wierzyciel ma miejsce zamieszkania, lub innych niż państwo sądu posiadającego jurysdykcję do przyjęcia wniosku. Aby zakres stosowania rozporządzenia obejmował ten przypadek, wierzyciel musiałby wykluczyć rachunki prowadzone w państwie członkowskim A z wniosku o europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym.

13.2.2. Zakres przedmiotowy i dostępność

Procedurę tę można stosować do roszczeń pieniężnych w sprawach cywilnych i handlowych. Istnieją pewne wykluczenia z zakresu stosowania, które są podobne do wykluczeń z zakresu stosowania rozporządzenia Bruksela I⁽¹⁸⁸⁾. Ponadto procedury tej nie można stosować do zabezpieczania środków na rachunkach prowadzonych w bankach, które nie podlegają zajęciu na mocy właściwego prawa krajowego,⁽¹⁸⁹⁾ ani do zabezpieczenia rachunków prowadzonych przez banki centralne lub w tych bankach, gdy działają one jako władze monetarne⁽¹⁹⁰⁾. Wierzyciel może wykorzystać omawianą procedurę przed lub po uzyskaniu nakazu⁽¹⁹¹⁾. Można z niej także skorzystać w celu wykonania obowiązku wyrażonego w dokumencie urzędowym lub zawartego w ugodzie sądowej⁽¹⁹²⁾. Procedura ustanowiona w rozporządzeniu jest dostępna dla wierzycieli jako alternatywa dla procedur dostępnych już na mocy przepisów prawa krajowego państw członkowskich⁽¹⁹³⁾.

(188) Zob. wykaz w art. 2 ust. 2; sprawy skarbowe, celne czy administracyjne również są wykluczone podobnie jak *acta iure imperium*.

(189) Artykuł 2 ust. 3.

(190) Artykuł 2 ust. 4.

(191) Zob. art. 5.

(192) Ibid.; zob. także definicje w art. 4 ust. 9 i 10.

(193) Zob. art. 1 ust. 2.

13.3. Jurysdykcja

Sądy państwa członkowskiego właściwe do orzekania w sprawie głównej posiadają jurysdykcję do wydania europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym, w przypadku gdy wierzyciel musi jeszcze uzyskać orzeczenie, ugodę sądową lub dokument urzędowy⁽¹⁹⁴⁾. Istnieją szczególne przepisy dla dłużników będących konsumentami, zgodnie z którymi tylko sąd miejsca zamieszkania konsumenta posiada jurysdykcję do orzekania przeciwko dłużnikowi⁽¹⁹⁵⁾. Po uzyskaniu przez wierzyciela orzeczenia, ugody sądowej lub dokumentu urzędowego jurysdykcję posiadają sądy państwa członkowskiego, w którym wydano dane orzeczenie, daną ugodę lub dany dokument urzędowy⁽¹⁹⁶⁾.

13.4. Uzyskiwanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym

13.4.1. Charakter procedury

Procedura uzyskiwania europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym odbywa się *ex parte* w celu zapewnienia, aby dłużnik nie został ostrzeżony o zamiarach wierzyciela przed przyznaniem nakazu i w celu uniknięcia usunięcia środków przez zawiadomionego dłużnika. Nakaz zawsze musi być wydany przez sąd. Sąd zasadniczo postępuje na podstawie pisemnego dowodu stworzonego przez wierzyciela we wniosku lub wraz z wnioskiem. Jeżeli sąd wymaga od wierzyciela dostarczenia dalszego dowodu, dowód ten musi mieć formę pisemną. Sąd może przeprowadzić przesłuchanie wierzyciela, biegłych lub świadków, także za

(194) Artykuł 6 ust. 1.

(195) Artykuł 6 ust. 2.

(196) Artykuł 6 ust. 3.

pośrednictwem rozwiązania z zakresu technologii komunikacyjnej. Przy wydawaniu nakazu sąd jest związany pewnymi terminami określonymi w rozporządzeniu.

13.4.2. Warunki, jakie musi spełnić wierzyciel

We wszystkich przypadkach nakaz będzie przyznany dopiero po przedłożeniu przez wierzyciela wystarczających dowodów, by wykazać, że jego roszczenie należy pilnie objąć ochroną sądową. Wierzyciel musi przekonać sąd, że istnieje realne ryzyko, iż w przypadku niewydania nakazu dochodzenie jego roszczenia będzie niemożliwe lub utrudnione⁽¹⁹⁷⁾. Jeżeli wniosek jest składany przed uzyskaniem przez wierzyciela orzeczenia, wierzyciel musi przekonać sąd także o tym, że może wygrać w sprawie głównej⁽¹⁹⁸⁾. W motywie wyjaśniono, że wykonanie orzeczenia może być niemożliwe lub znacząco utrudnione ze względu na istnienie realnego ryzyka, że do czasu spowodowania przez wierzyciela wykonania już wydanego lub przyszłego orzeczenia, dłużnik wyda, ukryje lub zniszczy swoje aktywa lub zbędzie je po zaniżonej wartości lub w nietypowym zakresie lub też wskutek nietypowego działania. Sam fakt, że sytuacja finansowa dłużnika jest zła lub pogarsza się, nie powinien – sam w sobie – stanowić wystarczającej podstawy do wydania nakazu. Sąd może jednak wziąć te czynniki pod uwagę przy ogólnej ocenie istnienia ryzyka.

13.4.3. Złożenie kaucji

Sąd może nałożyć na wierzyciela wymóg złożenia kaucji, by zapewnić późniejszą rekompensatę dla dłużnika za wszelkie szkody, których doznał w wyniku nakazu zabezpieczenia. Sąd powinien mieć swobodę określania

kwoty kaucji. W przypadku braku konkretnych dowodów co do kwoty potencjalnej szkody, sąd powinien uznać kwotę, na jaką ma zostać wydany nakaz, za wskazówkę co do wyznaczenia wysokości kaucji.

W przypadku gdy wierzyciel nie otrzymał jeszcze orzeczenia, ugody sądowej lub dokumentu urzędowego zobowiązujących dłużnika do zapłacenia roszczenia wierzyciela, złożenie kaucji powinno być regułą. W drodze wyjątku sąd może jednak znieść ten wymóg lub żądać złożenia kaucji w niższej kwocie, jeśli uważa, że złożenie takiej kaucji nie jest właściwe w okolicznościach danej sprawy, na przykład jeżeli wierzyciel z największym prawdopodobieństwem wygra sprawę, ale nie ma wystarczających środków, by złożyć kaucję⁽¹⁹⁹⁾.

W przypadkach, w których wierzyciel uzyskał już orzeczenie, ugody sądową lub dokument urzędowy, o ewentualnym złożeniu kaucji powinien decydować sąd. Złożenie kaucji może być właściwe na przykład w przypadku, gdy orzeczenie, na którym opiera się europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym, nie jest jeszcze wykonalne lub jest wykonalne jedynie tymczasowo z uwagi na nadal trwające postępowanie odwoławcze.

13.4.4. Procedura i terminy

Wniosek jest składany przy użyciu formularza ustanowionego przez Komisję⁽²⁰⁰⁾. Wierzyciel nie musi podawać dokładnych informacji szczegółowych dotyczących rachunku lub rachunków, które mają zostać zabezpieczone, takich jak numer rachunku lub numery rachunków. Wystarczy, jeżeli wierzyciel wskaże bank lub banki, w których prowadzony jest rachunek lub w których prowadzone są rachunki.

(197) Artykuł 7 ust. 1.

(198) Artykuł 7 ust. 2.

(199) Dalsze przykłady można znaleźć w motywie 18.

(200) Zob. art. 8 ust. 1, art. 51 i 52.

Wniosek i wszelkie dokumenty potwierdzające można składać elektronicznie, jeżeli jest to dozwolone w przepisach proceduralnych państwa członkowskiego, w którym składany jest wniosek ⁽²⁰¹⁾. W zależności od okoliczności różne terminy mają zastosowanie do wydania decyzji w sprawie wniosku o wydanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym. W przypadku gdy wierzyciel nie uzyskał jeszcze wykonalnego tytułu, sąd wydaje decyzję do końca dziesiątego dnia roboczego od dnia złożenia wniosku. W przypadku gdy wierzyciel posiada wykonalny tytuł, decyzję należy wydać do końca piątego dnia roboczego od dnia złożenia wniosku. W przypadku prowadzenia przesłuchania – decyzję należy wydać w ciągu pięciu dni od dnia przesłuchania, i podobne terminy mają zastosowanie do decyzji dotyczącej tego, czy wierzyciel powinien złożyć kaucję. Jeżeli wierzyciel jest zobowiązany do złożenia kaucji, decyzję dotyczącą wniosku o wydanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym należy wydać natychmiast po dostarczeniu przez wierzyciela nakazanej kaucji.

13.4.5. Dostęp do informacji dotyczących rachunku bankowego

Jak określono powyżej wierzyciel nie musi posiadać numeru rachunku swojego dłużnika; wystarczają nazwy i adresy właściwych banków. Jeżeli wierzyciel nie wie, w którym banku określonego państwa członkowskiego dłużnik prowadzi rachunek, może skorzystać ze specjalnej procedury uzyskiwania informacji dotyczących rachunku lub rachunków dłużnika przez złożenie w tym celu wniosku w sądzie, w którym złożono wniosek o europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym ⁽²⁰²⁾. Zwykle z tej procedury uzyskiwania informacji dotyczących rachunku wierzyciel może korzystać wyłącznie, jeżeli uzyskał tytuł wykonawczy: orzeczenie, ugodę sądową lub dokument urzędowy

zobowiązujący dłużnika do zapłacenia roszczenia wierzyciela. Jeżeli wierzyciel dysponuje tytułem wykonawczym, który nie jest jeszcze egzekwowalny może złożyć wniosek o uzyskanie informacji dotyczących rachunku wyłącznie, jeżeli kwota podlegająca zabezpieczeniu jest znaczna i jeżeli wierzyciel może wykazać, że istnieje pilna potrzeba uzyskania tych informacji, ponieważ istnieje ryzyko, że bez takich informacji pozycja wierzyciela może być zagrożona, co może następnie spowodować istotne pogorszenie sytuacji finansowej wierzyciela. W celu uniknięcia poszukiwania informacji, wierzyciel musi uzasadnić, dlaczego uważa, że dłużnik prowadzi rachunki w określonym banku.

13.5. Co następuje po przyznaniu europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym

Procedura przyznawania europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym obejmuje szereg innowacyjnych cech. Poza charakterem *ex parte* pierwotnej procedury składania wniosków wykonanie nakazu musi przebiegać bezzwłocznie i z maksymalną skutecznością. Ta procedura jest pierwszym przypadkiem, w którym UE stanowi bezpośrednio o wykonaniu orzeczeń, a zatem główne elementy europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym mają istotne znaczenie.

13.5.1. Formularz nakazu

Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym należy wydawać na przewidzianym, standardowym formularzu, który składa się z dwóch części i zawiera informacje określone w rozporządzeniu. Wszystkie środki są tak długo zabezpieczane, dopóki obowiązuje nakaz, i podlegają wszelkim modyfikacjom, ograniczeniom, uchyleniom lub wygaśnięciom nakazu lub

(201) Zob. art. 8 ust. 4.

(202) Artykuł 14.

egzekwowaniu odpowiedzialności, w wyniku której fundusze te zostały przyznane ⁽²⁰³⁾. Nakaz należy wykonać, bez zbędnej zwłoki, zgodnie z przepisami mającymi zastosowanie do równoważnych nakazów w danym państwie członkowskim ⁽²⁰⁴⁾. Stwierdzenie wykonalności nie jest wymagane ⁽²⁰⁵⁾.

13.5.2. Przekazywanie bankowi

Nakaz należy przekazać określönemu bankowi lub określönym bankom wraz z blankietem oświadczenia wypełnianego przez banki. Procedura przekazania zależy od tego, czy nakaz ma zostać wykonany w tym samym państwie członkowskim co państwo sądu, który go wydał, lub czy ma zostać wykonany w innym państwie członkowskim. W tym pierwszym przypadku przekazania dokonuje się zgodnie z prawem procesowym danego państwa członkowskiego. W tym drugim przypadku nakaz zostanie przekazany właściwemu organowi państwa członkowskiego wykonania, w razie potrzeby wraz z tłumaczeniem na odpowiedni język urzędowy tego państwa ⁽²⁰⁶⁾.

13.5.3. Odpowiedź banku

Każdy bank, do którego skierowany jest europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym, ma obowiązek niezwłocznie je wykonać. Bank zabezpiecza kwotę określoną w nakazie przez zapewnienie, aby kwota ta nie została przelana lub wycofana, z wyjątkiem przelania na specjalny

rachunek do celów zabezpieczenia ⁽²⁰⁷⁾. W ciągu trzech dni od wykonania nakazu bank przesyła oświadczenie o zabezpieczeniu środków wierzycielowi, lub w przypadku wydania nakazu w państwie członkowskim innym niż państwo wykonania, właściwemu organowi ⁽²⁰⁸⁾ w odpowiednim państwie członkowskim, który następnie przesyła oświadczenie wierzycielowi ⁽²⁰⁹⁾.

13.5.4. Doręczenie dłużnikowi ⁽²¹⁰⁾

W następnej kolejności wierzyciel lub właściwy organ państwa wykonania doręcza dłużnikowi nakaz razem z oświadczeniem, wnioskiem i dokumentami towarzyszącymi ⁽²¹¹⁾. W przypadku gdy dłużnik ma miejsce zamieszkania w tym samym państwie członkowskim, w którym wydano nakaz, doręczenia dłużnikowi dokonuje się zgodnie z przepisami prawa tego państwa. W przypadku gdy dłużnik ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim niż państwo, w którym wydano nakaz, doręczenia dokonuje się w ciągu trzech dni roboczych od dnia otrzymania oświadczenia od banku. Doręczane dokumenty przekazuje się właściwemu organowi w państwie członkowskim, w którym dłużnik ma miejsce zamieszkania, a następnie organ ten doręcza dokumenty dłużnikowi zgodnie z prawem tego państwa członkowskiego. W przypadku gdy dłużnik ma miejsce zamieszkania w państwie trzecim, dokumenty doręcza się zgodnie z przepisami o doręczeniu międzynarodowym obowiązującymi w państwie członkowskim, w którym wydano nakaz.

(207) Artykuł 24; artykuł ten obejmuje różne przepisy dotyczące wykonywania nakazu, z którymi należy się uważnie zapoznać.

(208) Definicja „właściwego organu” znajduje się w art. 4 ust. 14.

(209) Artykuł 25.

(210) Artykuł 28.

(211) Artykuł 28 ust. 1.

(203) Artykuł 20

(204) Artykuł 23 ust. 1 i 2.

(205) Artykuł 22.

(206) Artykuł 23 ust. 3.

13.6. Środki odwoławcze i inne przepisy dotyczące ochrony interesów dłużnika

Ponieważ europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym wydaje się bez wysłuchania dłużnika, rozporządzenie przyznaje dłużnikowi różne środki odwoławcze przeciwko samemu nakazowi zabezpieczenia lub przeciwko jego wykonaniu⁽²¹²⁾. Środki odwoławcze dostępne dla dłużnika są, oprócz warunków wydania nakazu i odpowiedzialności wierzyciela za jakiekolwiek naruszenie tych warunków, głównym elementem rozporządzenia, pozwalającym uzyskać równowagę między interesami wierzyciela i dłużnika. Dłużnik może zwrócić się o weryfikację nakazu zabezpieczenia, zwłaszcza wtedy, gdy warunki wydania określone w rozporządzeniu nie zostały spełnione, na przykład, ponieważ sąd wydający nie posiada jurysdykcji lub ponieważ roszczenie wierzyciela nie istniało lub dotyczyło jedynie niższej kwoty lub ponieważ nie istniała pilna potrzeba zabezpieczenia roszczenia wierzyciela w formie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym⁽²¹³⁾.

Dłużnik może również zwrócić się o weryfikację, gdy okoliczności powodujące wydanie nakazu zmieniły się w takim stopniu, że wydanie nakazu przestało być uzasadnione, np. ponieważ roszczenie zostało w międzyczasie spłacone.

Środek odwoławczy jest również dostępny, jeżeli nakaz nie został prawidłowo doręczony dłużnikowi lub jeżeli dokumenty nie zostały przetłumaczone na język rozumiany przez dłużnika lub na język państwa członkowskiego jego pobytu i jeżeli te nieprawidłowości w doręczeniu nie zostały naprawione w określonym czasie.

(212) Artykuły 33–39.

(213) Dalsze przykłady przedstawiono w motywie 12.

Formularz stosowny przy ubieganiu się o różne środki odwoławcze ustanowi Komisja⁽²¹⁴⁾. Jeżeli chodzi o środki odwoławcze przewidziane w rozporządzeniu odwoływać można się od każdej decyzji⁽²¹⁵⁾. Dłużnik może również zwrócić się o zwolnienie środków przekazywanych sądowi, który wydał nakaz zapewnienia wystarczającej kaucji lub zabezpieczenia na mocy swojego prawa krajowego⁽²¹⁶⁾.

Rozporządzenie zawiera również szereg przepisów dodatkowych chroniących interesy dłużnika. Dlatego też niektóre kwoty można wyłączyć z wykonania nakazu, w przypadkach w których są one wyłączane spod zajęcia na mocy prawa państwa członkowskiego wykonania, niezależnie od tego czy na wniosek dłużnika, czy w inny sposób zgodny z tym prawem; wyłączenia te będą obejmowały kwoty niezbędne do utrzymania dłużnika i osób pozostających na jego utrzymaniu⁽²¹⁷⁾. Ponadto na wierzyciela spoczywa odpowiedzialność wobec dłużnika za wszelkie szkody spowodowane nakazem zabezpieczenia z winy wierzyciela; wina jest domniemana w niektórych okolicznościach⁽²¹⁸⁾. Poza tym wierzyciel jest zobowiązany wnieść o zwolnienie wszelkich środków powyżej sumy określonej w nakazie, w przypadku gdy większą liczbę rachunków zabezpieczono europejskim nakazem zabezpieczenia na rachunku bankowym lub równoważnym nakazem krajowym⁽²¹⁹⁾.

(214) Zob. art. 36, 51 i 52.

(215) Artykuł 37.

(216) Artykuł 38.

(217) Artykuł 3.

(218) Zob. art. 13.

(219) Artykuł 27.

Ułatwianie współpracy sądowej
i dostępu do informacji w praktyce

14.1. Europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych

14.1.1. Ustanowienie sieci i jej konstytucja

Europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych została utworzona przez Radę na mocy decyzji z dnia 28 maja 2001 r.⁽²²⁰⁾, która jest wiążąca dla wszystkich państw członkowskich z wyjątkiem Danii i jest stosowana od dnia 1 grudnia 2002 r. Europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych stanowi konkretne i praktyczne rozwiązanie mające na celu uproszczenie współpracy sądowej na korzyść obywateli, które skutkuje lepszym transgranicznym dostępem do wymiaru sprawiedliwości. Sieć ma elastyczną, niezbiurokratyzowaną strukturę, a jej działanie ma charakter nieformalny i ma na celu ułatwienie współpracy sądowej między państwami członkowskimi przez wspieranie wdrażania środków w zakresie europejskiego wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych oraz międzynarodowych konwencji, których stronami są państwa członkowskie, a także przez dostarczanie społeczeństwu informacji, aby ułatwić mu dostęp do krajowych systemów sądowych. Sieć udziela wsparcia organom centralnym i jest wykorzystywana przez nie jak przewidziano w odnośnych szczegółowych instrumentach oraz ułatwia stosunki między różnymi sądami oraz różnymi przedstawicielami zawodów prawniczych.

(220) Decyzja Rady 2001/470/WE z dnia 28 maja 2001 r. ustanawiająca Europejską Sieć Sądową w sprawach cywilnych i handlowych; zob. Dz.U. L 174 z 27.6.2001, s. 25. Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 568/2009/WE z dnia 18 czerwca 2009 r. uzupełniła podstawę prawną powyższej decyzji przez jej modernizację i połączenie zawodów prawniczych w sieć. Komisja przygotowała obecnie sprawozdanie z działalności europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, które ma zostać opublikowane do końca 2014 r.

Podstawą ustanowienia europejskiej sieci sądowej było stwierdzenie, że stopniowe stwarzanie rzeczywistej przestrzeni sprawiedliwości w Europie wymaga polepszenia, uproszczenia i przyspieszenia skutecznej współpracy sądowej między państwami członkowskimi w sprawach cywilnych i handlowych. Sieć stanowi również oryginalne i praktyczne rozwiązanie w zakresie celów związanych z dostępem do wymiaru sprawiedliwości i współpracy sądowej określonych przez Radę Europejską na posiedzeniu w Tampere (Finlandia) w 1999 r. i powtórzonych na posiedzeniach Rady w Hadze w 2004 r. oraz w Sztokholmie w 2009 r. Rada Europejska na posiedzeniu 26 i 27 czerwca 2014 r. podkreśliła potrzebę dalszych wysiłków zmierzających do ułatwienia działań transgranicznych i współpracy operacyjnej. Zatem europejska sieć sądowa zapewnia cenny dostęp do wymiaru sprawiedliwości dla osób angażujących się w transgraniczne spory sądowe lub postępowania nieprocesowe.

14.1.2. Szczegóły dotyczące członkostwa w europejskiej sieci sądowej i funkcjonowania tej sieci

Członkami sieci są punkty kontaktowe wyznaczone przez każde zaangażowane państwo członkowskie, przy czym każde państwo musi wyznaczyć co najmniej jeden taki punkt, oraz różne instytucje i organy centralne określone w innych instrumentach UE w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i w międzynarodowych konwencjach oraz w innych instrumentach, których stronami są państwa członkowskie, a także w przepisach prawa odnoszących się do współpracy sądowej w sprawach cywilnych i sądowych. Punkty kontaktowe ogrywają kluczową rolę w sieci. Są dostępne dla innych punktów kontaktowych i dla lokalnych organów sądowych w ich państwie członkowskim w celu udzielania im wsparcia w rozwiązywaniu kwestii transgranicznych, z którymi muszą

się mierzyć, oraz dostarczania im wszelkich informacji ułatwiających im stosowanie prawa innych państw członkowskich mającego zastosowanie na mocy instrumentów międzynarodowych lub unijnych. Punkty kontaktowe pozostają również do dyspozycji organów określonych w instrumentach Wspólnoty lub w instrumentach międzynarodowych odnoszących się do współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych. Punkty kontaktowe wspierają te ograny na wszystkie możliwe sposoby. Ponadto pozostają w regularnym kontakcie z punktami kontaktowymi innych państw członkowskich.

Od wejścia w życie decyzji ⁽²²¹⁾ zmieniającej pierwotny instrument ustanawiający sieć, członkostwo zostało rozszerzone na inne organy sądowe i administracyjne odpowiedzialne za współpracę sądową w sprawach cywilnych i handlowych, których członkostwo państwa członkowskie i sędziowie łącznikowi odpowiedzialni za współpracę w sprawach cywilnych i handlowych uznają za użyteczne, tak aby obejmowało stowarzyszenia zawodowe przedstawicieli zawodów prawniczych.

Europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych liczy sobie ponad pięciuset trzech członków i obecnie obejmuje około sto trzynaście punktów kontaktowych wyznaczonych przez państwa członkowskie. Posiedzenia europejskiej sieci sądowej odbywają się sześć razy do roku. W ramach europejskiej sieci sądowej przygotowano materiały informacyjne służące do przekazywania obywatelom informacji dotyczących ponad dwudziestu różnych dziedzin prawa i są one dostępne we wszystkich językach unijnych na

europejskim portalu „e-sprawiedliwość”. Opublikowano dziewięć regularnie aktualizowanych podręczników przeznaczonych dla obywateli, w których przedstawiono stosowne informacje oraz dobre praktyki dla prawników-praktyków w odniesieniu do szeregu instrumentów UE w ramach dorobku prawnym w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych.

Konkretne sprawy są regularnie omawiane podczas poufnych dwustronnych posiedzeń europejskiej sieci sądowej z udziałem państw członkowskich ukierunkowanych na pomoc w zakresie rozwiązania przedmiotowych spraw w obszarze prawa rodzinnego dotyczącego zobowiązań alimentacyjnych, uprowadzenia dziecka i praw do kontaktów z dzieckiem lub praw do pieczy nad dzieckiem. Komisja Europejska zapewnia obsługę sekretariatu europejskiej sieci sądowej oraz organizuje posiedzenia sieci i im przewodniczy.

Europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych ułatwia współpracę sądową w sprawach cywilnych i handlowych przez zapewnianie interakcji między krajowymi punktami kontaktowymi europejskiej sieci sądowej oraz stanowi najważniejsze narzędzie dostępne w tym obszarze. Europejska sieć sądowa ma zasadnicze znaczenie dla rozwiązywania praktycznych trudności w konkretnych przypadkach związanych z transgranicznymi postępowaniami sądowymi. Ponadto sieć stanowi cenne forum służące ocenie instrumentów UE w ramach dorobku prawnego w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych opierające się na wymianie doświadczeń między punktami kontaktowymi i innymi członkami. Jest ona również ważnym środkiem komunikacji i kontaktu między organami centralnymi uczestniczącymi w wykonywaniu przede wszystkim instrumentów UE w zakresie prawa rodzinnego, takich jak rozporządzenie Bruksela IIa i rozporządzenie w sprawie zobowiązań alimentacyjnych.

(221) Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 568/2009/WE z dnia 18 czerwca 2009 r. zmieniająca decyzję Rady 2001/470/WE ustanawiającą europejską sieć sądową w sprawach cywilnych i handlowych; zob. Dz.U. L 168 z 30.6.2009, s. 35.

Coraz więcej instrumentów prawnych UE dotyczących spraw cywilnych i handlowych zawiera wyraźne odniesienia do korzystania z sieci w celu wsparcia wdrożenia tych instrumentów, a sieć odgrywa ważną rolę w dostarczaniu informacji na temat prawa krajowego w różnych obszarach prawnych. Jak określono w komunikacie Komisji z dnia 11 marca 2014 r. w sprawie unijnego programu na rzecz wymiaru sprawiedliwości na 2020 r.⁽²²²⁾, sieć odgrywa główną rolę, jeżeli chodzi o konsolidację dostępnych instrumentów unijnych w obszarze wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych.

14.1.3. Rozwój europejskiej sieci sądowej w ostatnim okresie

Główne wyzwanie dla europejskiej sieci sądowej w ramach zmienionych ram prawnych⁽²²³⁾ stanowiło wprowadzenie od 2011 r. przedstawicieli zawodów prawniczych jako nowych członków do działań sieci. **Nowa decyzja** miała na celu wprowadzenie lepszych warunków funkcjonowania sieci w państwach członkowskich za pośrednictwem krajowych punktów kontaktowych oraz zwiększenie roli tych punktów zarówno w ramach sieci, jak i w kontaktach z sędziami oraz przedstawicielami zawodów prawniczych. Oprócz rozszerzenia członkostwa na stowarzyszenia zawodowe zrzeszające przedstawicieli zawodów prawniczych na szczeblu krajowym, które prowadzą bezpośrednie działania na rzecz stosowania unijnych i szerszych międzynarodowych instrumentów dotyczących współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, punkty kontaktowe europejskiej sieci sądowej utrzymują właściwe kontakty z tymi organizacjami zawodowymi.

W szczególności wspomniane interakcje mogą obejmować wymianę doświadczeń i informacji dotyczących skutecznego i praktycznego stosowania instrumentów Unii Europejskiej i konwencji, współpracę w przygotowywaniu i aktualizacji materiałów informacyjnych dostępnych na stronach internetowych europejskiej sieci sądowej oraz udział w odpowiednich spotkaniach europejskiej sieci sądowej (mianowicie w corocznym posiedzeniu członków europejskiej sieci sądowej). Europejska sieć sądowa przyniosła korzyści w obszarze prawa rodzinnego – oprócz uczestnictwa w posiedzeniach dwustronnych i plenarnych europejskiej sieci sądowej, państwa członkowskie, zgodnie z wymogami prawodawstwa unijnego, ustanowiły sieć organów centralnych, która ma udzielać bezpośredniego wsparcia w transgranicznej współpracy sądowej w tych bardzo trudnych i często niezwykle delikatnych sprawach.

14.2. Udostępnianie informacji na europejskim portalu „e-Sprawiedliwość”

Do najważniejszych zadań europejskiej sieci sądowej należało stworzenie stron internetowych zawierających informacje na temat europejskich i międzynarodowych instrumentów prawnych oraz na temat prawa krajowego i procedur państw członkowskich. W tym zakresie punkty kontaktowe europejskiej sieci sądowej ściśle współpracują z Komisją Europejską. Celem było wprowadzenie i aktualizacja, krok po kroku, systemu informacyjnego przeznaczonego dla społeczeństwa w celu ułatwienia mu dostępu do krajowych systemów sądowych, w szczególności za pośrednictwem strony internetowej, która w dużym zakresie została przeniesiona do portalu „e-Sprawiedliwość”. W tym celu w ramach europejskiej sieci sądowej opracowano materiały informacyjne dotyczące prawodawstwa krajowego

(222) COM(2014) 144.

(223) Obowiązujących od dnia 1 stycznia 2011 r.

oraz procedur dotyczących unijnych instrumentów prawnych. Wspomniane materiały informacyjne we wszystkich językach urzędowych UE są dostępne za pośrednictwem stron internetowych europejskiej sieci sądowej na portalu „e-Sprawiedliwość”: https://e-justice.europa.eu/content_ejn_in_civil_and_commercial_matters-21-fr.do

Strony europejskiej sieci sądowej na portalu „e-Sprawiedliwość” zawierają również informacje dotyczące wszystkich instrumentów UE w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych oraz różne procedury UE. Na portalu można również znaleźć sekcję poświęconą formularzom.

Ponadto europejska sieć sądowa we współpracy z Komisją Europejską przyczyniła się do przygotowania i aktualizacji europejskiego atlasu sądowego w sprawach cywilnych. Wspomniany atlas, zawierający cenne i bardzo szczegółowe informacje dotyczące systemów prawnych w poszczególnych państwach członkowskich, jest również dostępny on-line. Za pomocą publicznego atlasu sądowego można uzyskać dostęp do informacji dotyczących różnych aspektów każdego systemu prawnego, takich jak sądy państw członkowskich właściwe w przypadku różnych krajowych i europejskich postępowań, szczegółowe informacje dotyczące funkcjonariuszy organów ścigania oraz szczegółowe informacje dotyczące przedstawicieli zawodów prawniczych. Na stronach dostępne są także formularze na potrzeby wielu procedur europejskich, takich jak nakaz zapłaty i drobne roszczenia.

W następstwie migracji materiałów atlasu sądowego, są one dostępne za pośrednictwem portalu „e-Sprawiedliwość”. Poniżej znajduje się link do atlasu sądowego

https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-88-pl.do?init=true

Równoległe z rozbudową portalu „e-sprawiedliwość” prowadzony jest projekt „e-codex”, w ramach którego zespoły w różnych państwach członkowskich wymieniają się informacjami w zakresie rozwoju technik internetowego prowadzenia różnych postępowań. Pierwszym ze wspomnianych projektów jest opracowanie w odpowiednim czasie postępowania internetowego w odniesieniu do postępowania w sprawie drobnych roszczeń.

Ponadto informacje dotyczące strategii politycznych i działań Unii Europejskiej w obszarze wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych można znaleźć na stronie Komisji Europejskiej poświęconej sprawiedliwości. Strona ta zapewnia również dostęp do innych wspomnianych stron internetowych za pośrednictwem hiperłączy. Poniżej znajduje się link do strony – http://ec.europa.eu/justice/civil/index_pl.htm

Za pośrednictwem europejskiej sieci sądowej publikowane są także różne przewodniki praktyczne i inne pisemne informacje dotyczące inicjatyw Unii Europejskiej w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, a większość z nich jest również dostępna na stronie internetowej: http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm.

WYKAZ INSTRUMENTÓW, O KTÓRYCH MOWA W NINIEJSZYM PRZEWODNIKU

Tytuł instrumentu Punkt

ROZPORZĄDZENIE RADY (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych („rozporządzenie Bruksela I”) 1.5 i 2

ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych („rozporządzenie Bruksela I wersja przekształcona”) 2.2

ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) nr 542/2014 z dnia 15 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1215/2012 w zakresie zasad mających zastosowanie do Jednolitego Sądu Patentowego i Trybunału Sprawiedliwości Beneluksu 2.2.1 i 2.2.8

ROZPORZĄDZENIE (WE) nr 805/2004 PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych 3.2

ROZPORZĄDZENIE (WE) nr 1896/2006 PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty 3.3

ROZPORZĄDZENIE (WE) nr 861/2007 PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń 3.4

ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) nr 655/2014 z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiające procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych 3.5 i 13

ROZPORZĄDZENIE RADY (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego 4

ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) 5.2

ROZPORZĄDZENIE (WE) nr 864/2007 PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) 5.3

ROZPORZĄDZENIE RADY (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Bruksela IIa) 6.1

ROZPORZĄDZENIE RADY (UE) nr 1259/2010 z dnia 20 grudnia 2010 r. w sprawie wprowadzenia w życie wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla rozvodu i separacji prawnej (Rzym III)..... 6.2

ROZPORZĄDZENIE RADY (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych..... 7

ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego..... 8

ROZPORZĄDZENIE (WE) nr 1393/2007 PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych („doręczanie dokumentów”) oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000..... 9

ROZPORZĄDZENIE RADY (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych..... 10

DYREKTYWA RADY 2002/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze..... 11.2

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych..... 12.3

DECYZJA RADY 2001/470/WE z dnia 28 maja 2001 r. ustanawiająca Europejską Sieć Sądową w sprawach cywilnych i handlowych..... 14.1

DECYZJA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY nr 568/2009/WE z dnia 18 czerwca 2009 r. zmieniająca decyzję Rady 2001/470/WE ustanawiającą europejską sieć sądową w sprawach cywilnych i handlowych..... 14.1

Zastrzeżenie prawne: niniejszy przewodnik nie zastępuje bezpośredniego odniesienia do opisanych instrumentów, a autorzy podręcznika nie biorą odpowiedzialności za żadne błędy lub stwierdzenia zawarte w niniejszym przewodniku, które skutkują stratą lub szkodą dla jakiegokolwiek użytkownika podręcznika.

***Europe Direct to serwis, który pomoże Państwu
znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące Unii Europejskiej.***

**Numer bezpłatnej infolinii (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Informacje są udzielane nieodpłatnie, większość połączeń również jest bezpłatna
(niektórzy operatorzy, hotele lub telefony publiczne mogą naliczać opłaty).

© Okładka, str. 4, str. 10, str. 24, str. 32, str. 38, str. 52, str. 64, str. 74, str. 88, str. 94, str. 98, str. 102, str. 106, str. 114: © Thinkstock

ISBN 978-92-79-39712-7

doi:10.2838/27318

© Unia Europejska, 2014

Powielanie materiałów dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Printed in Belgium

WYDRUKOWANO NA PAPIERZE BIELONYM BEZ CHLORU PIERWIASTKOWEGO (ECF)

Kontakt

Komisja Europejska
Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości
Europejska Sieć Sądownicza (EJN)
w sprawach cywilnych i handlowych
just-ejn-civil@ec.europa.eu
<http://ec.europa.eu/justice/civil>

Urząd Publikacji

Europejska Sieć Sądownicza (EJN)
w sprawach cywilnych i handlowych

